

**VARKA İLE GÜLŞAH MİNYATÜRLERİNDE
FİGÜR YORUMLARI**

Orhan DOĞRU

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
RESİM ANA SANAT DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

NİSAN 2015

Orhan Doğru tarafından hazırlanan “Varka ile Gülşah Minyatürleri’nde figür yorumları” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Gazi Üniversitesi Resim Ana Sanat Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Alaybey KAROĞLU

Resim Ana Sanat Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

.....

Başkan: Prof. Dr. Canan DELİDUMAN

Resim Ana Sanat Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

.....

Üye: Doç. Dr. Birsen ÇEKEN

Resim Ana Sanat Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

.....

Tez Savunma Tarihi:31.04.2015

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Aysen SOYSALDI

Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Orhan DOĞRU

31/04/2015

VARKA İLE GÜLŞAH MİNYATÜRLERİNDE
FİGÜR YORUMLARI
(Yüksek Lisans Tezi)

Orhan DOĞRU

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
Nisan 2015

ÖZET

Bin yetmiş bir Malazgirt Savaşı ile birlikte, Yakınoğu Asya' da iki önemli siyasi gelişme yaşanmıştır. Birincisi Hıristiyanların haçlı seferlerini yaparak Müslüman dünya ile savaşları; diğeri ise Selçuklu (Oğuz) Türklerinin İnan'dan, Ortadoğu ve Suriye'ye oradan Anadolu'ya göçleridir. Türk minyatür yazma eserlerinden günümüze ulaşan önemli örnekler bu devirde ve bu geniş topraklarda oluşmuştur. Varka ile Gülşah Minyatürleri'nin de tam tarihi bilinmemekle birlikte 1200'lü yıllarda (13 yy.) Anadolu'nun Konya bölgesinde resmedilmiş olduğu düşünölmektedir. Varka ile Gülşah minyatürleri, dönemin giyim kuşam ve sosyal yaşantısını yansıtmaları açısından önemlidir. Günümüze kadar ulaşabilen bu yazmaların en zengin örnekleri Topkapı sarayında bulunmaktadır. El yazmaları içermiş olduğu bilgilerle bilim ve kültür dünyasını ilgilendirdiği kadar, plastik değeri açısından da resim ve sanat dünyasını ilgilendirmektedir. Varka ile Gülşah minyatürleri Selçuklu döneminin kitap resimleme sanatının güzel bir örneğini temsil eder. Konu anlatımı, kullanılan figürlerin çizim tekniği, renk ve kompozisyonun bilinçli kullanılışı, leke anlayışı, bitki ve hayvan stilizasyonu, dönemin resim sanatında ne kadar ileri düzeyde bulunduğunu göstermektedir. Minyatürler konuyu yazmalarda görsel hale getirerek anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Metinde olmayan benzer ifadeleri de katarak ayrı bir zenginlik katan bu minyatür resimleri renk, leke, üslup ve biçim yönünden incelenmiş ayrıca günümüz çağdaş resim sanatına katkıları ve etkileşimleri örneklemelerle anlatılmış ve sunulmuştur.

Bilim Kodu : 404.7.016

Anahtar Kelimeler : Varka ile Gülşah, sembol, minyatür, sanat, tasarım, aşk, resim, savaş

Sayfa Adedi :136

Tez Yöneticisi :Prof. Dr. Alaybey KAROĞLU

COMMENTS ON THE FIGURES IN
VARKA AND GÜLŞAH MINIATURES
(Master Thesis)

ORHAN DOĞRU

GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF FINE ARTS

April 2015

ABSTRACT

Two important developments were experienced in near-east Asia following the Malazgirt War in 1071. The first one was the Crusades of Christians as well as their wars with the Muslim world and the other one was the migration of Seljuk Turks (Oguz Turks) from Persia to the Middle East and Syria and then to Anatolia (Rumelia). It is within the said wide geography and during the aforementioned era that some important samples of hand-written artworks of Turkish manuscripts with miniatures that reached up to our times were created. Along these lines, Varka and Gülşah Miniatures are believed to be painted in Konya region of Anatolia in the 1200's (13th century) although their exact painting date is not known. Miniatures of Varka and Gülşah are important as they tell about clothing traditions and social living of the era. The richest examples of the mentioned manuscripts reaching up to today are kept in Topkapı Palace. These hand-written manuscripts are also of interest to the worlds of science and culture as well as to the world of painting and art from the perspective of plastic arts. Miniatures of Varka and Gülşah represent a very nice example of the art of book illustration in the Seljuk era. Telling of the subject, drawing technique of the figures used, conscious usage of colors and composition, approach to stains, plant and animal stylization in the Varka and Gülşah manuscript all point to high level of advancement in the painting art during the era. Miniatures make the manuscripts easier to understand by visualizing the subjects. Such miniature paintings, which further enriches the manuscripts by adding similar expressions that do not exist in the text, are examined from the point of view of color, stain approach, style and form. Furthermore, their interactions with and contributions to the present contemporary art of painting are explained and presented with examples.

Science Code : 404.7.016

Key words : Varka, Gülşah, symbol, miniature, art, design, love, painting, war

Number of Pages : 136

Thesis Advisor : Prof. Dr. Alaybey KAROĞLU

TEŞEKKÜR

Çalıőmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım tez danışman hocam Prof. Dr. Alaybey KAROĞLU'na, manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan değerli eşim Şaziye YARAŐIR DOĞRU' ya, Emine YILDIZ arkadaşıma, Öğr. Gör. Necmettin YAĞCI hocamıza, Öğr. Gör. Murat YILMAZ arkadaşıma, ve Asistanım Çiğdem ÖZDEMİR'e teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLERİN LİSTESİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu/Konunun Tanımı.....	3
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Varsayımlar/Sayıştılar	4
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Tanımlar	5
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Minyatür	7
2.1.1. Minyatürün tarihçesi	7
2.1.2. Uygur dönemi minyatür sanatı	9
2.1.3. Selçuklu dönemi minyatürleri.....	11
2.1.4. Osmanlı dönemi minyatürleri	12
2.1.5. Çağdaş Türk resim sanatında minyatür etkileri	13
2.1.6. Çağdaş Azarbaycan Türk resim sanatında minyatür etkileri	18
2.2. Minyatürde Kullanılan Bitki ve Hayvan Sembolleri.....	19
2.2.1. Bitki sembolleri.....	19
2.2.2. Hayvan Sembolleri.....	21

Sayfa

2.3 Varka ile Gülşah Minyatürleri ve Figür Yorumları.....	25
3. ARAŞTIRMA BULGULARI	89
4. TARTIŞMA	91
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	93
KAYNAKÇA	95
EKLER	97
EK-1.Varka İle Gülşah Mesnevisi.....	98
ÖZGEÇMİŞ.....	136

RESİMLERİN LİSTESİ

	Sayfa
Resim 2.1. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5.5cm XIII. yy.	25
Resim 2.2. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 17cm x 5.5cm XIII. yy.	26
Resim 2.3. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 9.5cm XIII. yy.	27
Resim 2.4. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5cm XIII. yy.	28
Resim 2.5. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6.5cm XIII. yy.	29
Resim 2.6. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5cm XIII. yy.	30
Resim 2.7. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 8 cm XIII. yy.	31
Resim 2.8. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 8.5cm XIII. yy.	32
Resim 2.9. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 20cm x 6cm XIII. yy.	33
Resim 2.10. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.3cm XIII. yy.	33
Resim 2.11. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7 cm XIII. yy.	34
Resim 2.12. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7cm XIII. yy.	35
Resim 2.13. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5cm XIII. yy.	36
Resim 2.14. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5 cm XIII. yy.	37
Resim 2.15. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5cm XIII. yy.	37
Resim 2.16. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 4 cm XIII. yy.	38

Sayfa

Resim 2.17. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	39
Resim 2.18. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6.5cm XIII. yy.	40
Resim 2.19. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6,3 cm XIII. yy.	41
Resim 2.20. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7,8 cm XIII. yy.	42
Resim 2.21. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7 cm XIII. yy.	43
Resim 2.22. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5cm XIII. yy.	44
Resim 2.23. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6.5cm XIII. yy.	45
Resim 2.24. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	46
Resim 2.25. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6.5cm XIII. yy.	47
Resim 2.26. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7 cm XIII. yy.	48
Resim 2.27. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.4 cm XIII. yy.	49
Resim 2.28. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7cm XIII. yy.	50
Resim 2.29. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 9 cm XIII. yy.	51
Resim 2.30. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5.5 cm XIII. yy.	52
Resim 2.31. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	52
Resim 2.32. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5.5 cm XIII. yy.	53
Resim 2.33. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6,5 cm XIII. yy.	54

Sayfa

Resim 2.34. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7 cm XIII. yy.	55
Resim 2.35. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 13,5 cm XIII. yy.	56
Resim 2.36. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6,5 cm XIII. yy.	57
Resim 2.37. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	58
Resim 2.38. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 12 cm XIII. yy.	59
Resim 2.39. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 12 cm XIII. yy.	60
Resim 2.40. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5 cm XIII. yy.	60
Resim 2.41. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5 cm XIII. yy.	61
Resim 2.42. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5 cm XIII. yy.	62
Resim 2.43. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	63
Resim 2.44. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 8,5 cm XIII. yy.	64
Resim 2.45. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6,5 cm XIII. yy.	65
Resim 2.46. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6,5 cm XIII. yy.	66
Resim 2.47. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7,5 cm XIII. yy.	67
Resim 2.48. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	68
Resim 2.49. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7 cm XIII. yy.	69
Resim 2.50. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5,5 cm XIII. yy.	70

Sayfa

Resim 2.51. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	71
Resim 2.52. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5,5 cm XIII. yy.	72
Resim 2.53. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5,5 cm XIII. yy.	73
Resim 2.54. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6,5 cm XIII. yy.	73
Resim 2.55. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7,5 cm XIII. yy.	74
Resim 2.56. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	75
Resim 2.57. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	76
Resim 2.58. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	77
Resim 2.59. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5,5 cm XIII. yy.	78
Resim 2.60. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5,5 cm XIII. yy.	79
Resim 2.61. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7 cm XIII. yy.	80
Resim 2.62. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	81
Resim 2.63. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	81
Resim 2.64. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	82
Resim 2.65. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	83
Resim 2.66. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	84
Resim 2.67. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 8,5 cm XIII. yy.	85

Sayfa

Resim 2.68. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	85
Resim 2.69. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7,5 cm XIII. yy.	86
Resim 2.70. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	87
Resim 2.71. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.	88

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış bazı simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Simgeler   **Açıklama**

-                      -

Kısaltmalar   **Açıklamalar**

-                      -

1. GİRİŞ

Bu araştırmanın konusu, alanında uzman pek çok hoca ve ilgililerle uzun süre görüşme tartışmalarla kararlaştırılmıştır. Bu araştırma Varka ile Gülşah minyatürlerinde figür yorumları konusunu ele almakta ve bu konuyu bütün boyutlarıyla ortaya koymaktadır. Bilindiği üzere minyatür, tasvir sanatı içerisinde önemli ve ilginç bir alan oluşturur. Türk Tasvir Sanatı içerisinde Hotan yazmalarıyla başlayıp Uygur, Moğol minyatürleri ile kendini gösterip giderek batıya doğru yayılan, İran'dan Anadolu'ya sıçrayan bir yapı ortaya koyar. İran'da Isfahan ve Tebriz Türk tasvir okullarıyla Anadolu'da erken döneme ait Artuklu sarayı başta olmak üzere, Diyarbakır ve Konya ağırlıklı olarak Minyatürlü yazma eserlerin yapıldığı merkezler olarak bilinmektedir. Minyatürlü eserler ele alınan konuyu açıklamak ve anlatmak için yapılmışlardır. Bunlar bitkiler hayvanlar teknik konular bilimsel tespitler konuları olmak üzere günlük yaşam ve edebi konularla da ilgili minyatürlü yazma eserler yapılmıştır.

Araştırma konusu olarak ele alınan Varka ile Gülşah minyatürleri Konya da çizilip Abdul Mümin El Hoy tarafından minyatür resimleri yapılmıştır. Söz konusu örneklerde Varka ve Gülşah başta olmak üzere insan tasvirleri karakteristik özellikleriyle çeşitli sahnelerde yansıtılmıştır. Bu ilginç figür tasvirleri yanı sıra konuya açıklık getirmek amacıyla kimi hayvan ve bitki düzenlemeleriyle birlikte kompoze edildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu aşk öyküsünde yer alan Varka ile Gülşah başta olmak üzere anne ve babası, savaşçılar, İbn-i Rabin, Banu Şeybe ve kabilesindeki diğer elemanların yanı sıra Suriye Şah'ı ve H.z. Muhammed'le birlikte dört halife gibi dini sembollerinde tasvir edildiği anlaşılmaktadır. Bu zengin figüratif repertuara temaya uygun olarak ve taşıdığı sembolik anlam bakımından köpek, kedi, tavşan, kuş, çekirge, horoz gibi hayvan tasvirleri ve hayat ağacı, nar ağacı, selvi ağacı, ökse otu gibi Türk kültürünün önemli sembolik motifleri de birlikte ilave edilerek Rumi ve Hatai tarzlarla zemin motifleri işlenmiş ve söz konusu zenginlik daha da geliştirilmiştir. Bu araştırmada söz konusu edilen minyatürler öz ve teknik açıdan ele alınarak, minyatürlerin işleniş renk ve çizgi başta olmak üzere plastik açıdan değerlendirmeleri yapılmış, estetik bağlamda her bir minyatür ayrı ayrı analiz edilmiştir.

Bir minyatür örneğinin plastik ve estetik açıdan değerlendirilmesi her şeyden önce o örneğin aslına uygun bir yapıyı yansıtması olarak görülebilir. Bu yüzden bazı araştırmalarda, bilimsel yazılarda ve metinlerde yer alan belli belirsiz Varka ve Gülşah

minyatürlerinden yararlanmak yerine eserin orijinalinin bulunduğu Topkapı sarayı envanterine kayıtlı orijinal örneğinin tamamı Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü ve Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü arasındaki bir dizi ve uzun süreli yazışmalardan sonra temin edilmiş ve bu araştırma tamamen orijinal eserler üzerinde ele alınarak incelenmiştir.

Geniş bir alan araştırması, kütüphane ve literatür taraması yapılarak ulusal ve uluslar arası düzeyde konuyla ilgili tüm kaynak taramaları incelenmiş, konumuzun özellikle tam pekiştirilmesi için Oxford University Abbas Daneshvari Animal Symbolism in Warqa wa Gulshah (Varka ile Gülşah Minyatürlerinde Hayvan Sembolleri) kitabı getirilmiş, çevirisi yapılmış ve konumuza katkı amaçlı gerekli görülen yerlerde yararlanılmıştır.

Söz konusu resimli kompozisyonlar temanın akışına göre konuya açıklık getirmek ve vurguyu ön plana çıkartmak amacıyla kimi hayvan ve bitki düzenlemeleri yapıldığı daha önce vurgulanmıştır.

Türk Sanatı zengin sembolik anlatımlarıyla önemli bir sözcük oluşturduğu kabul edilmektedir. Bu bağlamda, konuyu daha sağlam bir zeminde ve daha geniş bir bağlamda kavrayabilmek için söz konusu hayvan ve bitki motiflerinin taşıdığı sembolik anlamlar üzerinde, adeta bir sözlük niteliği taşıyan değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca bu eser yapıldığı dönemin, giyim kuşamını ve sosyal yaşantısını yansıtması ve dönemin kültürel dokusunu göstermesi açısından, araştırmamıza kaynaklık etmiştir Minyatür resimlerinde kullanılan idealize edilmiş figürler, üzerlerindeki kıyafetler, çevrede yetişen bitki ve hayvan figürleri ve gündelik konuların tasvirleri anlatılmıştır.

Günümüze kadar pek çok minyatür alanında araştırma yapılmıştır. Ancak söz konusu araştırmalar daha çok konuyu açıklamaya yönelik belgesel ve envanter niteliği taşıyan çalışmalar olup, minyatürleri plastik ve estetik açıdan gereği gibi incelenmemiştir. Minyatür perspektifi bozan canlı ve parlak renklerin sıklıkla kullanıldığı ilginç örneklerdir.

Özellikle kendine yeni çıkış yolu bulmak için çarpınan çağdaş sanatçılar, zaman zaman geçmişe göndermede bulunarak, tarihsel, mitolojik ve kültürel açıdan daha önceki verilerden gitmiştir.

Batılı sanatçılar başta olmak üzere, pek çok çağdaş sanatçının minyatüre ilgi gösterdiği, oradaki saf ve güçlü anlatımdan etkilenerek yeni ve ilginç yorumlara ulaştığı görülmektedir. Bu durumun günümüzde de sanatçılar arasında geçerliliğini sürdürmekte olduğunu görmekteyiz.

Günümüz Türk Sanatçısının ve de Azerbaycan Sanatçılarının, minyatürden beslenerek ve yararlanarak yeni yorumlara ulaştığı bilinmektedir. Konuyla ilgili yapılan değerlendirme, minyatürün günümüzdeki etkisini göstermesi bakımından da önem taşıdığı bu çalışmaya ilave edilmiştir.

Araştırmamda minyatürün resim sanatıyla olan ilişkisini örneklerle incelemek ve bu etkileşimin sebeplerini aktararak plastik sanatlar açısından bilgi edinmek isteyenlere yol gösterici olması hedeflenmiştir. Ayrıca bu Minyatürlerde kaynak tarama, yapıt analizi ve tarihi karşılaştırma yöntemleri kullanılmıştır

1.1. Problem Durumu/Konunun Tanımı

Araştırmanın konusu, Varka ile Gülşah Minyatürlerinin figür yorumları üzerinedir. Bu araştırmayı yapmak için kaynak taramaları yapılmıştır. Varka ile Gülşah Minyatürlerinde kullanılan figürler geleneksel sanat anlayışının dışında, günümüz modern sanat anlayışında kullanılan plastik unsurlarla ve figür yorumlarıyla fazlasıyla benzerlik göstermektedir. Bu minyatürler geçmişte Türklerin resim sanatına önem verdiklerinin ve başarılı olduklarının bir göstergesidir. Araştırmamda bu etkileşim ayrıntısıyla incelenmiş olup, Türk resim sanatının etkileşim alanı vurgulanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Türk resim sanatına geçmişte atfedilen süsleme ve bezemeci anlayışının dışında, hareketli ve dinamik figürler çizildiği, bu figürlerin klasik minyatür anlayışının dışında üç boyutlu bir yapı arz ettiğini aktararak, bilgi edinmek isteyenlere yol gösterici olması amaçlanmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Resim sanatında Varka ile Gülşah minyatürleri figür yorumlarının anlatıldığı yazılı kaynakların yetersizliği tespit edilerek, teknik ağırlıklı bir çalışmanın yapılmasına zemin

oluşturmuştur. Bu minyatürler, kişilerin tiplerini belirgin hale getirerek, estetik çizimleri renklerle vurgulayarak, resimlerde de görselleştirmişlerdir. Araştırmamda sanat ve güzellik anlayışı, minyatürün tarihçesi ve zaman mekân ilişkisi incelenerek, Türk resim sanatının tarihsel serüvenine değinilmiştir.

1.4. Varsayımlar/Sayıştılar

Türk kültürünün kültürel zenginliği günümüz sanatını beslemektedir. Bu konuda Varka ile Gülşah Minyatürlerinde kullanılan renk, mekân yerleştirmeleri ve figür hareketleri günümüz modern sanatta da kullanılmaktadır. Bu çalışmamda Minyatür resimlerinin anlam çözümlemeleri yapılmıştır. Varka ile Gülşah Minyatürlerinin kitap resimleme sanatında kullanılmasının sanatsal önemi ve etkisi anlatılmıştır. Minyatür resminin, resim sanatına etkisi gelişimine ve farklılıklarına göre karşılaştırmış ve incelenmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmamda, geleneksel sanat; plastik değerler ve toplumsal anlatım çerçevesi içinde irdelenmiş ve incelenmiş, örneklerle desteklenmiştir. Minyatürün tarihsel gelişimine bakılmış, M.S 9 yy. ve günümüze kadar olan Türk Minyatür Sanatının gelişim seyri incelenmiştir. Minyatürdeki semboller ve anlamları açıklanmış, Selçuklularda yazılan mesnevi ve yazmalardan biri olan Varka ile Gülşah Mesnevisi'ndeki Minyatürler, plastik değerler açısından incelenmiş, dönemsel figür yorumları yapılmış, minyatür resmine verilen önemi belgeleyen resimler üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızda Gülşah Minyatürleri metinle bağlantılı değerlendirilerek resimsel bir çözümlemeye ağırlık verilmiştir. Öncelikle Abdul Mümin El Hoy hakkında ve eserin yazılışı hakkında bilgi aktarılmış daha sonra eserin metniyle birlikte resimsel özellikleri anlatılmış, resimler, kılık kıyafet, hayvan figürleri, bitki bezemeleri, renk ve leke değerleri ve ayrıca kompozisyon özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Minyatürün orijinal ölçüsü ve renkleri hakkında bilgi verilmiş girişte konu amaç ve yöntem belirtilmiştir. İkinci bölümde ise Türk Minyatür Sanatı'na bir bakış yapılmış Türk Minyatür Sanatı ve minyatürün tarihsel gelişimi anlatılmıştır

1.6. Tanımlar

Alegori: İnsan yaşamında sembolik karakter kullanma.

Denge: Resimde dengeyi dik ve yatay çizgiler belirler. Tek yönlü eğik çizgiler dengeyi bozar. Eğik çizgiler birbirine zıt yönlerde yerleştirilirse denge sağlanabilir.

Desen: Resim sanatında sadece çizgiyle yapılan resim. Desen, sanatkârın yaptığı resmi meydana getiren şekillerin, figürlerin genel karakteristik özelliği, biçimi varsa deformasyon ve stilizasyonu birlikte düşünmek, daha zengin bir anlatım gücü verir.

Figür: Genel olarak insan ya da hayvanın bütün vücudunu gösteren resimdir.

Fabl: İnsan dışındaki varlıkları insansı kişilik vererek konuşurma sanatıdır.

Hatai: Bitki Sembolleri (Süsleme) üsluplaştırılmış yaprak, filiz ve çiçek örgelerinin (motiflerinin) birbirine dolaştırılması ile yapılan Orta Asya'da ki Türk süslemesine Arapların verdikleri ad.

Kompozisyon: Şekillerin ve renklerin bir yüzey üzerine iyi yerleştirilmesidir. Kompozisyonda desen, renk, hareket, denge, armoni, ritim ve benzeri unsurlar mevcuttur.

Minyatür: Bir kitabı madalyonu küçük boyutlu herhangi bir objeyi bezemek amacıyla yapılmış olan küçük resimlere verilen bir isimdir.

Rumi: Hayvan Sembolleri Anadolu Selçuklularının üsluplaştırdıkları filiz, yaprak ve hayvan örgelerinden (motiflerinden) oluşmuş dolaşık süslemedir.

Portre: Resim, fotoğraf, heykel ve benzeri sanat türlerinde bir kişinin yüzünün ve yüz ifadesinin betimlenmesi ile oluşturulan eserdir. Bu eserlerin amacı, kişinin görünüşünü, kişiliğini, karakteristik özelliklerini ve ruh hâlini yansıtmaktır.

Renk: Işığın, gözün retinasına değişik biçimde ulaşması ile ortaya çıkan bir algılamadır. Bu algılama, ışığın maddeler üzerine çarpması ve kısmen soğurulup kısmen yansımastır.

Işığın eşya üzerine çarpmasıyla yansıyan ışınların niteliğine göre gözümüzde meydana gelen duyumlardan her biridir (Agakay, 1959: 647).

Renkler, Türk literatüründe de altılı Tavsif yapılmıştır. Üç ana renk ile (Sarı, kırmızı, mavi) üç yardımcı renk (Turuncu, yeşil, mor)dur. Psikologlara göre kırmızı renk, neşe ve heyecan verici mavi ise üzüntülü veya sakinlik ve berraklık olabilir. Ressamlar ise rengin fikirleri sembolize etme gücünden yararlanırlar. Böylece çalışmasını daha kuvvetli bir hale getirirler. Fazilet, soyluluk, dürüstlük, şeytanlık, korkaklık gibi bazı fikir ve değerler gelenek ile bağları olagelmiş renkler ile sembolize edilirler (Başbuğ, S. 138).

Bazı renklerinde pek çok değişik şeylerle alakası vardır. Kırmızı, ateş, yangın, tehlike, cesaret, günah, vahşi ölüm veya ihtiras anlamına gelebilir.

Sembol: Kavramsal bir gerçeği veya doğaüstü bir olayı temsil etmeye yönelik olan algılanabilir bir nesneye sembol denir. Aynı zamanda görünmez veya görünür ifadeler arasındaki kıyaslamada görünür olan ifadenin anlatımıdır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Minyatür

Bir kitabı, madalyonu küçük boyutlu herhangi bir objeyi bezemek amacıyla yapılmış olan küçük resimlere verilen bir isimdir. Türk dünyasında minyatür resmine tasvir ve nakış denilir. Minyatürler, hikâyeler, şiirler tarihin canlı bir göstergesidir. Bir minyatür eserinde, eseri ortaya koyan sanatkârların içinde yetiştiği toplumun örf ve adetlerini, o devir insanının giyiniş tarzını, tarihi hadiselerini günümüze kadar taşıdığı görülmüştür. (Elmas, 1998).

Minyatür yapımının kendine has özellikleri vardır. Figürleri kapatmayacak şekilde öne, sonraki figürleri kâğıdın üst kısmına çizmek; şahısların büyüklüğünü önemlerine göre çizmek, en hassas detayı dahi işlemek, renkleri ışık-gölge etkisi aramadan kullanmak minyatür yapımı tekniğinin temel unsurlarıdır. Minyatür yapımında çoğunlukla toprak boyalar kullanılmış, akarsular gümüş suyu ile çizilmiştir. Pamuktan yapılmış bir kâğıt ile ipekli kâğıttan başka işlenmiş kâğıt da kullanılmıştır. Minyatürde yapılacak konu önce taslak olarak kâğıt üzerine çizilir. Çizilen desen ince bir fırça ile "uhra" denilen kiremit rengi bir boya ile boyanarak yapımına başlanır. Daha sonra çeşitli renklerin yanı sıra altın ve gümüş ile boyanır.

2.1.1. Minyatürün tarihçesi

"Bilinen en eski Minyatürler Antik_Mısır 'da rastlanan ve M.Ö. 2. yüzyılda papirüs üzerine yapılan minyatürlerdir. Daha sonraki dönemlerde Yunan, Roma, Bizans ve Süryani el yazmalarının da minyatürlerle süslendiği görülür. Hıristiyanlık yayılınca minyatür; özellikle elyazması İncil'leri süslemeye başlamıştır. Avrupa'da minyatürün gelişmesi 8. yüzyılın sonlarına rastlar. 12. yüzyılda ise minyatürün, süslenecek metinle doğrudan doğruya ilgili olması gözetilmeye ve yalnızca dinsel konulu minyatürler değil dindışı minyatürler de yapılmaya başlanmıştır. Baskı makinesinin bulunuşuna kadar Avrupa'da çok güzel ve görkemli minyatürler yapıldı. Bundan sonra minyatür daha çok madalyonların üzerine portre yapmak için kullanıldı. Maniheist Uygur_minyatürleri, figür tipleri Selçuklu minyatürlerine öncülük etmiştir. Selçukluların İran'dan Mezopotamya, Suriye ve Anadolu'ya yayılmasıyla ilk Türk-İslam minyatür üslubu doğmuştur (Yerli, 2006).

Maniheist dine inanan Uygurlar, Mani dinindeki Resim geleneğinin tesirinde tasvirler yaparken günlük hayata ait eşyalarla, dönemin sosyal hayatını yansıtmışlar. Uygur, minyatürlerindeki prens, rahip, kadın, erkek resim ve portrelerinde donuk ifadelerle rağmen statüleri, milliyeti, karakterleri belirleyen duruşlar ve ifadeler vardır. Selçuklu Türkleri İran'dan Ön Asya'ya Mezopotamya, Suriye'ye ve oradan da Anadolu'ya yayılmışlardır. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu ve civar ülkeler Selçuklulara açılmıştır. Büyük Selçuklu Sultanı İran'da bulunurdu. Rey, Isfahan, Nişapur başlıca Selçuk şehirleriydi. Anadolu'da ise Hasankeyf, Diyarbakır, Mardin, Harput'ta hüküm süren Artukoğulları, Mezopotamya ve Suriye'de özellikle Musul, Halep, Sin car ve Cezire'de Zendiler ve Konya'da Anadolu Selçuklularıdır. Büyük bir coğrafyaya yayıldığından çoğu eserin merkezi belli değildir. Bu yüzden hepsini "Selçuklu Resim Okulu" adı altında toplamak doğru olacaktır (Özönder, 2008).

Selçuklu döneminin ilk minyatür örneklerinde Bizans etkisi görülür. Fakat Uygur minyatürcülerinden gelen çizgiler de eserlere yansımıştır. Donuk bakışlı, çekik gözlü, uzun saçlı Türk tipinin bu minyatür resimlerde çizildiğini görmek mümkündür. Selçuklu minyatürlerindeki portreler ile Uygur minyatürlerindeki portreler arasında benzerlikler vardır. İlhanlı-Moğol döneminde "Tebriz okulu" ve "Şiraz okulu"; Cezayirler döneminde "Tebriz ve Bağdat okulları", Muzafferiler döneminde; "Şiraz okulu", Timurular döneminde, "Şiraz okulu", "Herat okulu", Karakoyunlu Türkmenleri zamanında; "Şiraz ve Tebriz okulları", Safeviler zamanında; "Tebriz, Kavin, Isfahan, Şiraz okulları", Özbek zamanında "Buhara okulu", Osmanlı zamanında "Saray okulları, Bağdat okulu" gibi çeşitli okullar ve bu okullara ait tarz ve üsluplar vardır.

İslam minyatür sanatının önemli örneklerinden bazıları Timur devleti dönemi minyatürcülerine aittir. Hüseyin Baykara zamanında Herat önemli bir sanat merkezi olmuştur. Behzad bu dönemin sanatçısı olup, minyatürlerinde insan vücudunun farklı zaman ve hallerde ortaya koyduğu duruşları gerçekçi bir resim üslubuyla çizmiştir.

Karakoyunlular ve Akkoyunlular zamanında oluşturulan ve adına Türkmen üslubu denilen yeni bir minyatür yapım tarzı doğmuştur. Figürler büyükbaşlı ve tıknazdır. Doğa, basit bitkilerle sade bir peyzaj halinde, açık renklerle işlenmiştir. Bu dönemin önemli eseri, Genceli Nizami'nin Hamse'sidir.

Safevîler zamanında yetişen değerli nakkaşlardan bazıları; Sultan Muhammed, Şah Tahmasb, Mir Musavvir, Aga Mirek, Dost Muhammed, Mirza Ali, Abdussamed'dir. Şii inancına göre on iki imamı temsil eden on iki dilimli tâc-ı haydarî giydirilmiş figürler Safevî minyatürlerine ait bir özelliktir. Bu dönemde Kazvin'de ortaya çıkan farklı tarz figürlerde, yanaklara uzanan saçlar, çekik kaş ve gözler, ince uzun boyun ve geniş omuzlar görülen en belirgin nitelikleridir. Minyatürler metin içine şeritler halinde çizilmiş ve ince çerçeve içine alınmıştır. Konular kısa bir şekilde, hareketlilik, canlılık ve başarıyla aktarılmıştır. İnsan figürlerinin iki boyutlu ve şematik anlatımına istinaden atların ve hayvan figürlerinin gerçekçi bir tarzla, hareketli canlandırılışları önemlidir.

Figürlerin çevresinde konuyla alakası olmayan dekoratif tarzda yapılar işlenmiştir. Bunlar genellikle doğayı anlatan gül, ağaç, nar ve çiçek dallarıdır. Arada tavuk, horoz, köpek, kuş, tavşan vb. hayvanlar da yer alır (Özönder, 2008).

2.1.2. Uygur Dönemi Minyatür Sanatı

Göktürk egemenliğinin sona ermesiyle birlikte Uygurlar, Orta Asya'da yeni bir Türk devleti kurmuşlardır (745-1226). Çin kaynaklarına göre bugünkü Moğolistan'daki Selenga nehrinin doğusundan başlayarak Aral Gölü kıyılarına kadar uzanan alanda yerleşen Uygurların merkezi Karabalgasun kentidir.

Uygur sanatının temeli, eski Türk inançları ve yaşam tarzıyla Budizm ve Manihaizm dinlerinin getirdiği yeni düzen üzerine kurulmuştur. Bu yeni düzenle birlikte diğer sanat çevrelerinden farklı özellikler gösteren bir Uygur sanatı ortaya çıkmıştır.

Uygurlarla birlikte Türk sanatı ilk kez yerleşik bir sanat olma niteliğini kazanmıştır. Bu dönemde geliştirilen sanat ve mimarlık öğeleri, İslamiyet'ten sonraki Türk sanatına etkide bulunmuştur (İbrahimgil, 2002).

Uygurlar, yerleşik yaşama geçtikleri için değişik türde birçok mimari yapıt ortaya koymuşlardır. Dinlerinin etkisiyle tapınaklar yapmışlardır. Uygur tapınaklarında genellikle bir iç avlu etrafında düzenlenmiş bölümler bulunur. Avlunun ortasında tapınağın adandığı ilahın heykeli ve bu ilahla ilgili resimlerin bulunduğu kutsal bölüm yer alır.

Uygur tapınaklarının en önemlileri arasında Hoço Beta Tapınağı, Murttuk A Mabedi, Yar Hoto'da-ki Ana Tapınak, Hoço'daki A ve P tapınakları sayılabilir.

Uygurlar zamanında, açıkta yapılan tapınaklardan başka kayalara oyulmuş mağara tapınakları da yapılmıştır. Bu mağaralardan Bezeklik mağara tapınakları, Murçtuk Vadisi'nde, Kızıl Dağ'da kayalara oyulmuş kırk tapınaktan oluşmaktadır. Bunlar yan yana yapılmış, dikdörtgen veya kare biçiminde, çoğu tonozlu, bazıları kubbeli Budist tapınaklarıdır. (İbrahimgil, 2002).

Uygurlar Dönemi, kentçilik açısından önemli bir dönemdir. Doğu Türkistan'ın Uygurlar Dönemindeki en önemli kentleri ve sanat merkezleri şunlardır: Barkal, Beş Balık, Koço, Turfan, Karabalgasun, Ka-raşar, Yar Hoto, Hoço, Murtuk, Toyuk, Bezeklik, Sorçuk, Kızıl, Niya, Ordu Balık. Uygur kentlerinde sivil ve askerî mimari iç içe girmiştir. Bu kentler, surlar ve kulelerle çevrili yaşama alanlarından oluşmuştur. Dörtgen plandaki kentte dört yönden gelen yollar, genellikle hükümdarın köşk veya çadırının bulunduğu yerde kesişmiştir.

Orta Asya Türk resminin en önemli temsilcileri Uygur Türkleridir. Çoğu duvar resimleri olmak beraber kitap sayfalarında da minyatürlere rastlanır. Bunlar çoğunlukla 9. ve 10. yüzyıllara aittir. Minyatürlerde görülen kadın başları İran'da gördüğümüz yanakların iki yanına düşen saç kıvrımları içeren ve dolgun, köşeli aynı zamanda oval suratlar, badem gözler, hafif kemerli bir burun gonca gibi küçük ağız bu yüzün en bariz vasıflarıdır (İnal, 1995: 8)

Uygurlar, ibadethanelerini süslemek için duvar resimleri; Maniheizt kitapları süslemek için minyatürler yapmışlardır.

Yaş sıva üzerine boyalarla yapılan duvar resmine fresko denir. Çoğunlukla eski yazma kitaplarda görülen ışık, gölge ve hacim duygusu yansıtılmayan, renkli resimlere de minyatür denir.

Uygur fresko ve minyatürlerinde konu olarak Buda ve Mani'nin yaşamıyla ilgili sahneler işlenirken bazı sahnelerde de müzisyenler, kâtipler, din adamları işlenmiştir.

Bu kompozisyonların en büyük özelliği, figürlerin simetrik bir yapıda sıralanmasıdır. Ekseriyetle koyu mavi ve kırmızı öncelikli olmak üzere canlı renkler kullanılmıştır. Heykel ve resimdeki gerçekçi üslup, minyatürlerdeki figürlerin portre özelliğine sahip olmalarına sebep olmuştur.

Uygurların en önemli resimleri Bezeklik, Sorçuk, Hoço ve Turfan'da bulunmuştur. Hoço'da bulunan koşan at resmi gerçekçi bir resimdir. At üzerindeki askerin belden alt kısmı çizimi günümüze kadar gelebilmiştir.

Uygur döneminden kalan minyatürler Maniheizt kitaplarda yer alır. Bu minyatürlerde dinsel konularla birlikte günlük yaşamdan kesitlerde çizilmiştir. Hoço'da bulunmuş bir minyatürde seçkinler, yüksek rahipler resimlenmiştir. Minyatür koyu mavi zemin üzerine yapılmıştır. Yazılar resmi iki kısma ayırmıştır. Seçkinler ve rahipler sağda iki sıra hâlinde tören giysileri ile durmaktadırlar. Saçları aynı, sakalları değişiktir. Önlerinde yazı çantası ve bir miktar boş kâğıt vardır. Yazının solunda yırtılmış kısımda, büyük birer ağaçla diğer dindar yazıcı vardır. Büyük kara üzüm salkımı yazının üst kenarına iki adet olarak çizilmiştir. Türk-İslam minyatür sanatının kaynağını Uygur resimleri oluşturmuştur. Uygur sanatına ait yapıtların büyük bir çoğunluğu Berlin Dahlem Müzesi Turfan Odası, Yeni Delhi Müzesi Bezeklik Odası ve Leningrad Hermitage (Ermitaj) Müzesi'nde sergilenmektedir (İnal, 1995: 8-12).

2.1.3.Selçuklu dönemi minyatürleri

Selçuklu Türkleri İran'dan Ön Asya'ya Mezopotamya, Suriye'ye ve oradan da Anadolu'ya yayılmışlardır. 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu ve civar ülkeler Selçuklulara açılmıştır. Büyük Selçuklu Sultanı İran'da bulunurdu. Rey, Isfahan, Nişabur başlıca Selçuk şehirleriydi. Anadolu'da ise Hasankeyf, Diyarbakır, Mardin, Harput'ta hüküm süren Artukoğulları, Mezopotamya ve Suriye'de özellikle Musul, Halep, Sincar ve Cezire'de Zendiler ve Konya'da Anadolu Selçuklularıdır. Büyük bir coğrafyaya yayıldığından çoğu eserin merkezi belli değildir. Bu yüzden hepsini "Selçuklu Resim Okulu" adı altında toplamak doğru olacaktır (Özönder, 2008).

Selçukluların yaptıkları minyatürlerde doğal olarak Bizans etkisi açıkça görülür, ama Uygur minyatürcülerinden gelen çizgiler de özünü eksiltilmemiş şekilde minyatürlere

yansır. Donuk bakışlı, çekik gözlü, uzun saçlı Türk tipinin minyatürlerde çizildiğini görmek mümkündür. Selçuklu minyatürlerindeki insan portreleri ile Uygur minyatürlerindeki portreler arasında bir hayli fazla benzerlikler vardır.

Selçuklu Türkleri minyatür sanatında, Tıp, Botanik, Astronomi ve mekanik buluşları içeren bilimsel konulu eserleri de çizmişlerdir. Anadolu'da yapılmış XII.-XIII. yüzyıllara tarihlenen ilk minyatürler Silvan, Diyarbakır, Mardin, Aksaray, Kayseri ve Konya gibi yerlerde oluşturulmuştur. İsmail b. Rezzâz el Cezeri tarafından Diyarbakır'de Artuklu Emîri Nâsîrüddin Mahmûd için hazırlanan Kitâb fi ma'rifeti'l-hiyeli'l-hendesiyeye adlı eserin minyatürleri İstanbul'da bulunur. Bu eser çağdaş Selçuklu resim üslûbuyla benzerlik taşır. Harîrî'nin el Makamât'ı ile Abdurrahman es-sufî'nin Suverü'l-kevâkibi's-sâbite'sinin birer nüshası, Selçuklu resim üslûbundaki diğer minyatürlü eserlerdir. Konya, Diyarbakır, Musul ve Bağdat gibi kentler Selçuklu dönemi minyatür sanatının korunduğu önemli sanat merkezleri olmuştur.

Selçuklu minyatür sanatının en önemli örneklerinden biri Konya'da 13. yy başlarında hazırlandığı çizildiği varsayılan Varka ve Gülşah adlı eserde yer alır. Manzum olarak yazılan ve bir aşk öyküsünü anlatan bu eser 13. yy başlarında Konya'da Ayyuki tarafından Gazneli Sultan Mahmut'a sunulmak üzere toplam 71 minyatür olarak hazırlanmıştır. Selçuklu minyatürlerinin belirgin özellikleri arasında, soyut bir üslubun hâkim oluşu, figürlerin yer aldığı yerlerin sembolikliği, zeminin kırmızı, mavi renklerle renklendirilmesi, gibi vasıfları sayabiliriz Türk, Orta Asya, Hint ve Çin etkili Varka ile Gülşah minyatürleri, Selçuklu devri saray yaşantısını, yeni bir Selçuklu figür sanatı sentezi ile harmanlamıştır. Bu minyatürlere ağırlıklı olarak kırmızı, mavi ve siyah renkler hâkimdir. (www.edebiyatvesanatakademisi.com)

2.1.4. Osmanlı dönemi minyatürleri

1299 yılında kurulan Osmanlı devleti, küçük bir beylikten kısa bir süre içerisinde yaptığı fetihlerle topraklarını büyütmüş, Bursa, İznik ve Edirne gibi yerleşim yerlerini bünyesine katmış, Rumeli'de de birçok toprak kazanımları sağlayarak beylikten devlet olma özelliğine doğru geçiş yapmıştır. 1402 Ankara Savaşından sonra bir miktar duraksama gösterse de 1453 İstanbul'un Fethiyle birlikte hem Anadolu hem Avrupa yakasında toprakları olan bir İmparatorluk oluşturmuşlardır. İstanbul'un fethine kadar elimize ulaşan

önemli sanat ve yazma eserleri olmasa da İstanbul'un fethiyle birlikte Fatih unvanını alan II. Mehmet zamanında, Avrupa'dan getirilen sanatçılar sarayda portre ve manzara çalışmaları yapmışlardır. Bu sanatçıların başında Gentile Bellini, Konstanzoda Ferrara bulunmaktadır. Yabancı sanatçılara verilen bu değer yerli sanatçıları da etkilemiş ve bu sanatçıların başında da Sinan Bey gelmektedir. Fatih Sultan Mehmed (II. Mehmed) 'in bu kültürel çıkışı ölümünden sonra da devam etmiş olsa da II. Bayazıt ve I. Selim zamanında daha çok doğuyla uğraşmış 1514 Çaldıran Savaşı'nı kazanan I. Selim savaş sonunda İran bölgesindeki birçok savaşçıyı İstanbul'a getirmiş, hepsini sarayda himaye altına almıştır. Osmanlı Devleti'nin en parlak yılları olan Kanuni Sultan Süleyman devri, sanat açısından da altın devrini yaşamıştır. Özellikle de kitap resimleme bu dönemde daha da gelişmiş, İran bölgesi Türk toplulukları saray hayatını ve kitap resimleme sanatını derinden etkilemiştir. Ayrıca bu dönemde Matrakçı Nasuh özellikle devletin askeri seferlerini gözleme dayalı çalışmalar şeklinde resimli anlatımlar yapmıştır. Bir başka minyatür ustası Nigari, bu dönemde yetişmiş iyi bir portre sanatçısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk Minyatür Sanatı, II. Selim ve III. Murat zamanında en parlak dönemini yaşamıştır. Padişah portreleri, sünnet düğünleri savaşlar, gündelik yaşantılar gözleme dayalı olarak bu dönemde resimlenmiştir. Bu dönemin en ünlü Minyatür ustası Nakkaş Osman ve Levni'dir.

"Osmanlı Minyatürleri diğer İslam Minyatürleri diğer İslam Minyatürlerinin kalıpçı ve süslemeyi ön planda tutan eserlerinden ayrılır. Osmanlı Sanatkârları için olay kahramanları en önemli unsur olmuş, bu olayları çevreyle birlikte ve kendilerine özgü renk düzenlemeleriyle gerçekçi bir yaklaşımla resmetmişlerdir." (Çağman ve Tanındı, 1979: 59).

2.1.5. Çağdaş Türk resim sanatında minyatür etkileri

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren, sanatın diğer alanlarında olduğu gibi, Türk resim sanatında da kimlik oluşturma çabalarına tanık olmaktadır. Buna verebileceğimiz ilk örnekler ise Turgut Zaim ve Nurullah Berk'tir. 1950'lerin başında, sanatta kimlik oluşturma konusunda yoğun tartışmalar yapılmış ve bu bağlamda sanatçılar ilk ürünlerini geleneksel etkileşimle denemişlerdir. Turgut Zaim ve Nurullah Berk'in minyatür etkileşimli denemeleri devam ederken, soyut dışavurumcu sanatın tüm dünya sanatçılarını etkileme sürecine paralel olarak, Türkiye'de de kaligrafi, süsleme ve halı, kilim desenlerinin yüzeysel ve dekoratif resim yaratmada etkilerini görmekteyiz. Başlangıçta, biçimsel olarak ortaya çıkan geleneksel etkileşim daha sonra ki süreçte içselleşerek devam

etmiş ve 1970 sonrası genç sanatçıların yaratımlarında da etkili olmuştur. Geleneksel etkileşim gücümüz genç Türk sanatçılarının bireysel yaratımlarında da yoğunlaşarak devam eden bir süreç yaşanmaktadır (Kılıç, 2001).

Türk kimliği yaratma gayreti siyasetçilerimizce de gündeme getirilmiş olsa da, Türk Resmi kimliği oluşturma gayreti hiç bir zaman devlet politikası olarak gündeme gelmemiştir. Ancak, aydınlar, yazarlar ve ressamlar tarafından gündeme getirilmiştir. Böyle bir düşüncenin varlığı aralıklarla sanat ve politikacılar tarafından tartışılmakta ve gelişen ve ortaya konan durumlara göre de tartışılmaya devam edecektir.

Ulus egemenliğinin gerçekleştiği bu koşullarda, sanat eğitimi sonucunda ortaya çıkacak faaliyetlerin ülkenin her yerine ulaşması da program hareketinden birisi olmuştur. Çallı grubu da dâhil, Müstakiller ve 'D' Grubu üyeleri 1940'lara kadar bu hedefler doğrultusunda eserler üretmişlerdir (Kılıç, 2001).

Cumhuriyet Döneminin başlarında Türk empresyonistlerin Türk Resmi Kimliği oluşturma çabalarına rastlamıyoruz. Çallı Kuşağı olarak bilinen bu dönem resim sanatı tarihimizde Batı tarzı pentür resim tekniğini pek geliştirememişlerdir. Müstakillerse, Türkiye'nin modernleşme projesine bağlı olarak, daha çağdaş bir sanat düşüncesini Türkiye'ye getirmek için çaba harcamışlar, batı tarzı resimleri denemişlerdir. Bu grubun içinden çıkan ressam Turgut Zaim'in resimlerinde çağdaşlarından farklı bir anlayış görmekteyiz. Turgut Zaim teknik yönden Batı resmine bağlı kalsa bile, geleneksel Türk biçim ve renk hassasiyetini resimlerine yansıtmıştır. Zaim, minyatür resimlerinde, yöresel işlemlere kadar birçok yerli unsuru yıllar boyu kararlı tutumu ile kendine özgü bir tarzda araştıran ve deneyen biri olarak görülmüştür.

1950 'den sonraki Türk Resmi'nde 'D' Grubu'nun bazı sanatçılarındaki geleneksel sanatın örneklerine rastlamaktayız. 1930–1940 yılları arasındaki Türk resmindeki uyanışlar, yurt gezileri ve sergileri, yerellik ve ulusallık bağlamında değerlendirilebilir. Üretilen eserler yerel ve ulusal özellikler gösterir. Gelenekle yoğun ilişkileri yoktur. 1940'dan sonra Yeniler Grubu, ulusallık ve yöresellik düşüncelerinin çokça tartışıldığı bir ortamda, bozkırı, günlük yaşamı, köylüyü ve halkımızın yaşamını içeren konuları resimlerine yansıtarak toplumcu gerçekçiliğin taraftarlığını üstlenmişlerdir. Ahmet Hamdi Tanpınar'da onları yazılarıyla desteklemiştir. Çok partili demokratik sisteme geçişle, batı ile olan

temaslar daha da yoğunlaşmış ve iletişimdeki hızlı gelişme ile Türkiye’de ki çağdaşlaşma olgusu daha da anlaşılır olmuştur. Ayrıca sanatçılarımız da daha özgün eser üretme düşüncesi oluşmaya başlamıştır.

1950’lerdeki siyasal alanda görülen hareketlilik ve farklı görüş eğilimleri sanata da yansımıştır. Bu dönem, aynı zamanda Türk kültüründe farklı bir anlayışın da başlangıcı olmuştur. Bu dönem aynı zamanda Türk kültürü ve Türk kimliği üzerinde en yoğun tartışmaların yaşandığı dönemdir. Bu dönemin yoğun tartışılan ulusallık-evrensellik kavramları içinde olan bir grup sanatçı milli değerlere yönelik çalışmaları benimser ve bu konu çevresinde eserler üretirler. 1937’de Sanat Akademisine hoca olarak getirilen Leopold Levy’nin yeni resim yapma teknikleri ve Bedri Rahmi EYÜBOĞLU’nun öğrencilerine verdiği “folklorik ve kültürel temalı öğelerin resimde kullanılması gerektiği düşüncesi”, ‘On’ lar Grubu üzerinde büyük etki oluşturmuş ve çağdaş resim oluşturmada gelenekselin gereği hissedilmiştir.

Türk ressamların büyük bir çoğunluğu bu coşkulu kültürel dalgalanmaya katılır ve bu sanatçılar tuvallere hatlar, kilimler, motifler yerleştirir. Genç sanatçılar da atılcı düşünce güçlerini bu doğrultuda yoğunlaştırırlar. Hedefleri ise, esin kaynaklarını en doğru biçimde buluşturmak, özgün anlatıları öğrenerek kalıcı olmaktır.

Çağdaş Türk resim tarihi içinde kimlik arayışları ile ilgili tartışmalar ve gelişmeler sonucunda, Turgut Zaim’le birlikte başlayan geleneksel etkileşim Bedri Rahmi Eyüboğlu’nda, farkındalık yaratmış ve bu farkındalık 1950 sonrası Türk resmindeki soyut etkiler ve demokratikleşmeye yönelik atılan adımlarla birlikte süreklilik kazanmıştır.

1950 sonrası Türk resminde sanatsal bir kimlik oluşturmada gelenek etkileşimini dört kategoride toplayabiliriz;

- A. Kaligrafik etkileşim,
- B. Minyatür etkileşimi,
- C. Süsleme ve tezyini sanatlar etkileşimi,
- D. Halk resimleri (cam altı resimleri) etkileşimi (Kılıç, 2001).

A. Kaligrafik Etkileşim

1950’lerde Türk resminde İslam kaligrafisini resimsel bir unsur ve kompozisyonun temel biçimlerinden biri olarak kullanan ilk ressam Elif Naci olmuştur. Non-figüratif bir anlayışla soyut eserler veren Semsî Arel, hat sanatı motiflerini, plastik ritmik yapısıyla bilinçli bir şekilde resimlerine yerleştirerek, kompozisyonlarını daha akılcı ve dengeli bir biçimde düzenlemiştir. Semsî Arel, kaligrafiyi Elif Naci’de olduğu gibi okunabilir anlamıyla değil, biçimsel yapısıyla deforme ederek kullanmıştır. Bu dönem sanatçılarından Sabri Berkel, Adnan Çoker, Arif Kaptan, Cemal Bingöl, Fahrünnisa Zeid’in kimi çalışmalarında da kaligrafik etkilerin izlerine rastlanır. Daha soyut bir anlatımla, Selim Turan, Zeki Faik İzer, Ercüment Kalmık ve Nejat Devrim’in eserlerinde de Kaligrafi’nin yansıması görülmektedir. Burhan Dogaçay’ın Kurdeleler Serisi adını verdiği resimleri biçim dili olarak bizi ister istemez kaligrafiye götürür. Ayrıca “Kapılar” konulu eserleri de kavramsal olarak geleneği çağrışırlar.

Kaligrafiyi çarpıcı bir üslupla kullanan sanatçımız Abidin Elderoğlu, soyuta varan ilk çalışmalarına 1947’de başlamıştır. Bazıları da kaligrafiye dinsel anlam ve içerik yüklemişlerdir. Erol Akyavas, Süleyman Saim Tekcan, Ergin İnan, Balkan Naci isimli, Murat Morova öne çıkan sanatçılardır.

Selim Turan, özgür renk kullanımı ve içgüdüsel fırça tuşlarıyla, yapıtlarında yazısal bir ifadeye gitmiştir. Geniş kol hareketleriyle oluşturduğu yazısal eğrilerin yarattığı devinim ve üst üste kullandığı boya dokusu ile anlatımına lirizm katmaktadır.

Selim Turan’ın resimlerinde kaligrafinin spontane kalın fırça darbeleriyle çizgisel bir plastizme dönüşmesi, resimlerinde kaligrafinin hissedilmesi, onun daha akademide öğrenciyken minyatür, hat, tezhip, ebru gibi geleneksel sanatlarla olan ilgisinden kaynaklanmaktadır. Süleyman Saim Tekcan, at figürlerini ve hat uygulamalarını iç içe kullanmış; yapmış olduğu gravür baskı ve yağlı boya tablolarında, Türklerin İslam öncesi inanç sistemlerinde ve yaşayışlarında ayrılmaz bir öge olan atları eserlerinin ana teması olarak kurgulamıştır.

Son yıllarda günümüz Türk resminin önde gelen isimlerinden Balkan Naci İslimyeli Murat Morova ve İsmet Doğan gibi yeni isimler kaligrafiye kavramsal anlamlar yüklemişlerdir (Kılıç, 2001).

B. Minyatür Etkileşimi

Daha önce de belirttiğimiz gibi gelenekten ilk esinlenen sanatçımız Turgut Zaim olmuştur. Batı resim tekniğinin henüz yeni kanıksandığı ancak üslup etkisinin devam ettiği sanatçı, bireysel üslup ve kimliğinin henüz oluşmadığı bir dönemde Turgut Zaim 'bireysel Üslubunu' oluşturan ilk sanatçımız denilebilir. Milli, yerel, bölgesel, halka dönük gibi belli bir sanat eğilimini nitelendirmek isteyen terimlerin kaynağı Turgut Zaim'in eserlerinde görülebilir. Şu bir gerçektir ki, Turgut Zaim o günün şartları içinde değerlendirildiğinde, döneminde hiçbir batı sanat akımının etkisinde kalmadan, yerel motifleri minyatür duyarlılığında özgün bir üslup içinde verme başarısını gösterebilen tek sanatçımızdır. Plastik bakımdan çok olgun olmasalar da estetik ve biçimsel yaklaşımı onun bireysel özgünlüğünü daha 1930'larda oluşturduğunu göstermektedir.

Cevat Dereli, Nurullah Berk, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turgut Zaim, Mehmet Pesen, Nedim Günsür gibi tanınmış birçok ressamlarımızın bir dönem resimlerinde minyatür etkisi hissedilir. Özellikle Nurullah Berk'in çalışmalarında Fovistler'den Matisse'in dekoratif ve yüzeysel etkili resimlerinde Levni'nin minyatürlerinin biçimsel izdüşümleri görülür. Minyatürün çağdaş bir yaklaşımla günümüz Türk resmine yansımaları özellikle Oya Katoğlu, Dinçer Erimez, Devrim Erbil, Erol Akyavaş ve biçimsel olarak Ömer Uluç'un kimi resimlerinde geleneksel sanatlarımızın örnekleri arasında sanatçının resimlerinde ortaya koyduğu tavrı ve onun biçimsel eğilimlerini görmek mümkündür (Kılıç).

C. Nakış ve Süsleme Sanatları Etkileşimi

Resim sanatında bu düşüncenin en güçlü savunucusu da Bedri Rahmi Eyüboğlu olmuştur. Çok renkli bir kişiliğe ve çok farklı üslup çalışmalarına sahip olan Bedri Rahmi Eyüboğlu, Anadolu'yla yüz yüze gelince, kilimin, heybenin, yazmanın nakışlarıyla, çağdaş Resmin soyutlamacı eğilimleri arasındaki şaşırtıcı benzerliği keşfedince, bilinçli araştırma dönemi başlamıştır. Bu düşüncenin güdümü altında bireysel sanat anlayışında da önemli bir değişim geçirerek sanat anlayışını tezyinat üzerine kurmuştur. Mozaik resimlerinde

Anadolu'nun zengin motiflerini ne kadar ustalıkla dekoratif biçimlere dönüştürdüğünü görürüz. Bedri Rahmi Eyüboğlu'ndan çok daha önce halı ve kilim motifleri Türk Resim sanatına girmiştir. Osman Hamdi, Şevket Dağ, Hikmet Onat gibi gerçekçi ve empresyonist ressamların interiör (iç-mekân) resimlerinde resmin doğal atmosferi içinde Türk halı ve kilimleri görülür. Daha sonra 'D Grubu' ressamlarından Cemal Tollu ve Cevat Derelinin konstrüktif soyutlamalarında kilim motiflerinin soyut etkisi hissedilir. Dönemin ressamlarından Mustafa Aytaç, Anadolu halk resmine göndermeler yapan kompozisyonlarla dekoratif bir etki elde eder. Fahir Aksoy'un kimi resimlerinde yine folklorik etki görülür (Kılıç).

D. Halk Resimleri (Cam Altı Resimleri) Etkileşimi

Cam altı resimler diye bilinen ve çoğu zaman yaparı belli olmayan Şahmeran figürü, Hz. Ali konulu yazı resimler, çağdaş resamlara esin kaynağı olmuş, Bedri Rahmi'den günümüze kadar birçok sanatçılarımızın yaratımlarına etki etmiştir. Bu sanatçılardan birisi de Fikret Otyam'dır (Kılıç, 2001).

Çağdaş Türk Resmi, bütüncül bir açıdan kavranıldığında her sanatçının az ya da çok direkt ya da dolaylı olarak folklorik unsurlardan yararlandığı görülür. Sanat anlayışında ve uygulamalarında halk kültürünü temel belirleyici unsur olarak ele alan ressamlar arasında, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turgut Zaim, Erol Akyavaş ve Nuri Abaş dikkat çekmektedir. Bu sanatçıların insana ve hayata yaklaşma biçimi ve yorumları farklı olmasına rağmen, her biri değişik yönlerden folklorik malzemeden beslenmeyi vazgeçilmez temel tavır olarak benimsemişlerdir. Halk kültürünün resme yansıyan örnekleri dikkate alındığında: Bu örneklerin salt bir yağlıboya tablo ya da duvara asılan bir estetik obje olmasının dışında herkesin görerek, yaşayarak kavrayabildiği nitelikte günlük hayatta sunulması ve yaygınlaştırılması önem taşımaktadır (Karoğlu, <http://www.millifolklor.com>).

2.1.6. Çağdaş Azarbaycan Türk resim sanatında minyatür etkileri

Azeri bilim adamı Prof. Dr. Hudu Memedov geleneksel Azerbaycan Türk Sanatının incelenmesinde farklı yol izlemiş ve bu olaya madde kristallerinin kuruluş analizi yöntemini kullanarak yeni bir boyut kazandırmıştır.

Yüzlerce farklı ekol ve üsluplarda işlenmiş minyatür özelliklerinin yapısal incelemesinde ortaya çıkan sonuç aşağıdaki gibidir:

- 1) Yüzeyin geometrik ya da eğri hatlı öğelerle parçalanması ve bu parçaların daha küçük yüzeylere bölünmesi.
- 2) Bölünmüş yüzeylerin geometrik nakışlarla ya da tabiat tasvirleriyle doldurulması
- 3) Perspektif- Işık-Gölge ve hacimden bilinçli kaçınma
- 4) Bir yüzeyde binaların hem içten hem dıştan gösterilmesi
- 5) İnsan ve hayvan tasvirlerinde stilizasyon ve genelleme
- 6) Çerçeve ve çerçevenin belirli bir yerde mutlaka kırılması
- 7) Simetri ve asimetriden yararlanılması
- 8) Minyatürde konuya her zaman dışarıdan izleyen birinin konulması

“Sayılan bu özellikler ne sadelik ne ilkelik ne de teknik kolaylıktan ortaya çıkmıştır. Bu tamamen farklı bir estetik talebin ürünüdür” (Rızayev, 1995: 136; Cebrailoğlu, 2009). Sanatçılar bu milli servetin farklı yönlerinden farklı unsurlarından kendi yaratıcılıkları boyutunda yararlanmışlardır. Dönemin ressamı bazı minyatürlerin istif ve kompozisyon özelliklerinden bazıları ise renk çizgi ve dokusundan yararlanma yoluna gitmişlerdir. Eldeki mevcut kaynaklara dayanarak pers sanatı pers üslubu ve İran Minyatürü diye nitelenen minyatürlerin tamamına yakını Azerbaycan Minyatürü olduğu ve Türk ustalar tarafından yapıldığı söylenebilir (Cebrailoğlu, 2009).

2.2. Minyatürde Kullanılan Bitki ve Hayvan Sembolleri

2.2.1. Bitki sembolleri

Porsuk Ağacı: Ölümsüzlük amblemi olan bir ağaçtır.

Ökse Otu: Yaprğını dökmeyen ökse otu ölümsüzlük ve kış günü dönümünde yeni doğumu simgeler. Onu korunma, sevgi ve sağlıkla özdeşleştirilmiştir.

Nar: Geleneksel Türk Sanatları içinde süsleme unsuru olarak kullanılmış olan nar ağacı, bereket ve bolluk sembolü olarak değerlendirilmiş ve kullanılmıştır. İslamiyet'ten önce, doğurganlık, ölümsüzlük, süreklilik ve uzun yaşama sırlarına atfedilmiştir. Nar, soyun

devamı ve nesiller boyunca varlığını devam ettirmek gibi sembolik anlamlar taşımaktadır. Ahret hayatı, cennet-cehennem gibi dini motiflere de atfedilmiştir.

Servi Ağacı:

“Mezarlıklara neden servi ağacı dikilir?” diye soran okurum Mustafa Ragıp Şenli’ye, önce Necip Fazıl’ın “Canım İstanbul” başlıklı şiirini hatırlatayım:

“Tarihin gözleri var, surlarda delik delik;

“Servi, endamlı servi, ahrete perdelik...”

Gerçekten de ecdadımız mezarlıklarını servi ağaçlarıyla süslemiştir.

“Servi Ağacı”, geleneklerimizde, ölümün, yani faniliğin, hem de vahdetin sembolüdür.

Kışın yapraklarını dökmemesiyle dayanıklılığı, gücü, dirayeti, bir anlamda da hayatı simgeler. Dimdik duruşuyla hem doğruluğu ve dürüstlüğü temsil eder, hem de Kur’an alfabesinin ilk harfi elife benzer. Elif, aynı zamanda “Allah”lafzının ilk harfidir ve vahdaniyeti sembolize eder. Bu durum servi ağacına ayrı bir anlam katar. Rüzgârda hışırdayan yapraklarının “Hû” çekip zikrettiğine inanılır. Bu inanış, “Canlı cansız her varlık Allah’ı tespih eder” (âyet meali) inanışına uygundur.

Servinin alt dalları düzdür. Duaya açılmış elleri andırır. Öte yandan sabrın sembolü olarak da algılanır. Üst dalları ise, tıpkı Yaradan karşısında aczini idrak edip boyun bükmüş bir derviş gibi yere dönüktür.

Yani “endamlı servi”, tam anlamıyla “ahrete perdelik” bir ağaçtır.

İşte bu simgesel özellikleri yüzünden mezarlıklara dikilmiştir ve hâlâ dikilmektedir.

Madem bir soru üzerine bu konuya girdik, mezar taşlarında kullanılan motifleri de konuşalım...

Ninelerimizin ve dedelerimizin mezar taşlarını okuyamayan (harf inkılâbı) talihsiz bir milletiz. Ama en azından taşların üstündeki motifleri okuyabilir ve taşın baş kısmının şekline göre o mezarda yatan kişinin geçmişi hakkında fikir sahibi olabiliriz.

Mezar taşlarında en yaygın olarak kullanılan bir ağaç motifi var ki, adı“Hayat Ağacı”dır.

Hayat Ağacı, eski Türklerde “Bolluk-bereket” simgesidir. Mezar taşlarında pek sık olmasa da meyveli ağaçlar da kullanılır: O mezarda yatanın verimli (meyveli) bir hayat yaşadığı, eser verdiği anlamına gelir.

Hz. Süleyman mührü: Bolluk ve bereket anlamındadır.

Gül: İlahi güzelliklerin ve güzel yaşanmış bir hayatın simgesidir.

Lale: Osmanlı ceddimiz, her lalede “Allah” yazılı olduğuna inanır (Osmanlıca yazılışı zaten benziyor) ve mezar taşlarında bol bol kullanırdı.

Kandil: Ebediyeti, yani cenneti temsil eder (Haşhaş ve çam kozalağı da aynı anlamdadır).

Sarık: O mezarda yatanın “Müderris” yani medrese hocası (profesör) olduğunu gösterir.

Kavuk: O mezarda yatanın orta dereceli bir memur olduğunu gösterir.

Büyük kavuk: Sadrazam, Kubbealtı vezirleri ve kaptan-ı deryaların mezar taşlarında kullanılırdı.

Uzun külah: Mezardakinin Mevlevî tarikatına mensup olduğunu gösterir (Bahadırılıoğlu; Akit, 8).

2.2.2. Hayvan Sembolleri

Köpek: Köpek hem iyi hem kötü anlam ifade eder. Cehalet, aç gözlülük ve dünyevi varlığın, servetin bir arzusu arasında sembolize edilmiştir. Köpek şehvetin kibrin bencilliğın sembolü olarak da görülmektedir. Genel olarak Müslümanlığın bir kolu, köpeğın saf olmadığına inanır. Köpek aynı zamanda alçak güvenilirmez ve aptal hayvanlar

olarak görülürler. Nizami (D.S.9/1194) K.Husrev ve Şirin de “Ben bütün bu ağırlara sebat ettim sevginle. Ben hala kapatırım çamuru kanla. Eğer bir köpek tarafından ısırılınca” diye yazmıştır. Tabii ki pozitif özellikleri de vardır köpeğin. Efsanevi duyarlılıkları sadakati, bağlılığı ve koruyuculuğu... Ama en büyük özelliği avcılığıdır. Avcı köpeklerin en büyük özelliği araştırıp bulmaktır. Özellikleri, sürati, güçlü koku duyusu onu araştırmanın ve bulmanın sembolü yapar. Soylular köpek, çita ve leoparla avlanırlardı. O yüzden köpek ve şahin kraliyet av hayvanı olarak geçmekte ve seçkindirler (Daneshvari, 1987: 48-56).

Şahin: Şahin avcı bir kuştur. Seçkin bir hayvandır. İmparatorluk simgesidir. Beyaz şahin krallar tarafından kullanılan bir hayvandır. Şahin rüyaların yorumlanmasında imparatorluğun gücünü anlatır. Şahinin ölmesi kralın mülkünün kaybolması anlamındadır (Daneshvari, 1987: 73-79).

Horoz ve Tavuk: Horoz Orta Çağ İslam kültüründe önemli bir rol oynar. Beyaz horoz ise sihirli güçleriyle İslam kültüründe kutsal bir kuş olarak görülür. Orta çağ Arapları ve Persleri inanırdı ki beyaz horozun yaşadığı eve şeytan girmez. (syf 56-68 Abbas Daneshvari minyatürde hayvan sembolleri).

Horozlar sabır ve hoşgörünün simgesidir. Dik duruşludur ve ağırbaşlılığını yürüyüşünden alır. Güzellik, cömertlik, soyluluk, cesaret, dürüstlük ve birçok diğer özellikleri vardır. Tavuk sembolizmi literatürde horoz kadar zengin değildir. Zarif, kibar ve sevgi dolu kabul edilir. Tavuk ev hayatının sembolüdür. Kendisini ailesine sunar (Daneshvari, 1987: 56-68).

Kuşlar: Ruhları ve ölümü refede ederler. Orta Asya insanları arasında bilinen Şamanistlik ruh-kuş görünümünün kalıntısıdır (Daneshvari, 1987: 79-83).

Bıldırcın: İnce, zarif ve yürüyüşünün güzel oluşu bıldırcının sembolüdür. Şahinler tarafından avlanan hayvan konumundadır. Bıldırcın aptal bir kuş olarak atfedilir. Avcıyı gördüğü zaman kafasını yere gömerek kendisinin görünmez olduğunu düşünür (Daneshvari, 1987: 33-48).

Ördek: Ördek suda ve karada yaşayan bir kuştur. Suda yaşaması saflığı temizliği ruhaniyeti dini bağlılığı aydınlanma ve sadakati temsil eder. Bir taraftan ördeğin üzüntüsü, diğer taraftan şahinin arzuları... Ördeğin bağırması onun üzüntüsünün, şanssızlığının ve

kadersizliğinin bir işaretidir. Yas tutmasıdır. Örneğin uzağa uçması üzüntüsünün uzağa gitmesi anlamındadır. Aynı zamanda saflığın ve sevginin, iç güzelliğinin ayakta durmasıdır (Daneshvari, 1987: 79-83).

Tavşan: Tavşan iyi talih ve şans demektir. Atak ve hızlıdır. Bir tavşanı yakalamak o bölgeyi iyi bilmekle alakalıdır. Zeki ve akıllı hayvandır. Ayrıca tavşan, hızı temsil eder. Tavşanayağı cinlerden korunmayı temsil eder. Zekilik ve beceriklilik hayatta kalma, iyi şans, Tutsaklıktan kaçmayı anlatır. Gözleri açık olduğu halde uyuyan tavşan, duyarsız, görmezlikten gelen, bilinçsiz, hüznü ve ölümü işaret etmektedir. Açık gözleriyle tavşanın uyuması tavşan uykusu anlamında olan gardiyanın aldatıcı görünümüdür. Tavşan uykusu aldatmaya refere edilmiştir.

Tavşan iyi talih, akıllılık ve hayatta kalma anlamına gelir. Uyuyan tavşan ise şüursuzluğu ve ölümü sembolize eder. Tavşan aynı zamanda bolluk ve bereketin sembolüdür. Üremenin sembolüdür ve imparatorluğun gücünü yansıtır (Daneshvari, 1987: 11-19).

Tilki: Tilki, aldatıcı, kurnaz ve zeki bir hayvandır. Tilki aynı zamanda saçların kanla kaplanması onun şehvet düşkün olduğunu kanıtıdır. Bencil istekleri ve cinsel arzuları anlatır. Sevgi tilkinin gücü değildir. Leoparın gururu, aslanın sorumluluğudur (Daneshvari, 1987: 29-33).

Kedi: Kedi orta çağ İslam edebiyatında hoş ve güzel olarak görünen bir hayvandır. Ama karakter olarak çirkin, nankör ve güvenilmezdir. Kedi ihanetin ve ruh kirliliğinin sembolüdür. Bu ikilik kedinin yaratılış mitinde de yer alır. Kedi aynı zamanda aç kaldığı zaman yavrusunu yiyen bir yaratıktır. Araplar ve İran kavimleri kedinin aslanın aksırığından çıktığını söylerler. “Nuh’un gemisinde oturanlar, farelerin aşırı derecede çoğalmasından zarar gördüler. O nedenle, aslan hapşırды burun deliklerinden bir çift kedi fırlattı”. O yüzden kediler aslana benzer. Bu kediler ise bütün kedilerin Adem ve Havva’sıdır (Daneshvari, 1987: 33-48).

Kedi aslanın asaleti, şerefi ve cömertliğinden yoksundur. Kedi ve tavus kuşlarının dış görünümü güzeldir ama içleri çirkindir. Bağırışları çirkindir. Aslanın itibarı bir kedide yoktur. Sütü bozuk, güvenilmez, tehlikeli ve alçaktır. Kediye bir yiyecek verirken, kedi onu bir hırsız gibi kapar ve bir sütunun arkasında sağa sola bakarak yiyeceğini birisinin

almasından korkarak yer. Alçak insanlar aç kedilere benzer. Bazen ulurlar bazen şiddetle bağırırlar. Uğursuzdurlar. Bazen ihanetin sembolüdürler. Kedilerin dans etmesi birinin yoluna engel koymaktır. Çantada kedi var demek hırsızlık anlamındadır. Kedi yüzlü olmak nankör olmaktır. Kedi bencilliğin sembolüdür. Kedi gibi kızlarını aldatmışlardır. Vahşetin sembolüdür. Olayların tersine döndüğü anlamındadır. Fare ile oynaması avıyla ölümcül bir oyun oynaması anlamındadır. Birinin kolundan kedi atmak, sıkıntının son bulması, havada kedinin atlaması şans göstergesidir (Daneshvari, 1987: 33-48).

At: At maddi ve askeri kudretin dışında edebiyatın, sanatın adet ve ananelerinde özel bir yer tutmuştur. Şölenlerde sünnetlerde evlenmelerde teamül hukukunda yer boy ve insan adlarında, sporda Türklerin gönlünü fethetmiş bir varlıktır.

Atı da kadın gibi silah gibi namus gibi bilen bir millet olan Türkler zafer yolunda uzakları yakın eden bu canlı vasıtaya tabii bir sevgiyle bağlanmışlardır (Başbuğ, 1990: 47).

Atkuyruklarının özellikle kuyruk kılınının Türklerdeki önemi bir hayli fazladır. Hun Kurganlarından çıkan bazı at cesetlerinin kuyruklarının düğümlü oldukları tespit edilmiştir (Başbuğ, 1990: 47).

İslam kaynaklarının verdiği bilgiye göre Malazgirt savaşı başlamadan önce Alp Aslan duasını yapmış sonra atının kuyruğunu kendisi bağlamıştır. Askerlerin de kendisi gibi yaptığını aynı kaynaklardan öğreniyoruz (Diyarbakırlı, 1972: 71).

Atkuyruğunun bağlanması (düğümlenmesi) ata çeviklik ve dinamik bir güç kazandırdığı için Türkler atların kuyruklarını bağlarlardı (Başbuğ, 1990: 48).

Kültürümüz incelendiğinde atlar değişik renklerde isimlendirilir. Bu isimler atların doğal renkleridir. Vücudu örten kıllarla yele ve kuyruğunun gösterdiği renge don denir. Bir başka deyişle at tüyünün rengidir. Atın vücudunu örten kılların rengine göre isimlendirilen bu atlar Yağız, Al, Doru, Kula ve Kır olarak bilinirler (Başbuğ, 1990: 54).

Kırlangıç: Kırlangıç, Uygur Türkleri arasında kutsanan ve değer verilen kuştur. Dostluğun ve şefkatin simgesi olan kırlangıç, insanları kazadan ve beladan kurtaran kuş olarak bilinir. Bu nedenle evlerin çatılarına kapıların üzerlerine onlar için özel yuva yaparlar. Çünkü kırlangıcın yuva yaptığı eve talih konar inancı vardı. Ayrıca Uygur şamanları arasında kuş

tüyü ile hastaları tedavi etme vardır ve bu tedavide kırlangıç tüyü de kullanılmaktadır (Öger ve Köse, 2014: 164-165).

Güvercin: “Bereket, bolluk, dostluk ve sadakat” timsali olarak bilinen güvercin, aynı zamanda vefakâr bir kuş olarak da bilinir. Uygurlar en eski dönemlerden beri güvercinden “haberci” kuş olarak da faydalanmışlardır. Savaş ve uzak yolculuklarda, yurtlarına onunla haber göndermişlerdir. Güvercinin sağ salim yurda dönmesi, seferdekilerin sağlıklı olduklarının işareti olarak görülmüştür. Uygurlar güvercini güzel, sesi hoş, insanlar ile bir arada yaşabildiği için vefalı kuş olarak görmekte ve evlerinde beslemektedirler. Onlara göre, güvercinin seher vaktinde ötmesi ibadet, insanların baht ve mutluluğu için yapılan bir duadır. Bundan dolayı da güvercinler için özel yuva yapılır ve onlara kesinlikle zarar verilmez. Güvercin, Uygur halk edebiyatı içinde de ayrı bir yere sahiptir. Kuşlar arasında besin değeri yüksek ve eti helal olarak görülen güvercin, halk hekimliğinde tedavi amaçlı olarak kullanılmaktadır (Öger ve Köse, 2014: 167).

2.3. Varka ile Gülşah Minyatürleri ve Figür Yorumları

Resim 2.1. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5.5cm XIII. yy.

Banu Şeybe aşiretine ait çarşı içi görünümü çizimi yapılmıştır. Minyatür, ince şerit halinde dört kemerli bölüme ayrılmış. Koyu mavi zemin üzerine turuncu, sarı ve kırmızı ağırlıklı bir renk karışımı görülmektedir. Resimdeki figürler küçük ebatta olup, dolgun yüzleri, çekik gözleri ve örgülü saçları ile devrin Uygur ve Selçuklu Türk tipini temsil eder. Figürlerin tamamına yakınında saçlar uzun ve örgülü, aynı zamanda da başlarında harelere vardır. Yapıldığı dönemin sosyal yaşantısını anlatması bakımından önemli bir resimdir.

Soldan başlayarak birincisi kuyumcu, ikincisi aktar, üçüncüsü kasap, dördüncüsü ise fırıncıyı anlatan bir resimdir. Resim metnin ortasına çizilmiştir.

Sanatçı bu resimde, sıcak ve soğuk renk ilişkilerine dikkat çekmiş, soğuk renklerle oluşturduğu yüzeylerin üzerine, sıcak renklerle bezemeler yapmıştır. Figür ve nesnelere kırmızı konturla belirlenmiştir. Hareket ve renkte kontrastlığa dikkat edilmiş kemerlerin üzerindeki tuğla görünümlü dokularda renk sıralaması bilinçli bir şekilde verilmiştir.

Resim 2.2. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 17cm x 5.5cm XIII. yy.

Varka ve Gülşah öğretmeni ile oturmuş ders yaparken görülmektedir. Bu minyatürde Varka ile Gülşah daha okul çağındadırlar, yaşları küçüktür. Her ikisinin de saçları uzun ve örgülüdür. Yapının tam ortasında bir hoca hiyerarşik bir şekilde oturmuş ve prens gibi tasvir edilmiştir. Sağ ve solunda ise Varka ve Gülşah yer alır. Dışarıdaki iki figür ise asıl konuyu içeriye çekmek için kullanılmış. Figürler küçük ebatta olup köşeli dolgun yüzleri ince uzun saç örgüleriyle dikkat çeker. Sarı zemin üzerine koyu mavi kırmızı ve yeşil renklerle figürler boyanmıştır. Resim metnin üst kısmına çizilmiştir.

Minyatür, dönemin Selçuklu mimarisinin örneğini yansıtan, sağ ve solda iki sütun bulunan bir çadır görüntüsü vermektedir. Bu resimde hâkim renk sarı tonlardır. Ancak kırmızı ve mavi tonları kullanarak zıtlık oluşturmuş, resimde rahatlama sağlamıştır. Öğretmenin alt zemininde kullanılan kırmızı renkle, dikkatler tamamen merkeze yönlendirilmiştir.

Resim 2.3. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 9.5cm XIII. yy.

Rabi ibn Adnan ve Banu Şeybe kabilesine askerleriyle saldırma anı resmedilmiştir. Zırlı elbiseleri uçurtma görünümlü üçgenimsi kalkanları, keskin kılıçları savaş takımları olan süvarilerdir. Atlarının kuyruklarının bağlı olması, çevik ve savaşa hazır yola çıktıklarının göstergesidir. Sekiz insan figürlü, iki at figürlü bir çalışmadır. Zemin tek renk yapılmış figür çizimine ağırlık verilmiştir. Atların ayaklarının altında kalan insanlar vahşetin boyutunu anlatmaktadır. Resim metnin alt kısmına çizilmiştir.

Resimde soğuk bir atmosfer vardır. Bu renklere de yansımıştır. Figürler dikey ve yatay hareketlerle bir bütünlük oluşturmuştur. Figür ve silahların hareketleri resme ayrıca hareket katmaktadır. Mavi ve kırmızı renk kompozisyona dağıtılarak sıcak bir renk geçişi sağlanmış, koyu ve açık mavi renklerle de desteklenerek zıtlık oluşturulmuştur.

Resim 2.4. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5cm XIII. yy.

Rabi İbn Adnan'ın Banu Şeybe kabilesine Varka ve Gülşah'ın düğün gecesi saldırı anını gösteren resimdir. Bir savaş sahnesidir. Resimde büyük bir hareketlilik ve dinamizm vardır. Özellikle at vücudundaki burkulmalar resme büyük bir dinamizm katmıştır. Resim iki boyutlu zeminle uyuşmayan dışarı taşmak istemesine fırlayacakmış gibi duran cim görüntüsü vermektedir. Rabi kılıcı ile bir şahsı öldürmektedir. Ölen kişinin kanları ve altındaki içki kabı olayın ani bir baskın olduğunu anlatır. Resim metnin alt kısmına çizilmiştir. Süvari birliklerini kuyruklarının bağlı oluşu, planlı bir saldırı olduğunu anlatmaktadır.

Sekiz insan üç at figürü çizimi vardır. Resimde sanatçı figürlerin yerleşimi ve renk kullanımıyla denge oluşturmuştur. Sağda, dik duran atlı figürlerin üzerinde, kırmızı rengi kullanarak, soğuk renklerle denge sağlamıştır. Kırmızı ve mavi renklerin kullanıldığı hareketli bir resimdir. Zemin boyaması yapılmamış, düz kâğıdın rengi kullanılmıştır.

Resim 2.5. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6.5cm XIII. yy.

Rabi'nin savaşta kaçırdığı Gülşah'a zengin hediyeler ve altınlar sunma esnasındaki resmi. Rabi, Gülşah'ın sevgisini kazanmaya çalışır. Sağda çadırın dışında, iki adet nöbet bekleyen asker figürü, solda, çadırın dışında, kadın hizmetkârlar, hediyeleri vermek için bekliyorlar. Saçlar uzun örgülü ve her figürün başlarında hareler vardır. Toplam 7 figürlü bir çalışmadır. Resim metnin üst kısmına çizilmiştir. .

Bir çadır içerisinde betimlenen bu kompozisyonda kırmızı renkli figürler kullanılarak çadırın içine dikkat çekilmiş. Kırmızı renk, çadır dışındaki figürlerin üzerlerine çizilerek kompozisyonda renk dağılımı sağlanmıştır.

Resim 2.6. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5cm XIII. yy.

Bu resimde Banu Şeybe kabilesinden Hilal ve Hüman, Rabi'ye karşı büyük bir yenilgi yaşamıştır. Bu sahne savaşın hezimetini gösteren bir sahnedir. Perişanlığı anlatır. Sahnede on figür çizimi vardır. Resim metnin orta kısmına çizilmiştir.

Kırmızı zemin üzerine figürler sade olarak çizilmiştir. Soğuk renklerle oluşturulan figür çizimleri, dinamik bir zeminin sıcaklığına karşıt ortam sağlamıştır. Koyu renk dengeli bir şekilde resmin her tarafına dağıtılmıştır.

Resim 2.7. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 8 cm XIII. yy.

Varka, Gülşah'ın babası Hilal'le konuşurken resmedilmiş bir sahnedir. Dışarıda bekleyen askerler vardır. Bir ev değil de bir şehrin içerisi resmedilmiş atmosferi yaratılmıştır. Bir kale kapısı bunun göstergesidir. Resim metnin alt kısmına çizilmiştir.

Toplam beş insan figürlü bir çalışmadır. Bir figür at çalışması vardır. Figürlerin, saçlarının uzun, çekik gözlü, küçük ağızlı oluşları dikkat çeker. Parçalı bir kompozisyon dikkat çekmektedir. Sıcak ve soğuk renk dağılımları resmin her tarafına taşınarak dengelenmiştir. Resmin sol tarafındaki soğuk renkle bezenmiş yüzey, ortadaki kırmızı renkle uyumlu hale getirilmiştir. Resimde figürler hareketsiz olmakla beraber, renk ve kompozisyonla hareket sağlanmıştır.

Resim 2.8. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 8.5cm XIII. yy.

Varka ve babası Hüman'ın yenilginin intikamını almak için Banu Şeybe'den yola çıkarak düşmanlarını bulmaya gittikleri sahnedir. Resmin orijinalinde, sol taraftan başlayarak sağ tarafa doğru bir yıpranma vardır. Soldaki figürleri bu yüzden çok net olarak göremesek de siyah bir at figürü olduğu atın altında hızla koşan bir tavşan figürü olduğu görülür. Tavşan burada aslında hızı anlatsa da, şansın ve talihin dönmesi olarak ta yorumlanır, onun üstünde de yine pembe renkli bir at ve bir insanın olduğunu ve onun da Varka olduğunu anlamaktayız. Ortadaki mavi renkteki figürün ve onun hemen altında kırmızı ve kahverengi figürlerle düz kahverengi zeminin üzerine kuyrukları bağlı atlar savaşa hazır vaziyette koşmaktadırlar. Toplam beş insan figürü beş tane de at figürünü kapsayan bir çalışmadır. Resim metnin alt kısmına çizilmiştir. Atlar resimden fırlayacakmış hissi uyandırmaktadır.

Renkler dengeli dağılmış, koyu zemin üzerine yine zıt renklerden oluşan bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Simetrik hareketlerden kaçınılmış, figürlerin tümünde sıcak renkler kullanılarak, soğuk renklerle denge oluşturulmuştur.

Resim 2.9. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 20cm x 6cm XIII. yy.

Banu Zabba ve Banu Şeybe arasında var olan ve yapılan bir savaş sahnesidir. İki kabilenin yaptığı bu savaş, Banu Zabba kabilesinin reislerinin ihtirasları sonucu yapılan bir savaştır. Tam bir katliamdır. Yerde kesik başlı yatan insanlar bu savaşın ne kadar kötü bir kıyım içerisinde yapıldığının göstergesidir.

Toplam on iki figür vardır. Bunlardan 8'i insan 4'ü ise at figürüdür. Açık yeşil zemin üzerine kurgulanan bu savaş sahnesinde dinamik bir atmosfer oluşturulmuş, pastel olarak kullanılan yeşil ve sarı renklerin üzerine kırmızı rengin dağılımı dikkat çekmektedir. Özellikle dikkati merkeze çekmek isteyen sanatçı atı kırmızıya boyayıp şahlandırmıştır. Kırmızı attaki perspektifin resme kattığı dinamizm dikkat çekmektedir. Genellikle minyatürlerde düz profilden çizilen atlar bu resimde ön ve arkadan görüntüleriyle çizilmişlerdir. Kılıç ve kalkanların çizim yönleri ise resimde ayrı bir hareket sağlamıştır.

Resim 2.10. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.3cm XIII. yy.

Banu Zabba ve Banu Şeybe kabileleri arasındaki savaşın devamı niteliğinde bir resimdir. Üst üste dizilen figürlerin üst kısmına yine aynı büyüklükte figürler dizilmiştir. Resimde iki boyutluluğun dışına çıkmak isteyen bir hareket göze çarpmaktadır. Resim metnin altındadır. Resimde 11 insan 7 at figürü olmak üzere toplam 18 tane figür bulunmaktadır.

Savaş sahnesini anlatan bu resim, kırmızı zemin üzerine yerleştirilen soğuk renkli figürler şeklindedir. At ve insan çizimindeki dikey, yatay ve diyagonal hareketlilikler dinamik bir kompozisyon oluşturmuştur. Koyu rengin figürlerdeki dağılımı sol tarafta parça parça dağıtılmışken, sağ taraftaki at figürünün tamamında kullanılmıştır. Bu şekilde ön ve sağ taraftaki figürlerde kullanılmasına gerek kalmamıştır. Ön taraftaki beyaz atlı figür etrafında, diğer figürler yarım hilal şeklinde çizilerek, bütün dikkat merkeze toplamıştır. Bu resimdeki diğer önemli bir husus da atların üzerindeki hacimsel renklendirmelerdir. Giyim kuşamları, saç örgüleri ve çekik gözleriyle Uygur ve Selçuklu Minyatür sanatının güzel bir örneğidir.

Resim 2.11. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7 cm XIII. yy.

Rab'inin Banu Şeybe kabilesi ile savaşının anlatımı resmedilmiştir. 4 insan 4 at bir de tilki olmak üzere toplam 9 figür bulunmaktadır. Resim açık zemin üzerine renkli figürlerden oluşmuştur. Tilkinin kafasını çevirmesi şansın döndüğü anlamındadır. Tasvirde görülen tilki kurnazlığı ifade eder. Rab'inin akıllı ve kurnaz oluşuna vurgu yapılmıştır. Resim metnin üstündedir.

Açık renk üzerine yapılan bu resmin sağ tarafında atın kırmızıya boyanmış olduğunu, soldan ikinci ve üçüncü figürde ise kırmızı rengin eğer ve at koşumlarına taşındığını görmekteyiz. Kalkandaki kırmızı rengin etkisi siyah noktalarla etkisizleştirilmiştir. Ortadaki ikinci at sıcak renkle yine ortanın sağındaki mavi atla zıt olarak vurgulanmıştır. İkinci attaki gövde rengi üçüncü atın da ayaklarında kullanılarak soğuk rengin taşınması yapılmıştır. Kırmızı atın üstündeki yeşil renk ikinci ve üçüncü figürlerde tekrar kullanılmış, böylece renkler resmin bütününe bilinçli bir şekilde dağıtılmıştır.

Resim 2.12. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7cm XIII. yy.

Banu Şeybe kabilesi ile Rabi İbn Adnan'ın mücadelesi resmedilmiştir. Burada zeminin işlenişi özellikle dikkat çeker. Figürler koyu mavi zemin üzerine süslenerak yapılmış, eflatun renk tektir. Bitki ve hayvan figürlerinden oluşan bir süsleme vardır. Toplam sekiz figürlü olan çalışmanın dört tanesi at dört tanesi ise insan figürüdür. Resim metnin altındadır.

Mavi zemin üzerine yapılan bu resimde kırmızı rengin dengeli dağılımı görülmektedir. Sağ tarafa çizilen at, kırmızı olarak geniş bir yüzeyi kaplamaktadır. Soldaki figürler ikiye bölünmüş (Kalkan, elbise ve çizmede), kırmızı ile denge sağlanmıştır. Sol taraftaki at gövdesi olan sarı renk tüm figürlerde tekrarlanmış, zemindeki yoğun doku çalışması, atlardaki düz ve dingin renklerle kontrastlık oluşturmuştur.

Resim 2.13. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5cm XIII. yy.

Rabi İbn Adnan ve Varka'nın babası Hüman'ın karşılaşması anlatılmıştır. Rabi İbn Adnan, Varka'nın babası Hüman ile savaşıyor. Bu savaş Rab'inin zaferiyle sonuçlanır. Ortadaki tavşan, av ve avcıyı tasvir eder. Ayrıca tavşanın kafasının dönük olması şansın Rabi'ye dönmesi anlamındadır.

Varka'nın babası Hüman en yaşlı olan (sağda), beyaz sakallı genç Rabi zırhlı elbiselerle. (solda) Dört tanesi insan figürü bir tanesi tilki, ikisi at olmak üzere toplam sekiz figürü ihtiva eder. Resim metnin altındadır.

Kırmızı renkli zemin üzerine yapılan resmi, zeminle ilişkilendirmek için açık ve koyu tonlar kullanılmıştır. Sarı, pembe ve yeşil tonların tüm zeminde kullanıldığını görüyoruz. At üzerindeki figürler hareketli, zemindeki figürler daha durağan çizilmiştir.

Resim 2.14. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5 cm XIII. yy.

Rab'inin, Varka'nın babasını öldürdüğü sahnedir. Varka'nın babası atın üzerinde Rab'inin kılıç darbesiyle yere düşerken acıklı bir görüntü sergilemektedir. Resim metnin altındadır. Üç at ve üç insan figürü vardır.

Resmin kompozisyonunu ikiye ayırmak gerekirse; sol tarafta, öldürülen Varka'nın babası kompozisyonun ilk bölümünü, Rabi ve askeri de diğer bölümünü oluşturmaktadır. Resimde, sağa ve sola çizilen çiçeklerle, hem kontrast renk konusu tamamlanmış, hem de soğuk ve sıcak renk dengesi sağlanmıştır.

Resim 2.15. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5cm XIII. yy.

Varka'nın babasının ölümü ve Varka'nın babasının ölümüne üzülmeye sahnesi resmedilmiştir. Üç insan figürü, iki at ve dört kuş figürü olmak üzere dokuz figür vardır.

Resimde kuşlar olumsuz haber demektir. Ölümü refere ederler. Varka'nın babasının ölümü bu şekilde anlatılmıştır. Açık zemim üzerine hareketli figürler yerleştirilmiştir. Resim metnin altındadır.

Geniş bir yüzeyde yer alan yatan figür etrafında, yer alan geniş bir boşluğun farklı doku ve nesnelere nasıl doldurduğunu görmemiz açısından önemli bir resimdir. Sol taraftaki dokular ve renk kullanımı, mekânda süsleme kaygısı gütmenin yanında, sağdaki yoğun figürleri dengelemek amacıyla da resmedilmiştir. Yere akan kan rengi, ölen kişinin üzerindeki elbisede tekrarlanarak renk taşıma işlemi yapılmıştır.

Resim 2.16. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 4 cm XIII. yy.

Varka ve Rab'inin savaşının resmidir. Burada çizilen kuşlar ölümü simgeler. İhtirasın ve ölümün habercisidir. Bu savaşın sonunda taraflardan biri ölecektir. Resim metnin altındadır.

Resimde iki tane at figürü, iki tane insan figürü, dört adet kuş figürü vardır. Açık renkli zemin üzerine yapılan bu resim de semboller ön plandadır. Atlardaki sıcak ve soğuk renk dağılımı zeminin hareketsiz ve donuk yapısını hareketlendirmektedir. Atların üzerindeki

sıcak ve soğuk renkler karşılıklı atların ayaklarına aynı zamanda koşum takımlarına taşınmış resimde ki renk ve leke unsurları tamamlanmıştır.

Resim 2.17. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Rabi ile mücadeleden bir görüntü. Resim metnin altındadır. İki at, iki insan, üç adet kuş figürü vardır. Soldaki kuşlar ölümü, yenilgiyi anlatırken, sağda çizilmiş kuş, kırlangıçtır; talih ve şansın dönmesini zaferi simgeler.

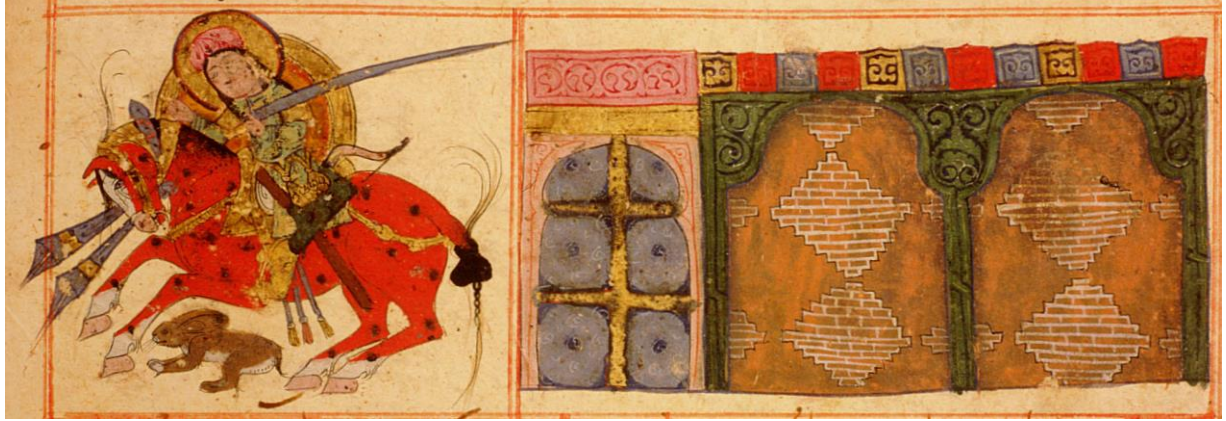
Kırmızı bir zemin üzerine yapılan bu resim de kuşlar ve bitkiler vardır. Beyaz atın üzerindeki dokular atın hareketsiz yapısının hareketli olmasını sağlamıştır. Sol taraftaki at koyu lekeyle çizilmiş ve koyu açık dengesini sağlamıştır. Koyu rengin içine açık ve sarı renklerle girilmiş, böylece koyu yüzey parçalanmıştır. Bitkinin gövdesi aynı renkle yapılmış, soldaki pembe renk bitki yardımıyla tüm yüzeye dağıtılmıştır.

Resim 2.18. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6.5cm XIII. yy.

Rabi ve Varka'nın savaş sahnesinin görüntüsü olan bu resim, birbiriyle düşman olan iki şahsın ölümüne mücadelesini anlatır. Arkadaki ağaçlar ve ağaçların üstündeki ve altındaki kuşlar ölümü refere etmektedir. Aynı zamanda şahin avcı bir kuştur ve kabile reislerinin hükümranlığını işaret etmektedir. Saçları uzun örgülü, çekik gözleri ve giyim tarzlarıyla Uygur ve Selçuklu dönemini anlatmaktadır. Resim metnin ortasındadır. İki at figürü, iki insan figürü ve üç adet kuş figürü vardır.

Sembollerin yoğun kullanıldığı bir resimdir. Siyah rengin sol tarafta daha büyük bir yüzeyde yer aldığını görüyoruz. Pembe renk ağaç gövdesinde ve figürlerin üzerinde tekrarlanmıştır. Sarı renk ise sağdaki atın üzerinde örtüde kullanılarak soldaki ağacın rengiyle denge oluşturmuştur. Elbise, mızrak ve ağaç dallarının dağılımı, resmin bütününde dinamik bir atmosfer oluşturmuştur.

Resim 2.19. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6,3 cm XIII. yy.

Gülşah'ın Rabi tarafından esir edildikten sonra kaleden kaçışını gösteren bir sahnedir. Erkek kılığına girerek at sırtında saraydan kaçan Gülşah'ın atının altında ki tavşan zekiliği simgelemektedir. Hız ve akıllılığı da anlatır, çünkü erkek kılığına girerek kaçmak düşüncesi bu konunun rahat anlaşılır olmasını sağlamıştır. Atının kuyruğunun bağlı olması, bu kaçışa ve olacak çatışma ortamına hazır olduğu anlamındadır. Resim metnin üst kısmındadır. Bir at figürü, bir insan ve bir adet tavşan figürü vardır.

Mekân sağ tarafta yer almaktadır. At figürü kırmızı renkte yapılmış, Gülşah figürü ise yeşil renkte çizilmiştir. Aynı renkler kaleye taşınmış, tavşanın kahverengini kale duvarlarında görmekteyiz. Atın kırmızı rengini ise kalenin üstündeki kırmızı tuğlalarda görmekteyiz.

Resim 2.20. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7,8 cm XIII. yy.

Erkek kılığında olan Gülşah (sağda) ın, sevgilisi Varka (ortada) ve atlı rakibi Rabi ile mücadele ettiği yani savaştığı sahnedir. Tavşan, Rab'inin atının altında çizilmiştir ki bu Rab'inin zekiliğine ve çevikliğine vurgudur. Başının üzerindeki kuş ölümü refere eder, bu da Rab'inin Varka'ya karşı savaşırken ölümü göze almasının göstergesidir. Aynı kuşlar Gülşah'ın üzerine de çizilmiştir. Buradaki kuşlar, ölümü ve ruhları anlatır, ölümüne yapılan bir mücadeledir. Resim metnin ortasındadır. Üç at, üç insan, dört adet kuş figürü ve bir adet tavşan figürü bulunmaktadır

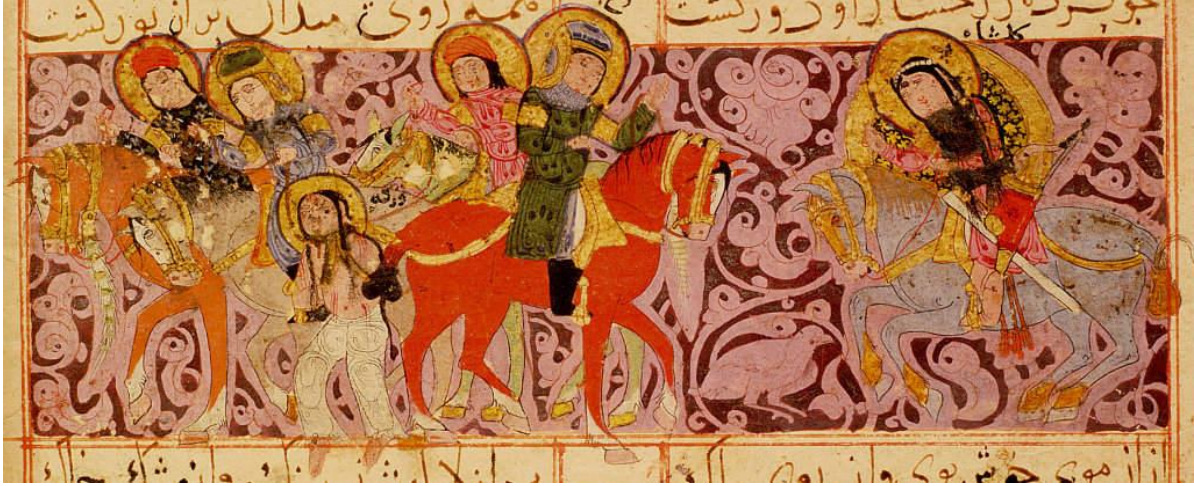
Sade açık bir zemin üzerine hareketli figürler yerleştirilmiştir. Zemindeki durağan görüntü aynı zamanda leke ve renkle rahatlatılmış, kırmızı ve mavi renklerle renk dengesi bilinçli bir şekilde oturtulmuştur.

Resim 2.21. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7 cm XIII. yy.

Varka'nın Rabi tarafından yenildiği ve esir alındığı bir çizimdir. Solda Gülşah atının üzerinde esir alınan Varka'ya bakmaktadır. Varka'nın atı, sahibinin yenilgisini anlatırcasına zavallı bir şekilde durmaktadır. Üst köşelerden görünen ağaç yaprakları, sevgi ve korunma olarak algılanır. Tutsak edilen Varka'nın kurtulması için Gülşah'ın yaptığı dua olarak da düşünebiliriz. Resim metnin altındadır. Üç at, üç insan figürü vardır.

Kırmızı zemin üzerine, pembe, mavi ve kahverengi at figürleri çizilmiştir. Sembollerden çok renklerle çözümlenmiştir. Mavi ve pembe renk, resmin tamamında dolaştırılmıştır. Simetrik hareketlerden kaçınmak için soldaki ata hüznü verilmiştir.

Resim 2.22. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5cm XIII. yy.

Gülşah'ın erkek kılığına girerek onu kaçıran Rabi ile savaştığı sahnedir. Arkasında yaralanan sevgilisi Varka vardır. Figürler süslü ve hayvan figürlü zemin üzerine yapılmıştır. Bütün zemin süslerini aynı ve önceki devrin perdahlı seramiklerinde de görüyoruz. Bu minyatürde bildircin Rabi'yi işaret eder. Onun ölümcül tehlikeyi bildiği halde yakalanışını anlatır. Bildircin aptal bir kuş olarak atfedilir. Avcıyı gördüğü zaman kafasını yere gömerek kendisinin görünmez olduğunu düşünür. Vücudunun dışarıda kaldığının farkında olmaz. Bu arada da Rab'inin kendisinin cezalandırılacağını bildiği halde savaşı devam ettirmesine gönderme yapılır. Bildircin avdır avcıya aptalca yaklaşımı anlatır. Bile bile ölüme gidiştir. Resim metnin üstündedir. Beş at figürü, altı insan figürü ve bir adet bildircin figürü vardır.

Çok dokulu, hatâi ve rumi bir zemin üzerine figürler detaysız tek renge boyanmış, sıcak rengin hâkim olduğu bu kompozisyonda, figürler durağandır. Dinamik görüntüyü veren zemindir.

Resim 2.23. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6.5cm XIII. yy.

Gülşah'ın mızrakla Rabi İbn Adnan'la savaştığı resim çizim sahnesidir. Rabi'yi mağlup eder. Mızrağını Rabiye attığı sahnedir, sevgilisi Varkayı kurtarır. Resim metnin ortasındadır. Dört at beş insan figürü vardır.

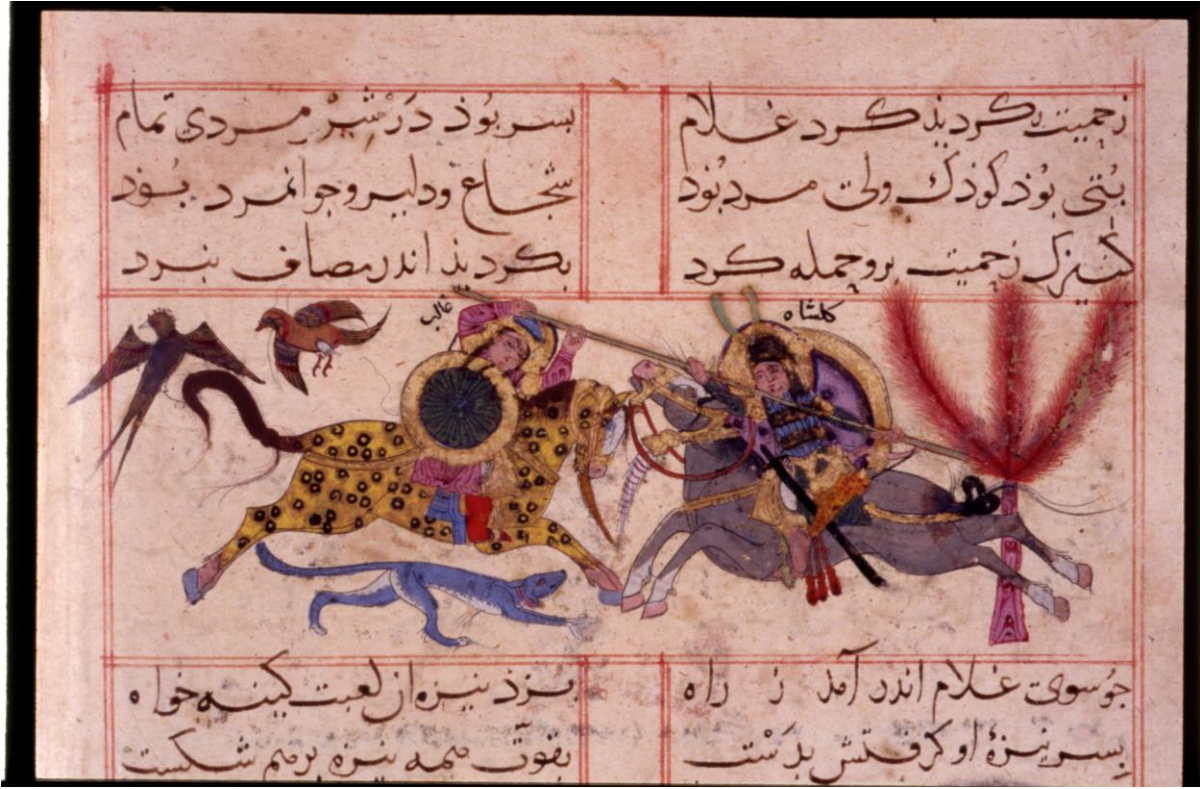
Resim, koyu mavi zemin üzerine sarı, kırmızı, kahverengi, pembe renklerle geniş yüzeyli at çizimlerinden oluşmuştur. Kontrast renkler ön plandadır. Frekansı yüksek bir renk olan lacivert, sıcak kırmızı ve kontrast rengi sarıyı, dengeli kullanan sanatçı resme, görsel zenginlik katmıştır.

Resim 2.24. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Gülşah ve İbni Rabi arasındaki savaşı konu eden bir resimdir. Gülşah mızrağıyla Rabi'yi öldürmüş ve atından aşağı atmıştır. Resimdeki kuşlar ölümü ve öbür dünyayı anlatmaktadır. Bu tasvirde de çiçek motifleri ve hayvan figürleri kullanılmıştır. Resim metnin ortasındadır. 2 insan figürü, 2 at figürü, bir kuş ve bir de ördek figürü vardır. Sağ taraftaki ördek görüntüsü şansın artık Gülşah'tan yana döndüğünün işaretidir.

Bitki motiflerinin yoğun olarak kullanıldığı bu resimde, kırmızı zemin üstüne yapılan figürlerle ölüm ve şiddet anlatılmıştır. Bitkilerdeki renkler figürlerin üzerine taşınmış, sol taraftaki Rabi'nin atının üstünde geriye doğru yatmış olması resme ayrı bir hareket katmıştır. Sol taraftaki koyu at, sağ taraftaki açık ata renk taşıması yaparak dengelenmiştir.

Resim 2.25. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6.5cm XIII. yy.

Galip ve Gülşah'ın yaptığı bir savaş sahnesidir. Altta köpek çizimi yapılmıştır. Köpek avcı bir hayvandır. Araştırmacıdır. Köpek hem iyi hem kötü anlam ifade eder. Cehalet, aç gözlülük ve dünyevi varlığın, servetin arzusu arasında sembolize edilmiştir. Köpek şehvetin, kibrin, bencilliğin sembolü olarak da görülmektedir. Genel olarak Müslümanlığın bir kolu, köpeğin saf olmadığına inanır. Köpekler aynı zamanda alçak güvenilmez ve aptal hayvanlar olarak düşünülmüştür. Burada Galib'in atının altından olması bu atıfların Galib'in intikam duygusu içerisindeki düşüncelerine yorumlanabilir. Üstteki kuşlarsa ölümü anlatır. Yukarıdaki kırlangıç ise dostluğu anlatır. Dostluğa verilen değer adına da Galip, Rabi'nin intikamı için Gülşah'la savaşımıştır ve yenilmiştir. Sağdaki çam, ağacı ise ebedi sevgiyi, sonsuz sevgiyi anlatmaktadır. Gülşah'ın Varka'ya olan aşk inancının azmidir. Resim metnin ortasındadır. 2 insan figürü, 2 at figürü, 2 kuş ve bir de köpek figürü vardır.

Resim açık renksiz bir zemin üzerine çizilen kontrast renkli figürlerden oluşmuştur. Mavi köpekle sarı at ve kırmızı ağaç kontrast bir renk bütünlüğü oluşturmuştur. Gri at tonu ise buradaki ışığın etkisini görerek koyu renk değeri görmektedir.

Resim 2.26. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7 cm XIII. yy.

Gülşah ve Rabi'nin diğer oğlu Galib'le savaşını anlatan bir çizimdir. İki de atlarından inmiş, birisinin atının ayakları kesik ve birisinin atının kafası kesik vaziyette yerlere kanlar akmaktadır. Çok yalın bir resim gibi dursa da resimdeki savaş sahnesi acıklı ve şiddet doludur. Resim metnin ortasındadır. 2 insan figürü, 2 at figürü vardır.

Açık zemin üstüne koyu renklerle resmedilen figürler görülmektedir. Beyaz at üzerindeki dokularda kırmızı renklerin taşınması, Galib figürünün üzerindeki kırmızı renkle bağlantı kurulması, Gülşah'ın üzerindeki mavinin de atın ayaklarına taşınması resimdeki renk bütünlüğü açısından bilinçli bir kullanımı göstermektedir. Ortadaki figürlerde diyagonal hareket devam etmektedir. Sağ taraftaki atın kopan başı kalkan ve kılıç ters (diyagonal) hareket oluşturmuştur.

Resim 2.27. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.4 cm XIII. yy.

Varka'nın tutsak edilen Gülşah'ın bulunduğu çadıra geliş sahnesidir. Resimde kale kapısı ev çadır ayrı ayrı resmedilmiştir. Çadırın üzerindeki motifler Selçuklu ve Uygur dönemi Hatai resim şekillerinin güzel bir örneğidir. Çadırın önünde dinlenen bir at vardır. Bu da çadırdakilerin kendilerini güvende hissettiği anlamındadır. Resim metnin altındadır. Bir insan bir at figürü vardır.

Resim 2.28. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7cm XIII. yy.

Varka'nın Galib'in çadırına gelişi. Çadırın içersindeki Galib'in Gülşah'ın esir olarak tutulduğu ve kalması için ikna edilmeye çalışıldığı sahnedir. Bu sahnede Galib'in çadırının sağ ve sol üst kısımlarında iki tane kedi figürü resmedilmiştir. Gülşah, çadırın giriş kapısındadır. Kedi ihanetin ve uğursuzluğun sembolüdür. Kedi güvenilirmezdir. Burada da Galib'in güvenilirmez olduğuna atıfta bulunulmuştur. Sağ tarafta ise nöbetçi beklemektedir. Yani kediler güvenilirmez insanlar tarafından esir alınan Gülşah'ı anlatmaktadır. Resim metnin altındadır. 4 insan figürü, 2 tane de çadırın üzerinde ki kedi figürü vardır

Resim açık zemin üzerine çadır ve çadırın içindeki figürlerden oluşmaktadır. Zemin üzerinde dokularla hareketlendirilmiş bir resimdir. Kırmızı rengin her yerde kullanılması resme ayrı bir rahatlık katmıştır. Dağınık kompozisyonda denge renk dağılımı üzerine kurulmuştur.

Resim 2.29. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 9 cm XIII. yy.

Varka'nın Gülşah'ın tutsak tutulduğu çadıra gelerek Galib'i öldürdüğü resim sahnesidir. Sağ taraftaki kale kapısının içersindeki kum saati ise zamanın dolduğu anlamındadır. Yani Galib'in ölümüyle ölümsüzlük zamanının bittiği anlamına gelmektedir. Soldaki bitki ise yaprağını dökmeyen ökse otu gibi durmaktadır. Koruma ve sevgiyi ifade etmektedir. Yeniden doğumu simgeleyen bu ot Varka ile Gülşah'ın kavuşmasının sembolüdür. Resim metnin üstündedir. 3 insan figürü vardır.

Çadırın içi saydam olarak resmedilmiş, renkler yine dengeli kullanılmış, yeşil ve kırmızı kontrast renk olarak kullanılmıştır. Üçgen ve dikdörtgen formlara yer verilmiştir.

Resim 2.30. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5.5 cm XIII. yy.

Varka'ın sandalyesine oturmuş bir kral gibi, karşısında kadın hizmetçiyle sohbet ederken yapılan bir resmidir. Hizmetçinin zenci olduğunu resimde kullanılan figürün yüz renginden anlamaktayız. Kuşlardan kötü bir haber getirildiğini ve bunun hizmetçi tarafından Varka'ya söylenildiğini düşünmekteyiz. Çünkü kuşlar haberdir ve olumsuzluk anlamındadır. Resim metnin ortasındadır. 2 insan figürü ve 5 tane de kuş figürü vardır.

Kırmızı zemin üzerine mavi ve yeşil renklerle yapılan bu resmin, kuşlar ve bitkilerle ifadesi güçlendirilmiştir. Figür ve objelerde sıcak ve soğuk renkler kullanılmış, hareketlerde kontrastlık oluşturarak belli bir ritim elde edilmiştir.

Resim 2.31. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Gülşah'ın annesi ve Varka'nın konuşmasının gösterildiği bir resimdir. Bu resimde Gülşah'ın annesi Varka'ya olumsuz bir haber vermektedir. Üzerlerinde uçan kuşlar bu olumsuzluğun habercisidir. Resim metnin üst kısmında yer alır. 2 insan figürü ve üç tane de kuş figürü vardır.

Açık renk zemin üzerine resmedilen figür daha koyu renkle kullanılarak hikâye kurgulanmış, kırmızı rengi solda çiçekte mavili çizilmiş figürün ayağına taşıyarak resimde birlik sağlamıştır. Sağda duran objede pembe kullanılarak, sıcak renk ritmi devam ettirilmiş, sağda ki objeye yatay hareketle dikey ve diyagonal hareketli objeler yerleştirilmiştir.

Resim 2.32. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5.5 cm XIII. yy.

Hilal ve Hilal'in karısı evde oturur sohbet ederlerken çizilen resimleridir. Sağdaki kapı bir yaşam yeri veya köy olarak gösterilmiş; sehpa da çiçek ise bir ev ortamı havası yaratmıştır. Resim metnin ortasındadır. 2 insan figürü vardır.

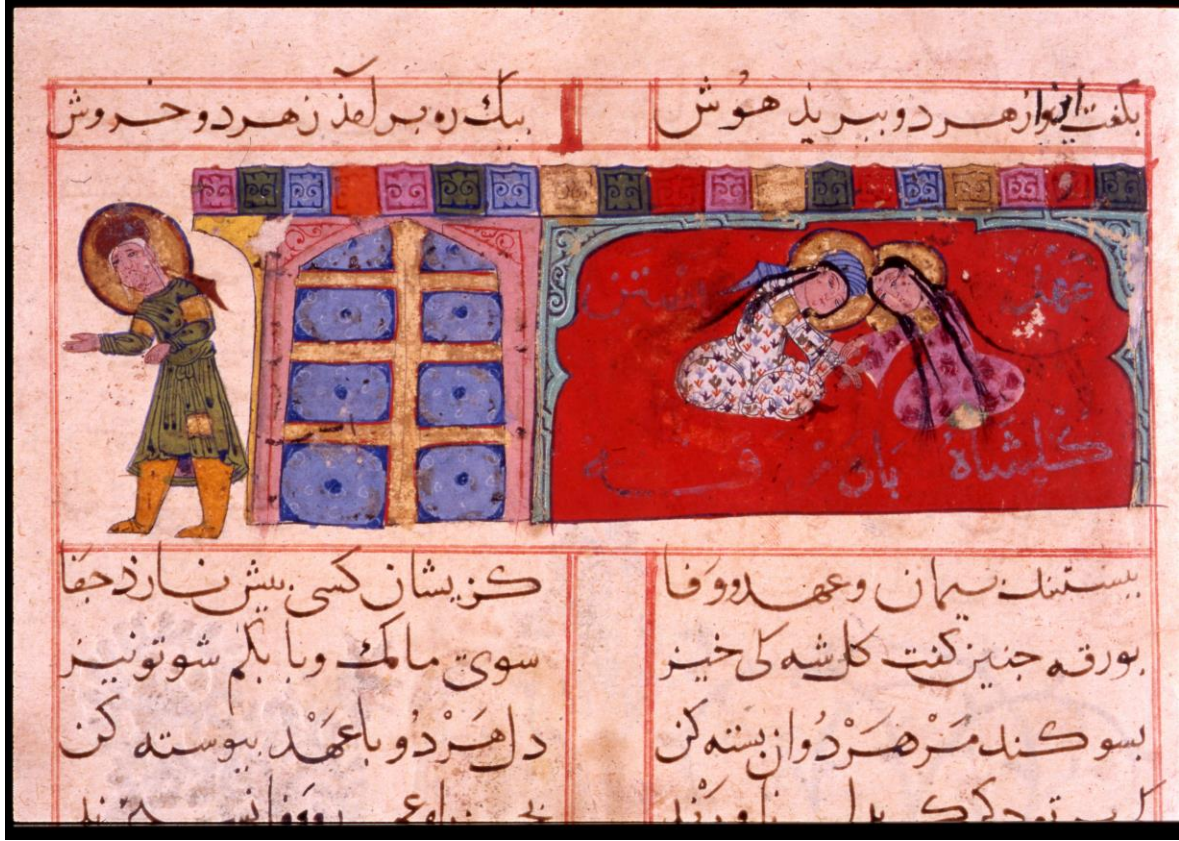
Dokulu mavi fon üzerine sıcak renklerin dağılımı sağlanmış, iç mekân olarak resmedilen bu sahnede, renklerle denge oluşturulmaya çalışılmış, zemin ve figürde kullanılan renkler üst tuğlalarda tek tek verilmiştir.

Resim 2.33. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6,5 cm XIII. yy.

Varka ve Gülşah vedalaşırken gösterilen kedi tasvirli bir çalışmadır. Kedi burada ailelerinin oyununa gelen bir Varka ve Gülşah atmosferi anlatmaktadır, kedi nankördür. Bu resimde, sevgililer birbirinden ayrılmanın yasını tutmaktadırlar. Onları ayıran güç ailesidir. Varka ve Gülşah çok büyük sıkıntıdadır. Bu sıkıntıyı İbn Rabin oluşturmuştur. Gülşah'ı zorla kaçırmışlardır. Varka bu zorlukları atlattı ama bu sefer Gülşah'ın ailesinin zorluklarına takıldığı bu minyatürlerde refere edilmiştir. İki aşığın ayrılık acısını anlatır. Dışarıdaki kuş ayrılığı, ağaç ise koruma, kollama ve sağlığı anlatmak için çizilmiştir. Resim metnin sağ alt kısmındadır. 2 insan figürü, bir kedi ve iki kuş figürlü bir çalışmadır.

Açık renkli bir zemin üzerine yapılan bu resimde, çadırın içi mavi, kenarı kırmızıya boyanarak kontrast oluşturulmuştur. Sol taraftaki durağanlık, ağaç ve kuşlarla hareketlendirilmiş, sağ taraftaki kapı formu ve rengiyle karşılıklı denge sağlanmıştır.

Resim 2.34. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7 cm XIII. yy.

Gülşah'ın annesi Gülşah'la sohbet ederken çizilen resmidir. Saçlar uzun ve örgülü gözler çekik, küçük ağızlar, Uygur resim sanatının yansımalarını taşımaktadır. Resim metnin sağ üst kısmındadır. Üç insan figürü vardır.

Bu minyatürde kırmızı ve mavi renklerin ne denli önemli olduğunu görmekteyiz. Resmin sağ tarafındaki kırmızı rengin sıcaklığı, sol tarafa konan mavinin rengiyle dengelenmiştir. Sarı ve mavi arasına kontur olarak çizilen kırmızı çizgiler sıcaklığı sol tarafa taşımıştır. İç mekân olarak tasarlanan bu resimde sütunların üst kısmına yapılan tuğla görünümlü dokular ayrı bir hareket katmaktadırlar.

Resim 2.35. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 13,5 cm XIII. yy.

Varka'nın Yemen'e para bulmak için yola çıkmadan önce sevgilisi Gülşah'a veda ziyareti yaptığını gösteren resimdir. Sağda çizilen narçiçeğinin şekli, sonsuzluğu, ebediyeti ve ahreti anlatır. Soldaki ise ölümsüzlük anlamı olan porsuk ağacıdır. Aşkların ölümsüzlüğünü anlatır. Servi ağacı, yine uzun yaşamı ve ahreti anlatır, üzerindeki kuş haber alma anlamı taşır. Horoz, asalet, yakışıklılık ve kalitenin simgesidir. Tavuk sevginin ve sevgilinin simgesidir. Sevgililer bu minyatürde edebiyete kadar birbirlerini seveceklerine yemin ederler. Varka'nın cömert, yakışıklı, nazik, soylu ve cesur olmasına vurgu yapılmıştır.

Buradaki horoz figürü Varka'nın bu özelliğini yansıtmaktadır. Horoz orta çağ İslam kültüründe önemli bir rol oynar. Beyaz horoz ise sihirli güçleriyle İslam kültüründe kutsal bir kuş olarak görülür. Horozlar sabırla ve hoşgörülle dururlar. Bu minyatür de Varka'nın davranışlarının karakteristik bir özelliğidir. Horoz tavuğun koruyucusudur ve aşkın efsanesidir. Horoz yiyecek bulduğu zaman onu tavuğuna verir. Dik duruşludur, ağırbaşlılığını yürüyüşünden alır. Güzellik, cömertlik, soyluluk, cesaret, dürüstlük ve

birçok diğer özellikler Varka'nın savaşının ve aşkının sevgisinin aynasıdır. Tavuk sembolizmi literatürde horoz kadar zengin değildir. Zarif, kibar ve sevgi dolu kabul edilir. Tavuk ev hayatının sembolüdür. Kendisini ailesine sunar. Varka ve Gülşah hikâyesinde onur ve soylu erdem tavuk ve horoz tarafından anlatılmıştır.

Resim metnin sağ üst kısmındadır. Resimde iki insan figürü, bir kuş, bir tavuk bir tanede horoz figürü çizilmiştir. Resim, açık zemin üzerine ağaç, bitki ve hayvanlarla mitolojik bir kurgulanması, ortadaki ağaç figürü, dikey bir kesit şeklinde resmi ikiye bölmüş, sağ ve soldaki figürlerle, oval bir hareketlilik yakalanmıştır. Yeşil, kırmızı ve mavi ağırlıklı bir resim oluşturulmuştur.

Resim 2.36. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6,5 cm XIII. yy.

Varka'nın Yemen'de çadırda Gülşah'ı düşündüğü sahnedir. Bu minyatürde kullanılan kuşlar üzüntüyü ifade eder. Varka'nın Yemen'de ki düşüncelerine atıftır. Çadırın arkasındaki at başları, dinlenme ve uyku vaktini Gülşah'ın sevgisiyle göstermesine yorumlanabilir. Resim metnin orta kısmındadır. Resimde üç insan figürü, üç kuş, üç at figürü çizilmiştir.

Bu karmaşık kompozisyonda üç farklı mekân görülmekte ve bu mekânlar hikâyeyi ilginç hale getirmektedir. Sol çadırın içinde figürler soğuk ve sıcak renk ilişkisi içinde dışarıdan koparılmadan resmedilmiştir. Çadırın üzerinde fantastik bir kurgu mevcuttur. Ortadaki süslemeli mekân daha hareketsiz ve yalın durmaktadır. Sağ taraftaki figür kapıdan girerken diyagonal bir hareketle ifade edilmiştir. Dikey ve yatay hareketli obje ve at figürü ile kontrastlık oluşturulmuştur. Sağ ve soldaki mekânlar, çok hareketli ve onları dengeleyen pembe renkli mekân resimde bütünlüğü sağlamıştır.

Resim 2.37. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Varka'nın Yemen ordusu ile birlikte savaşmak için kaleden dışarı çıkmalarını gösteren resimdir. Zırhlar giyilmiş, atlar savaşa hazırlanmıştır. Kale duvarları tuğla motiflerini göstermesi açısından önemlidir. Resim metnin üst sağ kısmındadır. Resimde üç insan figürü, üç at figürü çizilmiştir

Savaş sahnesinin betimlendiği bu resimde sağda kaleden çıkan Varka'nın soğuk renkli kahveye boyanmış lekese çizimi, kırmızı renkli atla denge sağlamıştır. Solda yer alan sarı kırmızılı figürlerin yanında kahverengi at denge oluşturmuştur. Mızrak ve yay hareketlerine dikkat ettiğimizde dikey ve yatay diyagonal hareketlerin dengeli kullanıldığını görürüz.

Resim 2.38. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 12 cm XIII. yy.

Varka ve askerlerinin Aden ve Bahreyn askerleriyle savaş sahnesi resmi. Varka Aden birliklerini bu savaşta yenilgiye uğratmıştır. Varka ve askerleri resmin sağ tarafında bulunmaktadır. Atlarının kuyrukları bağlıdır ve savaşa hazır olduklarının göstergesidir. Farklı olarak deve figürü çizilmiştir, bu da Arap bölgesinin savaş yöntemlerinde deve kullanıldığının göstergesidir. Resim metnin alt orta kısmındadır. Resimde yedi insan figürü, dört at figürü, iki deve figürü vardır.

Kırmızı zemin üzerine betimlenen resimde, at ve deve figürlerinin birlikte kullanıldığı sağ tarafta öndeki devenin başını aşağıya eğdiğini, arkadaki başının dik durduğunu, öndeki ve arkadaki atların yatay olarak resmedildiğini görürüz. Diyagonal hareketli figürler kontrastlık oluşturmuş, sol tarafta ise atların kafa hareketleri ile silahlar ters yöne giderek atlardaki yatay hareketlerle kontrastlık oluşturmuştur. Sıcak zemin üzerine soğuk renk uygulamaları aynı kaygıyla yapılmıştır.

Resim 2.39. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 12 cm XIII. yy.

Varka Adenli bir savaşçıyla savaşması ve savaşçıyı yendiği sahnenin resmi. Varka'nın atının kuyruğunun bağlı olması, yaptığı savaşa hazırlıklı olduğunu gösterir. Adenli savaşçı atının üzerinde Varka tarafından mızrağı ile vurulmuş olarak resmedilmiştir. Resim metnin alt orta kısmındadır. Resimde iki insan figürü, iki tat figürü çizilmiştir.

Kırmızı, pembe renklerde zemin resmedilmiş, sarı, kahverengi renklerle de figürler boyanmıştır. Mızraktaki yatay ve diyagonal hareketler resimde deneyi sağlamıştır. Dokulu zemine karşı atlar tek renk ve sade olarak boyanmıştır.

Resim 2.40. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5 cm XIII. yy.

Varka Yemenli askerlerle birlikte Bahreyn ve Aden birlikleriyle savaşırken çizilen resimdir. Özellikle atlardaki hareketli burkulmalar ve sahnenin dışına taşarcasına atların hareketleri mevcuttur. Atlarda sürekli bir dinamizm vardır. Varka'nın askerlerinin tamamı atlarının kuyruklarını bağlamışlardır. Bu da onların savaşta hazırlıklı ve başarılı olduklarının sembolüdür.

Resim metnin üst orta kısmındadır. Resimde sekiz insan figürü, dört at figürü çizilmiştir. Çok renkli olarak betimlen renkli ve hareketli bir resimde doğal olarak açık renkli bir zemin üzerine renkli at figürleri çizilmiştir. Sol taraftaki kırmızı, bilinçli olarak kompozisyona etki etmesi için boyanmıştır. Hareketler zıtlıklar içinde kullanılarak resimde dinamizm sağlanmıştır.

Resim 2.41. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7.5 cm XIII. yy.

Yemen Ordusu'nun, Aden ve Bahreyn ordusuyla yaptığı savaş sahnesi olarak çizilen bir resimdir. Atlar sahnenin dışına atlayacakmış gibi resmedilmişlerdir. Atların kuyrukları bağlanmış, yerde yenilen, kaçan, kılıç darbeleriyle öldürülen askerler vardır. Resim metnin üst kısmındadır. Resimde sekiz insan figürü, iki at figürü çizilmiştir.

Açık renkli bir zemin üzerine, koyu ve hareketli bir figür çizimi yapılmıştır. Renklerde, sıcak soğuk renk kompozisyonu bilinçli kullanılmış, leke etkisi kompozisyonun tamamına dağıtılmıştır.

Resim 2.42. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5 cm XIII. yy.

Suriye Kralı'nın Gülşah'ı anne ve babasından istemek için geldiği sahnenin resmidir. Soldaki çadırın içinde bekleyen Gülşah vardır. Çadırının üst kısmına çizilen kuş resimleri vardır. Bu resim kötü haber anlamına gelir, Gülşah için. Sağdaki çadırda Suriye Şahı Gülşah'ın annesiyle konuşmaktadır. Resim metnin alt orta kısmındadır. Resimde üç insan figürü, bir at figürü çizilmiştir.

Kompozisyon üçe bölünmüştür. İki çadır vardır, bir de çadır dışında ki at figürü. Merkezdeki çadır kırmızı rengi, yan çadırın mavi zeminiyle denge sağlanmıştır. Ayrıca figür pembeye boyanarak, soğuk sıcak renk ilişkisi sağlanmıştır.

Resim 2.43. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Gülşah'ın kendi çadırından dışarı çıktığı ve Suriye Şah'ıyla buluşması esnasındaki resimdir. Gülşah Varka'ya olan aşkıdan üzülürken yeni olayların içinde kendini bulmaktadır. Suriye Şah'ı hediyelerle Gülşah'ı çadırında beklemektedir. Resim metnin orta kısmındadır. Resimde iki insan figürü çizilmiştir.

Bu resimde de kompozisyon üçe bölünmüş, aynı renkler kullanılarak organik bir bağ kurulmak istenmiştir. Sağdaki mavi renk, üzerine çizilen kırmızı ve sarı renkle dengelenmiştir. Tam tersi de sol çadırda ki renkler için yapılmıştır.

Resim 2.44. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 8,5 cm XIII. yy.

Gülşah'ın annesinin Suriye Şahı ile birlikte sohbet ederken resmedilmiş sahnedir. Bu sahnede Gülşah'ın annesi Suriye Şahından aldığı hediyeleri ve zenginlikleri görerek, kızını Suriye Şahına vermeye karar vermiştir. Sol taraftaki Ökse Otu yeni doğumu simgeler. Burada Gülşah'ın annesinin Gülşah'a sormadan yeni bir aşk yeni bir evlilik başlangıcı yaptırmak istemesinin nişanesi olarak görülmektedir. Sağ taraftaki bitki ise Suriye Şahının evlenmek istemesine atfedilebilir. Resim metnin orta kısmındadır. Resimde iki insan figürü bulunmaktadır.

Resim açık renkli bir zemin üzerine yapılmıştır. Çadırın kırmızı renkle resmedilerek iç kısımdaki maviyle denge sağlanmıştır. Dış boşluklarda çiçeklerle leke tamamlaması oluşturulmuştur.

Resim 2.45. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6,5 cm XIII. yy.

Bu resimde, Suriye Şah'ı Gülşah'ın babası annesi ve hizmetçilerle birlikte tasvir edilmiştir. Kız isteme sahnesidir. Suriye Şah'ı orta merkeze yerleştirilerek sağlı sollu yerleştirilen figürlerle gücü simgelenmiştir. Resim metnin alt orta kısmındadır. Resimde yedi insan figürü vardır.

Kırmızı zemin üzerine yapılan bu resimde mavi ve kırmızının etkisinin ne kadar güçlü olduğunu görmekteyiz. Mavi rengi, üç figür ve bitki üzerinde kullanan sanatçı kırmızı ve mavinin tonlarını da diğer figürde kullanarak denge oluşturmuştur. Yumuşak bir nesne üzerine oturan figür aşırı süslemelerle taht görüntüsü vermekte ve gücü vurgulamak istenmiştir.

Resim 2.46. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6,5 cm XIII. yy.

Gülşah'ın çadırında baygın halde uzanmış olduğu şekilde resmedilmiş bir sahnedir. Ördeğin bağırması onun üzüntüsünün, şanssızlığının ve kadersizliğinin bir işaretidir. Yas tutmasıdır. Bu minyatürdeki ördek, Gülşah'ın Varka'dan ayrılmasının uzak kalmasının yası anlamındadır. Buradaki tavşanın sıçrayarak tablodan dışarı gitmesi iyi şansın gitmesi anlamındadır. Ördeğin uzağa uçuşu üzüntüsünün uzağa gitmesi anlamındadır. Para bulmak için Yemen'e giden Varka, Gülşah'dan ayrı düşmüştür. İki âşık birbirinden ayrılmıştır. Resim metnin orta kısmındadır. Resimde bir insan figürü, bir ördek, bir tavşan, iki tane de kuş figürü vardır.

Bu resimde çadır, çeşitli hayvanlar, çiçek ve figürden oluşan bir kompozisyon vardır. Kuş ve tavşan figürü, kahverengi tonlarla açık zemin üzerine resmedilmiştir. Çadırın canlı bir kırmızı renkle üzerine çizilen çizgi, Gülşah'ın mavi renkli elbisesi ile kontrast oluşturmuştur. Dış mekândaki çıplaklık çadırın kenarındaki hareketli motiflerle denge oluşturmuştur.

Resim 2.47. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7,5 cm XIII. yy.

Gülşah'ın ve annesinin resmedildiği bir sahnedir. Bu resimde, sol tarafta iki kedi, çadırın içerisinde Gülşah ve çadırın dışında annesi vardır. Varka ve Gülşah birbirinden ayrılmanın yasını tutmaktadırlar. Onları ayıran güç ailesidir, minyatürlerde Varka ve Gülşah çok büyük sıkıntıdadır. Bu sıkıntıyı İbni- Rabin oluşturmuştur. Çünkü iki âşık tam evlenecekken onları kaçırmış evliliklerine mani olmuştur. Sonrada zengin Suriye Şahı çıkarak Gülşah'ın paragöz annesinin ilgisini çekmiş ve kızını Varka'ya vermekten vazgeçmiştir. Gülşah'ın ailesinin Gülşah'a yapılan ihanete bu minyatür refere edilmiştir. Gözüyaşlı Gülşah'ın, ailesinin kendisine ihanetini gösterir. Minyatürde iki kedi birbirlerinin kuyruklarını halka şeklinde tutarak hareket ediyorlar. Kedi yüzlü olmak nankör olmaktır. Bunlar minyatürlerde belirtilmiştir. Kedi bencilliğin sembolüdür. Kedi gibi kızlarını aldatmışlardır. Resim uzunluğu 18 cm, yükseklik 7,5cm dir. Resim metnin orta kısmındadır. Resimde iki insan figürü, iki kedi figürü vardır.

Açık zemin üzerine kırmızı, yeşil ve pembe renkler kullanılmıştır. Boşluklar çadırla ikiye bölünmüş, soldaki kedi figürleri ve sağdaki insan figürü oval bir görüntüyle birbirini tamamlamıştır.

Resim 2.48. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Gülşah ve hizmetçinin birlikte resmedildiği bir sahnedir. Burada kedi oturmuş bir halde bir pençesini havaya kaldırmış görülmektedir. Burada kedi, kurnazlığı, nankörlüğü ve arsızlığı anlatmaktadır. Hizmetçi Gülşah'ın elindeki yüzüğü almak üzere eğilirken gösterilmiştir. Gülşah, bu yüzüğü Suriye kralıyla evlenmeden önce Varka'dan hediye olarak almıştır. İleride bu yüzüğü Varka'yı tekrar görürse geri vermesi için hizmetçisine vermektedir. Kedi karakter olarak çirkin, nankör ve güvenilmezdir. Kedi ihanetin ve ruh kirliliğinin sembolüdür. Vahşetin sembolüdür. Aldatılmışlık anlamındadır. Resim metnin alt orta kısmındadır. Resimde iki insan figürü, bir kedi figürü vardır.

İki eşit kısma ayrılmış minyatürün sağ tarafında Gülşah ve kedi, sol tarafta hizmetçi ve ökse otu vardır. Çiçekler dikey hareketlerle, figürler ise diyagonal hareketlerle dengelenmiştir. Sağdaki mavili figür dik, kedi figürü ise diyagonal bir hareketle resmedilmiştir. Soldaki pembe figüre karşı sağda mavi renk zıtlık oluşturmuştur.

Resim 2.49. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7 cm XIII. yy.

Hilal ve karısının bir çadır önünde ayakta dururkenki resimleridir. Nakkaşın adını ihtiva etmesi açısından önemlidir. Bu minyatürde çadırın sağ tarafına yazılan Abdul Mümin El Hoy yazısı minyatürün kimin tarafından yapıldığının kanıtı açısından önemlidir. Resim metnin sağ alt kısmındadır. Resimde iki insan figürü vardır.

Mavi ve kırmızı rengin hâkim olduğu bu resimde, çadırın dışındaki mavi zemin üzerine yoğun motif çalışılmıştır. Soldaki Gülşah'ın annesinin rengi, çadırın içine taşınarak zeminle zıtlık oluşturulmuştur.

Resim 2.50. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5,5 cm XIII. yy.

Varka'nın Gülşah'ın öldüğünü haber alarak üzüldüğü sahnedir. Yemen'den gelen Varka, Gülşah'ı almak için gerekli parayı biriktirmiş, ama bu sefer Gülşah'ın düzenbaz annesi Suriye şahıyla anlaşarak kızını ona vermiş, Varka'ya da kızlarının öldüğünü söylemiştir. Resim metnin üst kısmındadır. Resimde üç insan figürü vardır.

Resimde kırmızı zemin üzerine bitki ve hayvan stilizasyonları yerleştirilerek, ölüm ve yaşam arasındaki düşünceler yansıtılmıştır. Kırmızı zemin üstünde mavi ve yeşil tonlar kullanılarak soğuk-sıcak dengesi sağlanmıştır. Soldaki yatay duran figüre karşı, ortadaki diyagonal ve sağdaki de dik bir hareketle resmedilerek, resim monotonluktan çıkarılmıştır.

Resim 2.51. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Sözde öldüğü söylenen, Gülşah'ın mezarına, Varka'nın getirilerek inandırılmaya çalışıldığı sahnedir. Solda Hilal ve karısı, ortada gökyüzü ve yer, sağda Varka ve arkadaşları bulunmaktadır. Resim metnin orta kısmındadır. Resimde beş insan figürü vardır.

Dramatik bir olayın resmedildiği bu minyatürde, siyah rengin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Karamsarlık ve yas hissi uyandırmaktadır. Zemin açıktır.

Resim 2.52. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5,5 cm XIII. yy.

Hilal ve Varka'nın Gülşah'ın ölümünü konuşma sahnesidir. Sağda fareyle oynayan kedi figürü vardır. Önünde Gülşah'ın babası Hilal karşısında ise ağlayan Varka vardır. Ve onun arkasında ise sahtekârlığı ve üzüntüyü gösteren kedi suratlı, elinde elma olan bir insan portresi, bitki formunda verilmiştir. Kedi, farenin kuyruğundan tutmuş oynarken, avıyla oynayan bir sahtekâr konumundadır. Varka fare konumunda, Hilal kedi konumundadır. Resim metnin alt kısmındadır. Resimde iki insan figürü, bir kedi ve bir de fare figürü vardır.

Resim, bitki ve hayvan figürleri üzerindeki renk dengesi üzerine kurulmuştur. Soğuk ve sıcak renkler dengeli olarak resme dağılmıştır.

Resim 2.53. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5,5 cm XIII. yy.

Varka'nın Gülşah'ın mezarını açtığı sahnenin resmidir. Bu resimde Varka'ya Gülşah'ın öldüğü söylenmiştir. Ona inandırıcı kanıt sunmak için, bir koyun cesedi mezara gömülmüş, Varka'nın Gülşah'a hediye ettiği yüzük de kanıt olarak Varka'ya verilmiştir. Bir önceki minyatürün devamı niteliğindedir. Resim metnin alt kısmındadır. Resimde iki insan figürü, bir koyun figürü vardır.

Mezar olarak tasvir edilen bu mekânda, taşlar leke unsuru olarak kullanılmıştır. Resmin bütünündeki kırmızı ve gri renkler, taşların üstünde gösterilerek, bilinçli bir renk taşıması yapılmıştır.

Resim 2.54. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6,5 cm XIII. yy.

Varka'nın Gülşah'ı aramak için yola koyulduğu sahnedir. Gülşah'ın öldüğüne inanmayan Varka, atına binerek Gülşah'ı aramaktadır. Atın kuyruğunun bağlı olması, düşüncesinde

bilinçli bir hazırlık olduğu anlamındadır. Sırtındaki heybesi uzun bir yola çıkacağını anlatmaktadır. Atın altındaki lale figürü ise sevgisindeki sonsuzluğu ve bağlılığı anlatmaktadır. Resim metnin alt kısmındadır. Resimde bir insan figürü, bir at figürü vardır.

Bu kompozisyon üç kısımda gözükse bile, resimde renklerle tek bir bütünlük olduğu hissi uyandırmıştır. Sağdaki sarı renklerle, soldaki gri ve açık mavi tonlar resimde leke değerini daha anlamlı kılmaktadır.

Resim 2.55. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7,5 cm XIII. yy.

Suriye Şahının Varka'yı yaralı olarak bulması ve sarayına taşıması sahnesidir. Varka Gülşah'ı ararken başka birileri tarafından yaralanmıştır. Suriye Şah'ı onun Gülşah'ın sevgilisi olduğunu bilmeden askerlerine sarayına taşıtmıştır. Resimdeki kuşlar ölümü refere etmektedir. Bu resimdeki şahin krallığa ve güce refere olmaktadır. Resimdeki nar ağacı ise bereket sembolüdür. Uzun ömrü refere eder. Yaşamı anlatmaktadır yani. Varka'nın kurtulduğu anlamındadır. Resim metnin üst orta kısmındadır. Resimde üç insan figürü, altı kuş figürü vardır.

Ortada nar ağacı, turkuaz mavisi yapraklar ve kırmızı meyvelerle çizilmiş. Açık bir zemin bunu tamamlayan koyu mavi bir leke değeri zemine yerleştirilmiştir. Solda ve sağda hareketli figürler yerleştirilerek zeminin durağanlığı yok edilmiştir.

Resim 2.56. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Varka'nın yatakta yatarken Suriye Şahının sarayında yaralı olarak resmedilmesidir. Bu resimde köpek hem iyi hem kötü anlam ifade eder. Cehalet, aç gözlülük ve dünyevi varlığın, servetin bir arzusu olarak sembolize edilmiştir. Köpek şehvetin, kibrin, bencilliğin sembolü olarak da görülmektedir. Avcı köpeklerin en büyük özelliği araştırıp bulmaktır. Özellikleri, sürati, güçlü koku duyusu onu araştırmanın ve bulmanın sembolü yapar. Minyatürde, Varka'nın Şam kralının sarayında olduğu gösterilmiştir. Onun önünde ayakta duran kralın bir hizmetçisi ve avcı köpeği vardır ki ağzında küçük bir av hayvanı tutmaktadır. Ağzındaki avı henüz yeni yakalamıştır. Varka Gülşah'ı heyecanla araştırırken yol kenarında baygın halde bulunup, Suriye Şahı tarafından saraya getirilmiştir. Varka buranın neresi olduğunu bilmiyor ve hizmetçiye soruyor: "Gülşah diye birisini arıyorum, tanıyor musun?" diye. Hizmetçi şaşırır: "Sen niye soruyorsun bunu? Burası Gülşah'ın evi. Kral onun eşi" diye. Varka bunu öğrenince ağlamaya başlar. İşte tam bu sahnede avcı köpeği, Varka'nın Gülşah'ı bulması kinayesidir ve köpeğin ağzında yakaladığı av vurgulanmaktadır. Bitkinin üstündeki Şahin ise Suriye şahının Kraliyet sembolü olarak kullanılmıştır. Resim metnin alt kısmındadır. Resimde iki insan figürü, iki kuş, bir köpek, bir de köpeğin ağzındaki av hayvanı vardır.

Resim, solda yatan figürle, sağdaki köpek figürünün yatay hareketleriyle, ortadaki hizmetçiyle bitkinin dikey hareketinin dengesi üzerine kurulmuştur. Yeşil ve kırmızının kontrast rengi, yastıktaki yeşil renkle bitkinin üzerine, oradan da köpeğin üzerine taşınmıştır. Zemin düz ve hareketsizdir.

Resim 2.57. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Suriye Şahının evinde hasta olarak yatan Varka'nın hizmetçiyile olan diyalogunun sahnesidir. Gülşah'ın yaşadığını ve kendisini kurtaran Suriye Şahının karısı olduğunu öğrenen Varka burada hizmetçinin Gülşah'ın içeceğinin içerisine yüzüğünü koymasını ister. Gülşah'ın kendi varlığını fark etmesini ister. Tavşan burada bir kulağı yerde bir kulağı havada kalkık çizilmiştir. Kulak kabartma deyimiyile (yani haber bekleme) eşdeğerde olabilir. Varka'nın beklediği haber anlamındadır. Ördek suda ve karada yaşayan bir kuştur. Suda yaşaması saflığı, temizliği, ruhaniyeti, dini bağlılığı, aydınlanma ve sadakati temsil eder. Ördeğin bağırması, onun üzüntüsünün, şanssızlığının ve kadersizliğinin bir işaretidir. Yas tutmasıdır. Burada ördek Gülşah'ın Varka'dan ayrılmasının yası anlamındadır. Aynı zamanda saflığın ve sevginin, iç güzelliğinin, ayakta durmasıdır. Resim metnin orta kısmındadır. Resimde iki insan figürü, iki ördek, bir de tavşan figürü vardır.

Resim çiçek, hayvan ve farklı objelerle zenginleştirilmiş bir kompozisyondur. Zemin sade ve düz, önde ise hareketli figürler vardır. Mavi, kırmızı ve eflatun ağırlıklı bir çalışmadır. Kırmızı renk objeleri daha güçlü hale getirmiştir. Renkle leke etkileşimde kullanılmıştır.

Resim 2.58. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Varka Gülşah'ın sarayda karşılaştığı sahnedir. Gülşah sandalyesine oturmuş önde bir sehpa bulunmaktadır. Her ikisinde de saçları uzun ve örgülüdür. Resim metnin orta kısmındadır. Resimde iki insan figürü vardır.

Kırmızı zemin üzerine yapılmış bir iç mekân çalışmasıdır. Kırmızı zemin, bitki ve hayvan motifleri stilizasyonu ile doldurulmuş, derinlik hissi olmayan bir çalışmadır. Soldaki Gülşah ve sağdaki Varka'nın mavi ve yeşil tonları zeminin kırmızısıyla kontrast oluşturmuştur.

Resim 2.59. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5,5 cm XIII. yy.

Şam Şahının sarayında birbirlerini gören Varka ve Gülşah'ın bayıldıkları sahnenin resmidir. Varka sağ tarafta atının yanında yere düşmüştür. Ortada sarayın kapısı yer alır. Ortada Gülşah ve havaya doğru zıplayan kedi figürü durmaktadır. Havada kedi şans göstergesidir. Sıkıntılarının son bulmasıdır. Gerçeğin açığa vurulması kurtuluştur. Kedi aldatmadır. Havada duran kedi aldatmanın sona ermesidir. Resim metnin alt kısmındadır. Resimde iki insan figürü, bir kedi ve bir at figürü vardır.

İç mekânda mavi zemin üzerine kırmızı renkli bir figür yapılmıştır. Bacak ve şapkalarla, figürün leke değeri arttırılmış, ortadaki kapının dikdörtgen formuyla sağdaki boşluk tamamlanmıştır. Sıcak-soğuk renk zıtlığının yanı sıra hareketlerdeki zıtlık da önemli yatay dikey ve diyagonal atmosfer oluşturmuştur.

Resim 2.60. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 5,5 cm XIII. yy.

Varka, Gülşah ve Şam Kralı, bir çadırın içinde sohbet ederken gösterildiği resimdir. Şahin, Sultanın tahta çıktığı odada süslenmiş, bir figür olarak imparatorluğun gücünün resmedilmesi için önemlidir. Bu minyatür âşıklar arasındaki son toplantıdır. Üç şahin, bir avcı köpeği ve bir tavşan resmedilmiştir. Üç şahinden ikincisi mavi, turkuaz olanı Kralın meskeninin dışında bir tarafta gösterilmiştir. Beyaz şahin krallar tarafından kullanılan bir hayvandır. Şahin rüyaların yorumlanmasında imparatorluğun gücünü anlatır. Şahinin ölmesi kralın mülkünün kaybolması anlamındadır, minyatürde de Varka'nın Gülşah'ı bulma referansıdır. Üç hayvan Şam kralının tahtına oturmuştur. Soylular köpek, çita ve leoparla avlanırlardı. O yüzden köpek, şahin, kraliyet av hayvanı olarak geçmekte ve seçkindirler. Tavşan avlanan hayvan konumundadır. Bu minyatürde tavşan tekrar çizilmiştir. Bir köpek, üç şahin figürü vardır. Uzun ayrılıktan sonra aşkların âşıkların birleşmesi anlamındadır. Resim metnin üst kısmındadır. Resimde üç insan figürü, bir köpek, üç şahin ve bir tavşan figürü vardır.

Hareketli hayvan ve bitki sembolleri kullanılan mavi renkli zeminde daha sade kırmızı renkli ve sarı renkli figürlerle resim hareketlendirilmiş. Çadırın dışındaki hareketli hayvan figürleri renklerin taşınmasını sağlayarak resimde bütünlüğü oluşturmuştur.

Resim 2.61. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7 cm XIII. yy.

Varka ve Gülşah'ın sohbet ettiği bir sahnedir. Başkasıyla evlenen Gülşah, aşkına sahip çıkan Varka resmedilmiştir. Ayrıca bu minyatür, Abdul Mümin El Hoy yazısının ikinci defa geçtiği bir resimdir. Soldaki çiçek, aşkın ebediyete kadar süreceğini anlatır. Resim metnin orta sol kısmındadır. Resimde iki insan figürü vardır.

Çadırın içi sarı üstüne koyu yeşil tonlarla resmedilmiş. Bunun üzerine koyu ve açık mavilerle figürler çizilmiş. Buradaki renkler kapı figürüne taşınarak çadırın çevresindeki kırmızıyla kapının kırmızısı denge oluşturmuş.

Resim 2.62. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Varka ve Gülşah'ın sohbet esnasındaki çizimi. Kahverengi ve turuncu renklerin üzerine yapılmış bitki motifleri sıcak bir atmosfer yaratmış. Romantizmi vurgulamaktadır. Resim metnin orta kısmındadır. Resimde üç insan figürü vardır.

Sıcak renklerin kullanıldığı zeminde yine sıcak renklerle lekesele bir taşıma yapılmış. Ortadaki kırmızı boyanmış figürün beyaz pijaması ve saçındaki koyuluk resmi rahatlatmış. Soldaki yeşil pijamayla sağdaki mavi elbise de kontrast oluşumunu tamamlamıştır.

Resim 2.63. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Varka ve Gülşah'ın birlikte çizildiği resimlerden biridir. Sağdaki figür, Suriye Şahıdır. Tahtında oturmaktadır. Solda Varka ve Gülşah sohbet etmektedir. Resim metnin orta kısmındadır. Resimde üç insan figürü vardır.

Açık renkli bir zemin üzerine resmedilen üç figür, kırmızı renkli bir yatak üzerine mavi tonlarla kontrast oluşturmuş. Soldaki mavi zemin üstüne koyu mavi ve eflatun renkli figürler, lekesele bir anlayışla karşımıza çıkmaktadır.

Resim 2.64. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Bu minyatür, Varka'nın tekrar evli olan Gülşah'a veda ederken ki sahnesidir. Çekirge ağacı dalındadır. Ağaç ise ökse otudur. Ökse otu yeniden doğumu ve sevgiyi simgeler. Varka atının üstünde Gülşah'da önüne diz çökmüş vaziyettedir. Arkasında ise Suriye Şahı vardır. Onun arkasında da ki hizmetçi ise kırmızı atın üzerinde görülmektedir. Bu sahnede ümitsizlik vardır, yalnızlık vardır, perişanlık vardır. Ağustos böceği (çekirge) sadece sihirle avlanırdı. Burada Varka'nın gidişini sihirli bir güç durdurabilirdi. Kaçınılmaz bir ayrılıktı. Resim metnin üst kısmındadır. Resimde dört insan figürü, bir kuş, bir de ağustos böceği vardır.

Resim yeşil ve açık bir zemin üzerine kırmızı ve yeşil ağırlıklı kontrast renklerle kullanılarak yapılmıştır. Ortadaki siyah at ve onun üzerindeki açık pembe figür, çizimi rahatlatmış ve atın üzerindeki siyahlık, sağdaki çekirge ve soldaki kuşun üzerine taşınmıştır.

Resim 2.65. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Varka'nın Gülşah'tan ayrılarak üzüntüden öldüğü sahnedir. Varka Gülşah'tan ayrıldıktan sonra yola çıkar. Üzüntüden ölmek ister. Bir doktorla karşılaşır. Doktor onu tedavi etmek ister. Ama Varka tedaviyi kabul etmez. Ruhunu alması için Allah'a yalvarır ve Gülşah'ın acısından orada ölür. Resim metnin üst kısmındadır. Resimde dört insan, iki at figürü vardır.

Kırmızı zemin, bitki motifleriyle döşenmiştir. Üzerine çizilen figürlerdeki mavi ve yeşil tonlar, renkteki zıtlığı sağlamıştır. Atın ileri doğru giden ayaklarıyla, atın üstündeki figürler, diyagonal bir yapı sağlayarak resimdeki hareketi arttırmıştır. Sağda ayakta duran figürün ayakkabılarındaki siyahlar, atın kuyruğuna taşınmış. Atın ayaklarında ki beyaz da lekesele bir etki oluşturmuştur.

Resim 2.66. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Varka'nın ölümünden dolayı, Gülşah'ın yas tutmasını anlatan resimdir. Bu minyatürde Varka'nın ölümünü henüz öğrendiği için üzülen bir Gülşah figürü vardır. Çekirge, onun üzerinde ökse otu, onun üzerinde tavşan. Hepsi de ölümün ve perişanlığın kaçınılmaz olduğunun anlatımıdır. Tavşanın gözleri açık gibi görünse de uyuyan tavşan, atmosferi aldatmayı ve aptallığı refere eder. Gözleri açık olduğu halde uyuyan tavşan, duyarsız, görmezlikten gelen, bilinçsiz, hüznü ve ölümü işaret etmektedir. Gözleri açık bir şekilde tavşanın uyuması, tavşan uykusu anlamındadır. Tavşan uykusu aldatmaya refere edilmiştir.

Tavşan iyi talih, akıllılık ve hayatta kalma anlamına da gelir. Uyuyan tavşan ise şuursuzluğu ve ölümü sembolize eder. Burada tamamen şuursuzlaşmış bir Gülşah figürü karşımıza çıkmaktadır. Resim metnin üst kısmındadır. Resimde dört insan, iki at figürü vardır. Resim kırmızı ve mavi renklerle üç bölümden oluşmuştur. Dikey ve yatay formlarla yüzey parçalanmış, soldaki açık zeminin üzerine yerleştirilen hayvan motifi resimdeki bütünlüğü tamamlamıştır.

Resim 2.67. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 8,5 cm XIII. yy.

Gülşah'ın Varka'nın mezarını bulup ağladığı sahnedir. Resimdeki kuşlar ve mezar ölümü anlatmaktadır. Sağ ve sola yerleştirilen figürler, ortadaki dikey tahtla ayrılmıştır. Resim metnin üst kısmındadır. Resimde dört insan, üç at bir de kuş figürü vardır.

Sarı bütün figürlere taşınmış, mavi iki at üstünde kullanılarak kırmızıyla kontrast oluşturulmuştur. Sağ ve soldaki atların hareketleri resimdeki durağanlığı yok etmiş, bu hareket leke ve renkle de desteklenmiştir.

Resim 2.68. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Varka'nın öldüğünü öğrenen Gülşah'ın onun mezarının başına gelmesi ve oracıkta onun da acısından öldüğünü gösteren resimdir. Ortada resmedilen Gülşah ve Suriye Şah'ı vardır. Gülşah Varka'nın mezarının üzerine uzanmış bir halde durur. Suriye Şahı'nın arkasında

Gülşah'ın babası Hilal ve annesi bulunmaktadır. Resim metnin alt kısmındadır. Resimde altı insan figürü vardır.

Açık zemin üzerine yapılan kompozisyonda bir mezar bulunmaktadır. Mavi, kırmızı ve pembe renkler bütün figürlere dağıtılmıştır. Gülşah'ın pantolonunun yeşil olması, Hilal'in üzerindeki pembe elbiseyle ayrı bir zıtlık oluşturmuştur.

Resim 2.69. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 7,5 cm XIII. yy.

Suriye Kralı, Gülşah ve Varka'nın mezarını ziyaret ederken resmedilen bir sahnedir. Dikkat etmemiz gereken nokta Varka'dan sonra ölen Gülşah'la birlikte sıradan bir mezar olan yapı, türbe gibi olmuş. Herkes tarafından ziyaret edilen bir mekân oluşturulmuştur. Resim metnin alt kısmındadır. Resimde dört insan figürü vardır.

Kırmızı zemin üzerine resmedilmiş. Türbe kırmızı zemin üzerinde açık mavi ve lacivertle boyanarak daha fazla dikkat çekmiştir.

Resim 2.70. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Peygamber ve tasvirini gösteren bir resimdir. Hazreti Muhammed ve dört halife, Gülşah ve Varka hakkındaki trajedik hikâyeyi duyarlar. Resim metnin orta kısmındadır. Resimde yedi insan figürü vardır.

Kırmızı zemin üzerine, yeşil taht olarak yapılmış bir koltuk çizimi vardır. Koltuğun üzerinde oturan figür pembe renge boyanmış, soldaki mavi sarı renklerle sağdaki mavi ve yeşil renklere arasındaki geçişler tamamlanmıştır.

Resim 2.71. Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed al-Khoyi, Varka ve Gülşah minyatürleri-TKSM, H.841, 18cm x 6 cm XIII. yy.

Resimde Hazreti Muhammed, dört halife (Ali, Osman, Ebu Bekir, Ömer) Şam Kralı ve Varka ile Gülşah resmedilmiştir. Hazreti Muhammed ve dört halife, Varka ve Gülşah'ın acıklı hikâyesine üzölmüşler ve mezarı başına gelerek her biri hayatlarından onar yılı bu iki âşık gence vererek kırk yıl daha yaşamalarını sağlamışlardır. Resim metnin alt kısmındadır. Resimde sekiz insan figürü vardır.

Mavi zemin üzerine yapılan bu resimde, tam merkezdeki figürün kırmızısı dikkat çekmektedir. Mavinin kontrast rengi olan turuncu, resmin sağ bölümündeki figürlerin üzerine leke olarak dağılmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde araştırmanın bulguları ve verilerin toplanması yer almaktadır. Araştırma da betimsel ve biçimsel yöntemler kullanılmış ve tarama modeline göre uygun alan araştırılması yapılmıştır. Araştırmada, konu ile ilgili kullanılan, “Yüksek Lisans” ve “Doktora Tezleri” için YÖK’ün internet ağından yararlanılmıştır. Araştırma için, Topkapı Sarayı’na gidilmiş, orijinal Varka ile Gülşah Minyatürleri’nin bulunduğu yazma incelenmiş, Amerika’dan Oxford Üniversitesi’nden Abbas Danihvari’nin Animal Symbolism in Warqa Gulshah(Varka ile Gülşah Minyatürlerinden Hayvan Sembolleri) Kitabı getirilmiş ve Türkçe çevirisi yapılmıştır. Kütüphanelerde konuyla ilintili olarak kaynak araştırılması yapılmış, araştırmaya yön verecek kitaplar, tezler ve süreli yayınlar taranıp incelenmiştir. Betimsel kaynak tarama (doküman analizi) esas alınmıştır. Araştırma konusu ile ilgili olarak kaynakların taranması sonucu elde edilen bilgiler araştırmacı tarafından analiz edilmiştir. Konuyla ilgili dokümanlar bizzat yerinde incelenmiştir.

Resim Sanatında minyatürün yeri ve önemi araştırılmış, minyatür üzerine araştırma yapan sanatçılar ve eserleri de ele alınıp incelenmiştir. Minyatür resimlerinin figürler üzerinde sembolik anlatımlarını ifade etmek için çalışmalar yapan sanatçılardan bazıları araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Literatür taraması ve gözlem verilerine başvurulmuştur. Konu doğrultusunda yapılan araştırmalar ve üretim yapan sanatçıların eserleri ayrıca incelenmiştir

Araştırmada yerli yabancı kaynaklar görsel ve metin halindeki veriler taranarak doküman incelemesi yapılmış, yazılı kaynakların taranması ile elde edilen bulgular veri tabanı oluşturularak yorumlanmıştır. Basılı kaynakların dışında internet taraması yapılarak internet bilgi ağından da faydalanılmıştır.

4. TARTIŞMA

Yazma eserler, yazıldığı dil ve kültür özelliklerine ışık tutması açısından önemlidirler. Metinle birlikte çizimi yapılan anlatımlı resimlerin analizinin yapılması minyatürün yapıldığı toplumun değerler bütününe görmekle mümkündür. Varka ve Gülşah minyatürlerinin analizi başka minyatürlerinde analizinin yapılmasını ve değerlendirilmesini kolaylaştıracaktır. Değerlendirilmesi kolaylaşan bu sanat eserleri gelecek kuşaklara daha rahat açıklanacak böylece kültürümüzün aktarılması geçmişle barışık, bilgili bir neslin yetişmesine yardımcı olacaktır. Ayrıca minyatüre atfedilen bezemeci anlayışın bu inceleme ve değerlendirme sonucu farklı bir boyut kazanacağı betimsel ve biçimsel yönüyle incelenen Varka ile Gülşah minyatürlerindeki resimlerin plastik yönlerinin anlatılarak çağdaş resimle olan bağlantısı kuvvetlendirilecektir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Varka ile Gülşah Mesnevisi en önemli eserlerden biridir. Uygur ve Selçuklu özellikleri taşıyan zamanımıza ulaşan bu yazma eserin incelenmesi; devrin kültürel yapısı hakkında bilgi edinmemizi sağlayarak dönemin giyim kuşam ve sosyal yaşantısını anlatması bakımından da ayrıca önem kazanmaktadır.

Varka ve Gülşah minyatürleri Selçuklu ve Uygur minyatür resimlerindeki figür yapısıyla benzer özellikler taşır. Bu minyatürlerde kişilerin yüzleri oval ve gözleri çekik olarak çizilmiştir. Çizilen resimlerin çoğunluğunda arka planda kırmızı ve mavi renkler kullanılmıştır. Figürlerin çizildiği mekânlar ve bitkiler fonda sembolik olarak gösterilmiş ve anlamları dolaylı yünden anlatılmıştır. Bu minyatür resimlerin büyük bir çoğunluğu gözleme dayanarak çizilmiştir. Figür ve çizilen mekân arasında bir düzen ve orantı göze çarpar. Elbiseler o dönemin kılık kıyafetini yansıtır bir şekilde detaylı olarak işlenmiştir. Türk Sanatında ağırlıklı olarak kullanılan geometrik süslemelere ve hayvan stilizasyonlarına yer verilmiştir. Zengin, etkili ve kontrast renklerin yanı sıra, arka planda pastel renklerin kullanıldığı görülmüştür. Minyatürde kullanılan bitki, hayvan ve insan figürlerinin çizim teknik ve özellikleri anlatılmış, güncel sanatla etkileşimine değinilmiştir.

Metinle birlikte yapılan anlatımlı resimli minyatürlerin analizinin yapılması, ancak sahip olduğu değerler bütünü görmekle mümkündür.

Resimsel değerlendirilmesi yapılmış bu minyatürlerin tamamına yakınında, insan figürü kullanıldığı ayrıca at, köpek, kedi, tilki, tavşan, çekirge, kuş, horoz, tavuk gibi hayvan figürlerinin çizildiği, yalın çizimlerde boşluklar rumi ve hatâi şekillerle doldurularak bitki ve hayvan resimleriyle süslendiği görülmektedir. Böylelikle çizimdeki kompozisyonlar zenginleştirilmiş, mekânlarda (çadır ve mimari yapılar) renkli motiflerle birlikte renklerin tümü resmin diğer bölümlerine taşınmıştır. Ressam, temel plastik kavramlarında hareketlerin leke, doku ve kontrastlıklarında denge oluşturmuştur. Resimlerin tümünde minyatürün genel özelliklerinden biri olan perspektif kavramının olmadığı, yer yer leke ve renk kullanılarak hacimsellik oluşturulduğu görülmektedir. Gülşah ve Varka resimlerinin hayvan ve bitki betimlemesi rastgele seçilmemiş, her bitki ve hayvan figürü bilinçli olarak minyatüre yerleştirilmiştir. Minyatürdeki resmedilen ifadeyi güçlendirmek amacını güttüğünü anlıyoruz. Nankörlük, sadakat, dostluk, hız, aldatma gibi kavramsal yapılar,

bitki ve hayvan figürleriyle eşleştirilerek anlatılmış ve anlam yüklenmiştir. Minyatürün geleneksel anlatım biçimlerinden yararlanan çağdaş sanatçılar kendi resimlerinde kullandıkları figürler nesnel mekânsız bir biçimde uçmaktadır. Aynı etkileri Varka ve Gülşah Minyatürlerindeki mekânsız çizimlerde de görmekteyiz. Genel olarak kavramsal bir kurgulamayla resim betimlemesi oluşturmuşlardır.

Ayrıca eserlerin yazıldığı ve çizildiği dönemin tarihi ve coğrafi konumu göz önüne alınarak, Türk uygarlığına ve yüksek Türk kültürüne ait olan bu minyatürlerin etkilediği yüksek Türk kültürüne ve sosyolojik yapısına ışık tutması açısından önemlidir.

Bu araştırma sayesinde minyatür eserleri gelecek kuşaklara daha rahat açıklanacak böylece kültürümüzün aktarılması geçmişle barışık, bilgili bir neslin yetişmesine yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Agakay, M. A. (1959). *TDK Türkçe Sözlük*, T.D.K yayını, Ankara 647.
- Amele Abd Al'Mumin İbn Muhammed Al-Khoyi, *Varka ve Gülşah minyatürleri*-TKSM, H.841.
- Bağcı, S., Çağman, F., Renda, G. ve Tanındı, Z. (2006). *Osmanlı Resim Sanatı*, T.C kültür ve turizm bakanlığı yayınları, Baskı.
- Bahadırılıoğlu, Y. Akid Gazetesi, 12 Ağustos 2014 Salı 8.
- Başbuğ, M. (1990). *Nakkaş Osman'ın At Tasvirleri*, Yüksek Lisans Tezi, S. 7-138.
- Cebrailoğlu, O. (2009). *Çağdaş Azerbaycan Resim Sanatında Minyatür Etkileri*. Ulusal tez merkezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Cebrailoğlu, O. (2009). Çağdaş Azerbaycan Resim Sanatında Minyatür Etkileri, *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eği. Fak. Dergisi* (27); 51-69.
- Çağman, F. ve Tanındı, Z. (1979). Topkapı Sarayı Müzesi, *İslam Minyatürleri Sanat ve Kültür Yayınları*, İstanbul S. 59.
- Daneshvari, A. (1987). *Animal Symbolism in Warqa wa Gulshah*, Oxford Studies in Islamic Art syf -48-56.
- Diyarbakırlı, N. (1972). *Hun Sanatı*, İstanbul, 71.
- Elmas, H. (1998). *Çağdaş Türk Resminde Minyatür Etkileri*, Doktora tezi, Konya.
- Esin, E. (2003/1). *Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında ikonografik Motifler*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Esin, E. (2006). *Türklerde maddi kültürün oluşumu*, Kabalcı Yayınevi Baskı.
- Gezgin, İ. (2008). *Prehistorik Dönemden Hıristiyanlığa Kadar Sanatın Mitolojisi*, Sel Yayıncılık.
- İbrahimgil, Z. (2002). *Lise Sanat Tarihi 2*.
- İnal, G. (1995). *Türk Minyatür Sanatı*, Ankara S.8.
- İnal, G. (1995). *Türk Minyatür Sanatı/ Başlangıcından Osmanlılar'a kadar*, İnal Kitapevi.
- İnternet: Karoğlu, A., *Folklorik Unsurların Resme Yansımaları ve Yaşatılması Bağlamında Bazı Düşünceler*, <http://www.millifolklor.com> adresinden 28 Ocak 2014'de alınmıştır.
- İnternet: www.edebiyatvesanatakademi.com adresinden 28 Ocak 2014'de alınmıştır.

- İpşiroğlu, M.Ş. (1973). *İslam'da Resim Yasağı ve Sonuçları*, Türkiye İŞ Bankası Kültür Yayınları, Baskı.
- İrepoğlu, G. (1999). *Levni*, Mas Matbaacılık.
- İrepoğlu, Ő.M. (1985). *Bozkır Rzgrı Siyah Kalem*, Ada Yayınları.
- Kanar M. (2007). Yusuf-i Meddah,Varka ile Gülşah, İnceleme, Metin ,Dizin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, S. 520.
- Karahan, A., Yazcı, T. ve Milani, A. (1971). *Őahnamelerden Seçme Minyatürler*, Türkiye İŐBankası Kültür Yayınları,1. Baskı.
- Karamağaralı, B. (1984). *Muhammet Siyah Kaleme Atfedilen Minyatürler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Baskı.
- Kılıç, E. (2001). Çağdaş Türk Resminde Geleneksel Etkileşim *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(25): 327-338.
- Kılıç, E. *Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6 Sayı 25
- Öger, A. ve Köse, S. (2014). Uygur Kültüründe Tufan'ın KuŐları, Kırlangıç ve Güvercin *Uygur Araştırmalar Dergisi*, 164-165.
- Őznder, H. (2003). *Ansiklopedik Hat ve Teshib Sanatları Deyimleri Szlg*,
- Tanımdı, Z. (1984). *Siyer-i Nebi İslam Tasvir Sanatında Hazreti Muhammed'in Hayatı*, Hürriyet Vakfı Yayınları, Baskı.
- Topkapı Sarayı Müzesi Kitaplığı, *Varka ila Gülşah Minyatürleri*.
- Turanı, A. (1977). Türk Resim Sanatı, Türkiye İŞ Bankası Kültür Yayınları,
- Yerli, M. (2006). Uygur Türklerinde İnanç Sistemleri ve Resim Sanatları, *EđitiŐim Degisi*, 13.

EKLER

EK-1.Varka İle Gülşah Mesnevisi

VARKA İLE GÜLŞAH

Hız. Muhammed döneminde bir Arap kabilesi vardı. Adı Zahir İbni Hay Beni Şeybe. Mekke’de yaşayan bu kabilenin ünü her tarafa yayılmıştı. Bu kabileyi kardeş olan iki reis yönetirdi. Yiğitlikleri ile tanınan kardeşlerden birinin adı Hilal diğerrinin adı Hümam’dı.

Bir gece Hümam’ın nur topu gibi bir oğlu dünyaya geldi. Tesadüf işte, aynı gece Hilal’in ay parçası gibi bir kızı oldu. Hümam’ın oğluna Varka, Hilal’in kızına Gülşah adını verdiler. Çocukları bir yıl boyunca sütanneler emzirdi. Daha süt çocuğu iken bunlar beşik kertmesi yapıldı.

Çocuklar beş yaşına geldiğinde yüzleri gülü, tenleri yasemini andırıyordu. KIVIR KIVIR zülüfleri mis kokuyor, bakışları âşıklara can bağışlıyordu.

Zamanı gelince ikisini birlikte okula gönderdiler. Okulda iki çocuk birbirine âşık oldu, ney gibi aşk ateşine düştüler.

Dersleri bitince birlikte eve geliyor, gece uyumak için aynı yatağa giriyorlardı. Sabahleyin uyanıp yataklarından doğrulduklarında sanki evin içine güneş doğuyordu.

Varka ile Gülşah bir an bile birbirlerinden ayrılmıyor, ayrılık onlara güç geliyordu.

Zamanla okuma yazmayı öğrendiler. Yedi yaşına gelince Hümam eğitim almak üzere oğlunu bir silahşora teslim etti. Bir saat birbirlerinden ayrıldı diye her biri hasta olup bir tarafa yattı. Bu ayrılığa dayanamıyor, hasretle ayrılık derdinden yanıp yakılıyorlardı.

Gülşah’ın babası Hilal, kızının bu halini gördü, Varka olmazsa onun öleceğini anladı. Tüm kabile mensupları da Varka ile Gülşah’ın birbirine âşık olduğu kanaatine vardı. Sonunda bir karar verdiler. Varka ile Gülşah birbirinden hiç ayrılmayacaktı. Varka eğitim için silahşore giderse, Gülşah ta onunla birlikte gidecekti. Kim bunları birbirinden ayırırsa büyük günaha girmiş olacaktı.

Silahşorla görüşüldü, Gülşah’ a da eğitim verilmesi konusunda anlaşmaya varıldı. Böylece iki âşık on iki yaşına gelene kadar silahşorluk eğitimi gördüler.

İyi bir silahşor olduklarında ikisinin nikâh zamanı geldi. Gülşah’ın tarafı bir yere toplandı. “Bizim bir dileğimiz var. Artık Gülşah’ı Varka’nın eline teslim edin. Hem bunlar muradına ersin hem tanrı bize rahmetini göndersin.” Denildi. Bunun üzerine bu hayırlı işe girişildi; yedi gün yedi gece düğün yapıldı. Töre gereği o gece Gülşah gelecekti.

Gelgelelim, bunların yakınında bir kabile vardı. Bu kabilenin tüm fertleri dinsizlikle, kendini beğenmişlikle, lanetle tanınmıştı. Hayyu Beni Hayf adlı bu kabilenin Beni Amr

adında melun bir reisi vardı. Nasıl olmuşsa Gülşah'ın güzelliği hakkında söylenenleri duymuş, daha görmeden kulaktan ona âşık olmuştu.

“Kızı babasından isteyeyim. Güzellekle verirse, ne ala; yok vermezse, ben ne yapacağımı bilirim!” diye düşündü. Düşüncesini gerçekleştirmek için altmış bin kişilik ordusunu topladı, harekete geçti. Yolda iken düğün yapılmakta olduğu haberini aldı. “Beyim, gelmeyin. Gülşah'ı Varka'ya veriyorlar. Bu gece kocasına varacak. Artık kız isteme vakti geçti.” dedilerse de umursamadı. “Bu gece baskın yapayım. Gülşah'ı kaçırayım, onu öpeyim, kucaklayayım, muradıma varayım.” dedi. Düğün yerine yaklaşıp geceyi bekledi. Pusuya yattı, karanlık bastırınca saldırdı.

O sırada Hümmam, Hilal herkes işaret âlemine dalmış, çevrede olan bitenden habersizdi. Beni Amr düğün yerini bastı, darmadağın etti; Gülşah'ı bulup kaçırdı. Altmış bin askeri de var gücü ile yakıp yıkmaya devam etti.

Gülşah hem ağlıyor hem şiir söylüyordu:

Şu vefası az çarkıfelek var ya
Dönerken ne cevirlere etti bana

Yârimin vuslatından ayırdı beni
Bu gece çok acı çektirdi bana

Kendi gözyaşlarım içinde boğuldum
Artık Dicle ile Ceyhun gerekir mi bana?

Ben Mecnun isem, Leyla hani?
Leyla isem, gel ey Mecnun bana

Tez yetiş ey canların canı
Bırakma o melun kastetsin bana

Ey yiğitler şahı, olmasın asla
Senden başka kimse yar bana

Bir kılını vermem, verseler bana
Kısra malını, Karun hazinesini bana

Beni Amr Gülşah'ı kaçıırıp yola düştüğü sırada Hümam ile Hilal yenik askerlerini toplayıp bir tepede bir araya geldiler. Varka Beni Amr'ın peşine düşmek istediye de annesi engel oldu.

“Oğlum, sakın ol. Hele sabah olsun, baskın yapanın kim olduğunu anlayalım. İn atından, sabahı bekle. Dört bir yana casus gönderelim. Sonra atlara binip izini sürelim, köklerini kazıyalım. Hem öcümüzü alalım hem Gülşah'ı kurtarıp evimize getirelim.

Varka derin üzüntü içinde beklerken dört bir yana casuslar gönderildi. Bir süre sonra Gülşah'ı kaçıranın Hayyu Beni Hayflılar olduğu haberi geldi. Geceleyin başlarına bu işi aşanın Beni Amr denilen pislik olduğu anlaşıldı.

Hilal ile Hümam yanlarına on iki bin asker alıp Beni Amr'ın peşine düştüler. O sırada Beni Amr bir çayırılık alana gelmiş, orada konaklama emri vermiş, çadırlar kurulmuştu.

Gülşah'ın gözyaşları dinmek bilmiyordu. İçi dışı Varka'ya olan aşkı ile dolmuştu. Varka bazen kendini kaybediyor, bazen kendine geliyor, bir inliyor, bir susuyordu.

Beni Amr Gülşah'ın yanına geldi.

“Gülşah neden bu kadar feryat ediyorsun? Ağlamayı bırak. Bundan sonra ben seninim.”

Gülşah ona cevap vermedi; yere baktı, ağlamaya devam etti, yanaklarından gözyaşları süzüldü.

Beni Amr:

“Gülşah, Varka için ağlamaya değmez. Boş yere ona gönlünü bağlamışsın. Ben seni seviyorum, onun için ağlıyorsun. Bırak onu karşında onun boynunu vurayım. Benim Varka gibi bin kulum var.”

Öfkeden Beni Amr'ın gözleri dolmuş, adeta dili tutulmuştu. Gülşah'ın yanından ayrılıp kendi otağına çekildi. İşlet meclisini kurdurdu, yemeye içmeye başladı.

Öte yanda Hilal ile Hümam yol almaya devam etmiş, öğle olmuştu. Bu sırada Beni Amr'a haber geldi. “Hazırlan, on iki bin savaşçı geldi. Varka'nın yanında Hümam ile Hilal de var.”

Bunun üzerine Beni Amr “Askere haber verin, herkes atına binsin. Şunların ömür defterini düreyim.” diye emir verdi. Askerler at bindi, kösler vuruldu, zurnalar nefirler çalındı. Saflar kurulduğu sırada Hümam askerleri ile sahada belirdi. Onun ardından Hilal ile Varka'nın birlikleri görüldü. Sancaklar açılmış, her taraf zırhlı, mızraklı askerlerle dolmuştu. Hepsini atından indi, çadırlar kuruldu; o gün çadırlara girilip beklendi.

Öbür tarafta Beni Amr yine Gülşah'ın yanına gitti.

“Gül yüzlü Gülşah. Varka’yı terk et. Senin yârin benim. Gönlünü bana ver, tüm hazinelerimi sana vereyim. Mücevher kakmalı on yedi sandık, on bin at vereyim. Ben sana kul olayım ağlama. Canım sana feda olsun. Malım mülküm senin olsun. Varka'yı öldüreyim; benim ol. Ben vücut olayım, sen vücuttaki can ol.”

Ne kadar dil döktüyse Gülşah razı olmadı. Ondan yüz bulamayınca sinirlendi:

“Gülşah sen beni yoldan çıkardın! Varka'ya aşkın seni senden almış. Sabah onu öldürüp başını keseceğim. Başını top gibi karşına asacağım. Seni de şu çadırın direğine çırılçıplak bağlayıp kırbaçlayacağım. Sen beylere layık biri değilsin!”

İyiden iyiye çileden çıkan Beni Amr emir yağdırdı

“Durmayın, şarap getirin!”

Akşam olunca Gülşah’ı çadır direğine bağladı, kırbacı yanına koydu. Gülşah'ın gözünden inci gibi yaşlar dökülürken Beni Amr öfkeli, kinli bakışlarla geçti karşısına oturdu; kadehe şarap doldurup içerken arada bir kızın yüzüne içki attı.

“Hele bir sarhoş olayım! Sana neler yapacağımı bilirim ben !”

Sarhoş olduktan sonra:

“Kalkın, boşaltın çadırı!”

Çadır boşaldıktan sonra dediklerini uygulayacağı sırada aşırı alkol almaktan yere yığılıp sızdı. Bu durumu gören Gülşah Tanrı’ya yalvarmaya başladı. “İlahi sen halimi biliyorsun; bunu söylememe gerek yok.”

Esir oldum, bağlı kaldım burada

Tut elimden Tanrım, yardım et bana

Aşığım ben, düştüm zalim eline

Çirkin yüzlü, aşağılık bir sefile

Varka’yı hayal ediyorum bir yanda

Düşman saçımı tutmuş sürüyor bir yanda

Ayrılık yolundan çıkacak mı?

O ay bana yüzünü gösterecek mi?

Varka’yı gönder bu gece bana

Canımın imdadına yetiş lütfunla

Hasretle gece gündüz bağırim yanar
Aşk ateşi ile tutuşur, canım erir

Gelse görse, döşekler yerine
Güzel ipekler kement oldu bana

Ben bu gece kementle bağıyım ama
Zavallı Varka'nın hali nasıl acaba?

Öte yandan Varka üzerine siyah giysiler geçirdi. “Tanrım sana sığındım. Sen işimi kolaylaştır, eşimi bulayım.” diye yalvardıktan sonra çadırdan çıktı, kimseyi yanına almadı. Düşman çadırlarına dalıp Beni Amr'ın otağını buldu. Gecenin geç saatlerinde geldiği için tüm nöbetçiler uyumuştur. Çadırın arkasına gizlendi. Gülşah'ın ah çektiğini, bazen inlediğini duydu.

Gülşah çadıra birinin girdiğini gördü, onun Varka olduğunu anladı. Ah çekeceği sırada Varka hemen ağzını kapattı. “Aman ses çıkarma! Yoksa buradan sağ salim çıkamayız.” dedi. Gülşah'ın bağlarını çözdü, birlikte çadırdan çıkıp kendi askerlerine doğru yürüdüler. Askerlerin arasında hemen haber yayıldı. “Varka melun Beni Amr'ın elinden Gülşah'ı kurtardı. Vefalı yâri için canını tehlikeye attı.”

Kabile bu habere çok sevindi. Sabah kadar sevinç davulları çalındı.

Sabah olup da Gülşah'ı yerinde göremeyince Beni Amr öfkesinden kudurdu, gözlerini kan bürüdü.

“Herkes at başına! Varka'nın defterini düreceğim.”

Altmış bin asker at bindi, sancaklar açıldı. Öte yandan Hilal, Hümam, Varka, Gülşah, on iki bin asker savaş durumuna geçti. Köşler çalındı, iki ordu karşı karşıya saf dizildi.

Beni Amr atını meydana sürüp haykırdı:

“Varka neredesin? Geceleyin hırsız gibi gelip Gülşah'ı kaçırdın! Yiğitsen, düşmanın karşısında yiğitliğini göster.”

Varka meydana çıkıp yiğitliğin ne olduğunu ona göstermek istiyordu ama Gülşah fırsat vermedi.

“Bırak o haini ben öldüreyim. Hile ile beni esir aldı, ona gününü göstereyim. Bir darbe ile yere yıkayım, sürüye sürüye yanına getireyim.”

Varka:

“Sevgilim, böyle deme. Ben çıkayım meydana; sen sakin ol.”

Gülşah kabul etmedi. Silahını kuşandı, zırhını giydi, elinde harbe ile atını meydana sürdü. Ansızın hamle etti ama Amr onun hamlesini savuşturdu. Gülşah üç kere daha hamle etti. Bu kez sıra Beni Amr'daydı. Bir çırpıda Gülşah'ı esir aldı, adamlarına teslim edip kızı gönderdi. Bu hali gören Varka'nın canı yandı. Tam saldıracaktı ki babası atın yularını tutup engel oldu ona.

“Oğlum kaygılanma. Bu adamın üstün savaşçı olduğunu iyi bil. Ben çıkacağım meydana sen rahat ol.”

Hemen sürdü atını meydana; Beni Amr'ın karşısına gelip durdu.

“Haydi, saldır bana; savaşçılık neymiş, göstereyim sana!”

Beni Amr:

“İlk hamle senin; canın çıkmak için acele ediyor galiba.”

Hümam üç kere saldırdıysa da Beni Amr hepsini savuşturdu. Bu kez Beni Amr üç kere hamle etti. Hümam üçünü de savuşturdu. Sıra geldi gürz ve kargı ile dövüşe. Varka'nın babası yaşlıydı, ne zamandır dövüştüğü yoktu. Beni Amr atını kamçıladi, Hüman'ın üstüne sürdü, kılıcı ile onu şehit etti.

Varka babasının öldüğünü görünce feryat fıgan etmeye başladı. “Baba beni yalnız bıraktın!” diyerek kamçıladi atını, babasının yanına geldi. O sırada canına kıymak istediysede askerler buna engel oldu. Beni Amr bağırdı oradan

“Varka yüreğini dağlama! Şimdi seni babana kavuştururum ağlama!”

Varka atına bindi, Beni Amr'a doğru sürdü. ‘Melun herif! Övünme, aç gözünü. Haddini bil, haddince söyle sözünü. Benim babam yaşını başını almış, ömrünün sonuna gelmişti. Yaşlı olmasına rağmen yiğit biriydi. Ben senin rakibinim. Saldır bakalım utanmaz hain! Sana yiğitlik nasıl olurmuş, göstereyim. Kafdağı olsan, seni yerle bir ederim.’”

Beni Amr bu sözleri işitince kargısını eline aldı, atını kamçılıyıp hamle etti. Varka atının üstünde sağlam durduğu için onun hamlesini savuşturdu. Geri dönen Amr bu kez gürzünü vurdu. Gürz kayaya çarpsa darmadağın ederdi. Varka bu darbeye de engel oldu. Bu kez kılıçla saldıran Beni Amr'a yine karşı koydu. Saldırı sırası Varka'ya geçmişti. Üç kez saldıran Varka Beni Amr bocalamaya başlamıştı.

O sırada akşam olmuş, savaş kes davulu çalınmıştı. Beni Amr korkudan beti benzi atmış bir halde askerlerinin yanına döndü. Varka da kendi kabilesi tarafına geçti. Atından indiğinde yaşlısı, genci herkes onu karşıladı. Varka'nın babası törenle toprağa verildi.

Öte yandan Beni Amr:

‘‘Gülşah’ım nerede? Çabuk getirin, göreyim onu.’’

Gülşah hemen getirildi, bağları çözüldü.

‘‘Gülşah, bana razı ol. Bütün hazinemi sana vereyim; altınım, gümüşüm, tüm davarım senin olsun. Güzellikle razı olmazsan ben işimi sarhoşlukla yapacağım.’’

Gülşah düşünmeye başladı. İşin sonunun kötü olmasını istemiyordu. ‘‘Ben şunla geçinmeye çalışayım. Bu arada bir çare bulayım,’’ diye düşündü. Beni Amr’a hitap etti:

‘‘Beyim, bu bölgede senden büyük emir yok. Bunu biliyorum. Hem soylusun hem yiğitsin. Paran, malın, mülkün var. Ben de senin bir hizmetkârınım ancak. Ben razıyım; seni seviyorum ama Varka’dan korkuyorum. Onu öldürürsen, o zaman seni kabul edebilirim. Onun başını getirirsen, sana söyleyecek bahanem kalmaz. Ben seninim, sen de daima benim ol. Senden başkası artık bana haramdır.’’

Beni Amr bu sözleri duyunca Gülşah’ın üstüne inciler saçtı.

‘‘Hah, böyle söyle sevgilim. Ben yarın onu öldürürüm. Dilersen onu diri de getiririm sana. Nasıl istersen, işi öyle bitiririm.’’

Sabah olunca iki ordu yine saf saf oldu, karşılaştı. Beni Amr atını sürdü meydana:

‘‘Hey Varka! Erkeksen çık karşıma. Dünkü gibi savaşalım seninle.’’

Varka atına bindi, çıktı meydana. Beni Amr Varka’nın dünkü heybetini görmüştü. Karşı karşıya gelince Varka’ya saldırdı. Varka hamleyi savuşturdu, karşı hamle ile Beni Amr’ı yaraladı. Kuşluk vaktine kadar süren çarpışmada perişan oldu, zor durumda kaldı. Varka kılıcını çekip saldırdı ansızın; o sırada atı sürçünce tepe takla atından düşüp atından uzak kaldı. Kementler atılıp Varka bağlandı, boynuna ip geçirildi.

Gülşah Varka’nın sürüye sürüye getirildiğini görünce canı yandı. Giysisinin içinde zırh giyip bir katıra bindi. Yaklaşınca Beni Amr’a:

‘‘Koluna sağlık yiğidim. Bu zalimi esir etmekle iyi ettin; getir, ver ipini elime. Bunun cezasını ben vereceğim. Bize neler ettiğini bilmez ama!’’

Varka bu sözleri gerçek sandı; bozuldu, ölecek gibi oldu. Varka’nın ipini Gülşah’a verdiler. Gülşah sürüklemeye başladı Varka’yı. Beni Amr’dan biraz uzaklaştıklarında Gülşah hemen Varka’nın bağlarını çözdü. Beni Amr Varka’nın ellerini çözülmüş görünce:

‘‘Sevgilim sen ne yaptın? Neden Varka’nın elini çözdün? Düşmanımın elini çözme.’’

Gülşah:

‘‘Bırak, onun haddini ben bildireceğim. Madem bana verdin bunu, sen sakın ol. Ölmüş bil bunu, emin ol. Dişlerini taşla dökeceğim, belini koparacağım.’’

Beni Amr Gülşah’ın sözlerini gerçek sandı. Gönül rahatlığıyla yoluna devam etti.

Gülşah Varka'ya:

“Yavaş yürü, ayağımı sürü.”

Varka durumu anlayınca direndi, ipini çektirir gibi yaptı. Gülşah da bağıryordu: “Çabuk yürüsene!” sonra oradaki bir kula “Ver şu kargıyı bana! Yürümezse, ben yürütürüm bunu. Öldürür, yüz üstü süründürürüm!” dedi. Kulun elinden kargıyı aldı, o keskin karguyu kulun karnına sapladı; sonra atını alıp Varka'ya verdi.

“Sağdan soldan ok yağdırsınlar. İkimiz birlikte saldıralım. Biz ikimiz bunlara yeteriz.”

Öyle de yaptılar, Beni Amr'ın askerlerinin üstüne yürüdüler. Ölen askerlerden meydanda yığınlar oluştu. Beni Amr'ı da yakalayıp başını kestiler, bir mızrağın ucuna geçirdiler. Sonra yağma başladı; düşman tarafının elinde davar, mal mülk ne varsa aldılar.

Kabilelerine döndükten sonra iki âşık mutluluk içinde yaşamaya başladı. Birbirlerini kısa bir süre görmeyecek olsalar derin üzüntüye kapılıyorlardı.

Bir gün Hilal'e dediler:

“Ey Hilal! Artık düğün yapılsın; sen de kızı Varka'ya ver. Bu ikisi birbirine layıktır. Bu işi yarına bırakmamak gerekir.”

Hilal bu sözleri kabul etti, sevinçle evine döndü. Karısı Helal'e:

“Hanım, sen ne dersin bu söze? Halk bizim için böyle uygun gördü. Ben Gülşah'ı vermeye razı oldum. Sen de ol. Gel şu iki biçareyi sevindir; iki sevgiliyi birbirine kavuştur. Yoksa o melek ile huri canlarından olacak.”

Karısı:

“Şimdi Varka yetim kaldı. Varka nerede Gülşah nerede! Parası yok pulu yok. Bu iş olmaz, vazgeç bundan. Eli altına erişmez; bir tanecik kızımı veremem; gitsin buradan.”

Hilal:

“Hanım, Allah bizim şahidimizdir. Biz bunları beşik kertmesi yapmadık mı? Okuma yazmayı bile birlikte öğrendiler. Varka'ya kızmayı bırak bir yana. Birlikte okula gönderdik onları. Bunların durumunu sen daha iyi bilirsin. Birbirlerini nasıl sevdiklerini, birbirlerini görmeyince nasıl perişan olduklarını bilirsin. Rıza göster; yoksa canlarına kıyarlar. Girme çocukların kanına.”

Hilal ne kadar dil döktüyse de karısı helal bir türlü razı olmadı.

“Süt parasını getirmezsene, ben kızımı Varka'ya vermem! Son sözüm bu! Lal, inci, mücevheri yoksa ben kızımı bedava nasıl veririm?”

Bu sözler Varka'ya malum olmuştu. Varka “Benim bütün malım yağmalandı, elimde bir şey kalmadı. Halim bu,” deyince ona

“Varka, Yemen şahı senin dayın değil mi? Süt parasını dayından al getir.”

Varka'nın bir zenci kulu vardı; efendisini canından çok severdi. Varka dayısına bir mektup yazdı, kuluna verdi.

“Bu mektupta halimi anlattım. Nasıl aşık olup ateşlerde yandığımı yazdım. Bu mektubu götür, Yemen şahına ver, beni bu dertten kurtar.”

Kul mektubu aldı, yola çıktı. Varka gece gündüz sevgilisinin aşkıyla yanıp tutuşurken kulundan haber bekledi. Dayısından para gelecek, süt parasını verip işi bitirecekti.

Aradan altı ay geçti ama kulu bir türlü geri dönmedi. Varka'da ise sabır, karar kalmadı. Bir gün ona:

“Varka gönderdiğin kulun hala geri dönmedi. Sana kırk gün daha süre tanıyoruz.”

Kırk gün doldu; gönderdiği kuldan haber çıkmayınca Varka:

“Bu durumda dayıma kendim gideceğim. Siz esen kalın. Dayım ne verirse alayım, Allah izin verirse dönüp geleyim.”

Bu sözleri duyan Gülşah ağlamaya başladı:

“Can bedenden nasıl ayrılır? Varka beni terk etme; beni burada bırakıp gitme. Sensiz nasıl sabredeceğim canım benim?”

Varka:

“Sevgilim, başka çarem kalmadı. Benim ondan başka kimsem yok. Zalim anan seni bana vermiyor; tutturmuş, ille desüt parası verecek, diyor. Benim yola çıkmam, dayımdan para getirmem gerek. Sen de burada kalıp bir çare bul.”

Gülşah:

“Şeker dudaklım, tez gidip tez gelebilecek misin?”

Varka:

“Allah nasip ederse, kırk günde gider gelirim.”

Gülşah:

“ben senden bir yadigâr istiyorum. Bari sen yokken ona bakıp avunayım.”

Varka parmağındaki yüzüğü çıkardı, Gülşah'a verdi. Gülşah da yüzüğü parmağına geçirdikten sonra onun gitmesine razı oldu.

Varka yol hazırlığını yaptı, atının koşumunu bağladı; Gülşah ile kucaklaştı, birlikte ayrılık şarabını içti.

Varka der ey gülistanım benim

Gözü mahmur, mestanım benim

Ey dili bülbül, yüzü gl sevgilim
Balım, Çekerim, Őekeristanım benim

Ben ne yapayım bağı, bahçeyi?
Senin güzel yüzün bağım, bahçem benim

Gözümü çevirmem ben gülistana
Ey kokusu güzel reyhanım benim

Ayrılık derdimin devası vuslattır
Senden başkası olur mu dermanım benim?

Güzel yüzün kaybolmadan henüz
Eridi bütün etlerim, canım benim

Allah bilir, titretir yeri göğü
Senden uzakta feryatlarım benim

Ne yapayım, artık görür m bilmem
Güzel yüzünü ağlayan gözlerim benim

Tekrar grŐene kadar esen kal sevdiğim
Güzeller Şahı, sultanım benim

Varka atına binip yola koyulunca Gülşah kendini kaybetti; olduğu yere yığılıverdi. Yüzüne gl suyu serptiler; kendine gelince Varka'nın Őiirine cevap verdi:

Gülşah der ki sultanım benim
Yine artırdın figanlarımı benim

Gözümde kararttın tüm âlemi
Mumum, kandilim, parlak Ayım benim

Ey bana karanlıkta İskender gibi
Ermediğim lmszlk suyum benim

Canım orada gövdededir, burada inler
Derdi burada, dermanım orada benim

Ne yapayım canıma ayrılık düşürdü
Bu acı bahtım, dermanım benim

Çarkıfelekten cevir cefa çekerim
Buna hiç şaşılmaz canım benim

Hasret ateşi öyle yaktı ki canımı
Damarımda kalmadı kanım benim

Eyvah eyvah! Ağlamaktan dinmedi
Bir an şu ağlayan gözlerim

Sağ selamet görürsem ben yârimi
Sevinirim, gider perişanlığım benim

Varka hem ağlıyor hem yol alıyordu. Yemen sınırına yaklaştığında bir kervanın geldiğini gördü. “Şunlara sorayım hele,” deyip atını sürdü, selam verdi; selamı alındı.

“Yemen’de neler olup bitiyor?”

“Aman aman! Hiç sorma. Nasıl anlatalım Yemen’in durumunu? Melik Anter Kış ve Bahreyn ordularıyla şehri kuşattı. Selim Şah ile altmış beyi esir alındı. Emri, veziri bütün şehir kuşatma altında aciz kaldılar. Halk iyice bunaldı. Bugün yarın şehri alır. Şah, beyi, veziri bu halde. Peki, sen nereye gidiyorsun?”

“Benim evim çölde. İnşallah işim rast gider.”

Atını koşturmaya başladı Varka. Gönlü karmakarışık, kaygılıydı. Bu haberle kaygısı iyice arttı.

“Ne yapacağım ben şimdi? Hangi hasret ateşinde yanacağım? Babamın üzüntüsü, Gülşah’ın ateşi, dayımın tasası! Allah izin verirse, önce onların yardımına koşayım; beylerle dayımı kurtarayım. Artık şehre gitmem farz oldu.”

Sürdü atını, şehre yaklaştı. Bir de baktı ki bütün ova asker dolu. Şehir suruna yöneldi, sur dibine vardı. Gecenin geç vakitleriydi. Aşağıdan seslendi:

“Uyanık biri var mı?”

Nöbetçi:

“Kimsin? Ne istiyorsun yiğidim? Adın ne? Niçin geldin buraya?”

“Benim adım Varka. Sizin dostunuzum.”

“Bekle hele, vezire haber vereyim.”

Nöbetçi koştu vezire:

“Müjde vezirim! Varka pehlivan geldi, sur dibinde bekliyor; emrin nedir*”

“Çabuk yukarı çekin onu.”

Varka’yı hemen yukarı çektiler. Herkes başına toplandı.

Vezir:

“Sana kaç defa mektup gönderdim. Beylerle dayın esir düştü. Melik Anter bir baş belası melun. Bu hisarda çok bunaldık, aciz durumdayız. Düşman askerlerine karşı duramayız. Bütün memleket harap vaziyette. Bir gün olsun sormadın, yardıma koşmak istemedin. O kadar mektup gönderdim, nasıl ulaşmadı sana?”

Varka:

“Bana mektup gelmedi. Bu durumdan hiç haber almadım. Aklıma düştü Yemen; dayımı görmeye geldim. Yolda bir kervana rastladım; onlardan aldım haberi. Allah yardım ederse, düşman askerleriyle nasıl baş edeceğimi biliyorum. Onların başına öyle bir iş getireceğim ki çığlıkları yedi ülkeden duyulacak.”

Vezir bu sözlere çok sevindi. Sabaha kadar yenildi, içildi, sazlar çalındı. Sabah olunca Varka şehir kapısını açtırdı. Şehirdeki yirmidörtbin askeri dışarı çıkardılar. Kösler vuruldu, Melik Anter’in ordusu karşısında saf kuruldu. Seksenbin askerle şehri kuşatan Melik Anter, karşısında şehir askerlerini görünce şaşkınlıktan küçük dilini yutacaktı neredeyse:

“Yahu bunlara n’oldu? Onların şehirden çıkmasını kim istedi acaba? Gece şehirde şenlik yaptılar, şimdi de çıkıp karşımızda durdular. Vezirim, bunların nesi var?”

Vezir:

“Şahım, biz de bu işe bir anlam veremedik. Altmış emrin, şahlarının esir olduğunu gördüler ya, kalede aciz kaldılar, acıkınca da dışarı çıktılar. Herhalde askerin şehre gireceğini anladılar. Bizi de yakalayıp burca asacaklar, hepimizi kesecekler, dediler. İyisi mi kapıları açalım. Merkeze saldıralım, oradan gedik açıp kaçalım, dediler. Aralarında konuşup bu karara varmış olmalı ki şehir kapısını açtılar. Emret, şu askerleri ortaya alıp hepsini öldürelim.”

Melik Anter tüm kaçış yollarının tutulmasını emretti. İki tarafın askerleri karşı karşıya beklerken kösler vuruldu, nefirler, nakkareler çalındı. İki tarafta meydana hangi savaşçının

gireceğini bekliyordu. Derken Varka atını sürüp meydana girdi, atını olduğu yerde şöyle bir döndürüp bağırdı:

“Senin savaşçıların nerede?”

Biri daha gönderildi meydana; bir darbeye onun da işi bitti. Varka her geleni bir bir öldürüyordu. Elinde gürzüyle o gün kırk savaşçıyı öldürmüştü. Savaş kes davulu çalınınca töre gereği Varka geri döndü. İki tarafın askerleri atlarından indi. Varka düşman askerini çok etkilemişti. Vezir Varka'yı aldı, şehre girdi. Tüm şehir halkı Varka'ya dua etti. “Allah yardımcın olsun,” dedi. Şehir kapıları kapandıktan sonra saraya gelindi, işret meclisi kuruldu. Bunlar burada zevk safa sürerken kale dışındakilerin ağzını bıçak açmıyordu. Çünkü Varka'nın kim olduğunu öğrenememişlerdi.

Sabah olunca yine iki tarafın askerleri saf saf dizildi. Varka meydana çıktı; o gün altmış savaşçıyı öldürdü. Durum böyle olunca düşman tarafı meydana savaşçı sürmekten vazgeçti. Anter ”Bana şunla baş edecek birini bulun bu gece. Gürzüyle onu karnından vursun!” diye emir vererek çadırına döndü.

Varka yine el üstünde tutularak şehre girildi, kapılar kapatıldı. Zevk, safa sürerek Anter'in askerlerine cefa çektirdiler. Anter çok kaygılıydı; üstelik bu savaşçıyı gören, tanıyan da çıkmamıştı.

Ertesi gün Varka yirmi dört bin askerle şehir dışına çıktı; saflar kuruldu, kösler çalındı. Varka tüm silahlarını üstüne aldıktan sonra atını sürdü, Anter'e meydan okudu. Anter'in ordusunda iyi savaşçılar çoktu ama bir tanesi diğerlerinden çok üstündü. Bu savaşçı Anter'den dövüş izni istedi. Anter “Çık meydana, gürzünü onun karnına vurmaya çalış,” dedi. İki savaşçı karşı karşıya geldi. Sonunda Varka karşısındaki savaşçıyı bir darbeye ikiye bölmek için kılıcını kaldırıp hamle etti; rakibi kalkanının kaldırdı ama kılıç o kadar keskindi ki kalkanı ikiye böldüğü gibi rakibini de ikiye böldü. Bunu gören Melik Anter Seksenbin askerine emir verdi; tüm ordu hücumu geçti.

Varka atının kolanını çekti, seksen bin kişilik orduya daldı. Sağa sola kılıç savurarak ilerlerken yirmi dört bin kişilik ordu da vezirin emriyle saldırıya geçti. İki tarafın askeri birbirine karıştı. Naralar, feryatlar, kılıç şakırtıları arasında gökten yağmur gibi ok yağıyor, gürzler savaşçıların elinde o yana bu yana savruluyordu. Birçok savaşçı o anda elindeki okları atıp kaçmak için yol arıyordu. Derken savaş kes davulu çalındı; iki tarafın askerleri birbirinden ayrıldı; Varka da geri döndü. Vezir Varka'yı kutladı; birlikte saraya döndüler. Melik Anter otağına girdi, vezirleri, beyleri topladı:

Nice pehlivanın kanını döktü. Hangisini gönderdiysem yere serdi. Vuruşarak onunla baş edemedik, onu atından düşüremedik.”

Anter’in her türlü hileyi, fitneyi bilen bir veziri vardı. “Sen üzülme şahım. O yiğit Yemen sultanının akrabasıdır, yani kız kardeşinin oğludur. Dayısı için böyle savaşıyor, onu kurtarmak için seni üzüyor. Emir ver, bu gece meydana darağaçları kurulsun, sabaha kadar hazır olsun. Sabahleyin seksen bin asker saf tutup beklesin. Şehirliler kapıyı açıp dışarı çıktıklarında karşılarında darağaçlarını görsünler. Sonra elimizdeki esir şah ile altmış bin beyini onların gözü önünde darağacına asın. Böyle olursa, kavga gürültü de bitmiş olur. Baş gidince ayak durmaz. İster istemez boyun egeceklerdir. O yiğit ile veziri öldürün. Şehri kime verecekseniz verin sonra.”

Melik Anter bu öneriyi beğendi. O gece vezirin söylediği darağaçlarını kurdurdu. Sabah olunca Melik Anter at binip askerleriyle meydana geldi. Ardından esir Yemen şahı ile altmış beyini getirdiler; onları bağlamak için bir de direk diktiler.

Sabahleyin şehir kapısı açılıştta Varka askerlerle birlikte dışarı çıktığında meydana kurulmuş darağacını gördü. Derken Varka’nın esir dayısı Selim Şah ile altmış beyi çeke çeke darağaçlarına getirdiler. Varka vezire danıştı, ne yapılması gerektiğini sorduysa da vezir, “Bugün senin emrindeyiz. Ne emir verirsen onu yapacağız!” deyince Varka:

“Allah yardımcımız olsun. Yirmi dört bin savaşçı içinden bana en iyi bin tanesini seçin. Hepsi zırh giysin. Beş yüzü Dara gibi savaşsın; beş yüzü de benimle gelsin; bu ordunun sağını solunu tutalım. Belki böylelikle esirleri kurtarabiliriz.”

Bin savaşçı seçildikten sonra Varka beş yüz kişiye “Siz darağaçlarına doğru hamle edin” dedi. Kendine ayırdığı beş yüz kişiyle de Anter’in askerlerinin yolunu kesmeye gitti. Melik Anter’in toplu hücum emriyle seksen bin kişi harekete geçti. İki ordu birbirine karıştı. Selim Şah’ı kurtaramadılar, ancak on yedi beyini alabildiler. Bunun üzerine Varka düşman ordusunun ortasına saldırdı. Anter’in etrafındaki beylerden birkaçını öldürdü. Sonra Melik Anter’i yakaladı, sınıksıkı bağladı, boynuna at yularını geçirip sürükleye sürükleye vezirin yanına gönderdi.

Melik Anter’in esir düştüğü görülünce veziri savaş kes davulu çaldırttı. Savaş kesildi; iki ordu kendi yerine çekilirken kimi askerler ah ediyor, kimi sevinç çığığı atıyordu.

Varka vezir ve askerlerle şehre çekilirken Anter’in askerleri derin üzüntü içindeydi. Beyler Anter’in vezirinin çadırına gelip “Şahımız esir düştü; şimdi ne yapacağız? Diye sordular.

Vezir:

“Beyler, yarın gönlümüzdeki kaygıyı sileceksiniz. Hile yapıp şahımızı, onların elinden alacağız. Onlara “Alın şahınızı, verin şahımızı; savaşmak istemiyoruz” diyeceğiz. Onlar

bu söze razı olacaklar. Beş on kişi ile bizim şahımızı gönderecekler; biz de buradan beş on kişi ile onların şahını göndereceğiz. Bunlar değişim için orta yere geldiklerinde pusuya yatan iki yüz kişi ikisini birden alacak.”

Vezirin dediği gibi iki yüz kişi pusuya yattı. Ertesi sabah Varka meydan okumak için hazırlanırken bir elçi geldi Anter'in veziri tarafından. “Alın şahınızı, verin şahımızı, bitsin bu husumet. Barış yapılınsın, memleketimize dönelim,” mesajını getirmişti elçi.

Varka vezirle konuştuktan sonra değiş tokuşa razı oldu; hemen üstünü değiştirdi; karşı taraf gibi sarı kıyafet giydi. Devcilerle birlikte harekete geçti. Tam orta yere geldiğinde pusuda yatan iki yüz düşman askeri ortaya çıktı, iki şahı da almak için hamle etti. <<<<<<<<<Varka da ortaya atıldı; bir anda iki yüz düşman askerini darmadağın etti; dayısını; beylerini yanına alıp döndü: Düşman tarafı da kendi şahlarını alıp geri çekildi. Bu sırada savaş kes davulu çaldı.

Vezir şehirden çıkarken Selim Şah'ın tacını, kemerini, kıyafetlerini de getirmişti. Selim Şah tacını başına geçirdi, giyindi, kuşandı, atına bindi. Varka dayısının yanına geldi, elini öptü. Varka dayısının yanına geldi, elini öptü. Bütün beylere hilkat giydirildikten sonra Selim Şah:

“Varka, şu dünyada şad ol, hiç eziyet çekme, kaygıdan uzak ol. Sen benim canımı kurtardın, zor günlerinde Allah yardımcın olsun. Lütfettin, elimden tuttu, Allah da senin elinden tutsun.”

Sonra vezire dönerek:

“Vezirim, nasılsın? Zor günleri nasıl geçirdin? Dürüst dostum bundan sonra kaygı görme.”

Vezir Selim Şah'ın elini öptü. Şah tahtına geçtikten sonra işret meclisi kuruldu.

Öbür tarafta Melik Anter tahta geçip oturdu. Beyler Anter'e:

“Şimdi bunlarla ne yapacağız. Çekilip gitmek bize yakışır mı? Burada kalacaksak o yiğitle baş edemiyoruz. Emrin nedir?”

Anter hilekâr vezire:

“Vezirim, bu iş nasıl hallolur, anlat bakalım.”

Hilekâr vezir:

“Bu iş kolay. Ben ne dersem onu yapın. Bu gece kurt kuş uyurken meydanın ortasında bir çukur kazılsın, sonra üstü çalı çırpı ile örtülsün. Sabah olunca askerler at binsin, saf tutsun; savaş hazırlığı yapılınsın, kös vurulsun. Bizim savaşmak istediğimizi gördüklerinde onlarda at binecekler. Sonra o yiğit eline gürzünü alıp meydana çıkacak. Bizden savaşçı isteyecek. O zaman kimse ileri çıkmasın. Bizim hamle etmediğimizi görünce o bize hamle edecektir.

Çukura düştüğü zaman dört bir yandan kement atılsın, sürüye sürüye getirilsin. Onu elimize geçirebilirsek, Selim Şah'ın işi kolay olur.”

Herkes hilekâr vezirin fikrini beğendi. Meydanın ortasında uzunlamasına bir çukur kazdılar; üstünü çalı çırpı ile örtüp kimse görmeden çekildiler. Sabah olunca Melik Anter'in emriyle herkes at binip saf tuttu; zırhlar giyildi, mızraklar dikildi.

Selim Şah haberi alır almaz kalktı, Varka ile birlikte ordunun başında savaş düzeni aldılar. Varka meydana çıkarak Melik Anter'e bağırdı:

“Anter, sen sözünden döndün! Hani barış yapılacaktı? İmanın yok mu senin? Ahdinden dönen adam değildir. Bana vuruşacak birini gönder.”

Varka ne kadar meydan okusa da kimse çıkmadı.

“Madem siz gelmiyorsunuz, ben varıp boynunuzu koparayım!”

Silahlarını atın üstünde sağlamca bağladıktan sonra rüzgâr gibi at koşturmaya başladı ama çukura tepetakla düştü. Kement atıp Varka'yı yakaladılar. Selim Şah olanı biteni görünce geri döndü, şehre girdi, burca çıktı. Canı çok sıkılmıştı.

Öbür tarafta Melik Anter'in keyfi yerine gelmiş, içki meclisini kurdurmuştu. Gece yarısı emir verdi.

“Tez varın, o bağlı esiri getirin yanıma. Onun cezasını vereceğim.”

Varka getirilince:

“Bize neler ettiğini biliyor musun? Cezanın ne olacağını biliyor musun?”

Varka:

“Ben elimden geleni yaptım. Sen de ne istiyorsan onu yap.”

Anter'in zenci bir cellâdı vardı. Emir verdi.

“Çabuk al götür şunu gebert.”

Zenci Varka'yı alıp dışarı çıktı. Varka düştüğü hale bakıyor, hem ağlıyor hem yürüyordu.

Elinde kılıç tutan zenci:

“Yürü haydi; kes ağlamayı.”

Zenci emri uygulamak istiyordu; oysa Varka sevgilisi için ağlıyor, şiir söylüyordu:

Ey benim güzeller güzeli sevgilim

Aşkına feda olsun canım, bedenim

Hoten'in Çin'in ay yüzlü güzelleri

Güzelliğinin harmanında buğday tanesi

Tüm güzeller hayrandır güzelliğine
Letafetin, nazeninliğin benzemez birisine

Sevgilim, şu aşâğılık felek var ya
Kin güdüyor ben zavallı aşığına

Felek zalimdir; kime aman verdi
Devir gelip geçiyor, kim oldu emin?

Bu hasret, bu dert, bu ayrılık
Ben garibe mi nasip oldu

Mezarımda da dinmeyecek ahlarım
İniltiyle dolup taşacak mezarım

Gözümde yaş yerine kan akacak
Bu feryadım kıyamete dek sürecek

Bütün ölümler mezarından kalktığında
Ben de kalkıp haykıracağım: Tanrım!

Onsuz cenneti huriyi istemem
Ben senden sadece onu isterim

Öldüğüm için değil ahım benim
Eyvah eyvah! Hani Gülşah'ım benim

Artık ömrümün sonuna geldim
Son nefeslerimde budur benim diyeceğim

Zenciye dönerek:

“Sözümün gerisi öbür dünyada söylenir. Sen bu gece bitir işini haydi.”

Zenci Varka'nın sözlerine hayran kalmıştı. Mecnun bile böyle bir aşkın tozuna yetişemezdi.

“Yiğidim neden böyle feryat figan ediyorsun? Derdini anlat hele bana; belki bir çare bulunur. Senin halin çok ilginç geldi bana.”

Varka:

“Söyle öyleyse, sen hiç aşık oldun mu?”

Zenci:

“Evet, ben de aşığım. Zalim felek ayırdı ondan beni. Gece gündüz aşkının ateşiyle yanıyorum.”

Varka:

“Demek ikimiz de aşk mektebinin öğrencisiyiz. Ben de geri dönüp sevgilimi göremedim. Aşk yüzünden yüreğimi dağlıyorum; sanma ki öleceğim için ağlıyorum.”

Zenci:

“Yiğidim, söyle, kime aşık oldun?”

Varka:

“Sen işine bak, benim aşkımı maşukumu bırak.”

Israr etti zenci:

“Allah aşkına söyle, kime aşıksın? Nerelisin? Adın ne? Aşk ateşiyle nasıl da canın yanıyor!”

Varka:

“Ben Mekkeliyim; yolum buralara düştü. Hümam'ın oğlu Varka'yım. Gülşah'a aşığım, Odur sevdiğim.”

Bu sözleri duyunca zenci bir ah çekti, gözleri dolu dolu oldu, elinden kılıcı düştü.

Varka:

“Peki, sen kimsin?”

Zenci:

“Beni iyi tanırsın; senin zenci bir kulun vardı ya; işte o benim. Hani bana mektup vermiştin. Mektubu dayına götürüyordum. Bir de baktım, şehir kuşatılmış, ortalık toz duman. Bu melik dayını beylerle birlikte yakalamış. Sana eli boş olarak geri dönmeye yüzüm varmadı. Buraya geldim; Melik Anter gelse, vermem seni.”

Zenci hemen Varka'nın ayaklarına kapandı, sonra elinin bağını çözdü. Kılıcı Varka'ya verdikten sonra:

“Gidip at, zırh, silah getireyim; sen burada bekle beyim.”

Bir süre sonra kulu iki at, silah, teçhizat getirdi.

“Şimdi şehre gidelim. Dayın görsün seni. Onu sevindir, kaygıdan kurtar.”

Varka:

“Peki, sürelim atları ama güzel bir hediye de götürelim. Gel benimle şimdi.”

Anter’in çadırına doğru at sürdüler. Gecenin geç vakitleriydi; bütün gözcülerin uyuduğunu gördüler. Varka atından indi, dizgini kulunun eline verdi. Otağın arkasına geçip kulak kabarttı. İçeride Anter’in uyuduğunu gördü. Hançerini çıkardı, başını kesip, atın torbasına koydu. Sonra ata binip hızla oradan uzaklaştılar, bir çırpıda sur dibine vardılar. Seslendi kaleye:

“Ben Varka’yım açın kapıyı. Geri döndüm.”

Selim Şah haberi alınca koştu kapıya. Kapı açıldı, dayı ile yeğen kucaklaştı.

Selim Şah:

“Varka nasıl oldu da düşmanın elinden kurtulabildin?”

Varka “Allah kurtardı yine,” dedikten sonra torbayı boşalttı. Melik Anter’in kesik başını gören dayısına:

“Dayı devletin en yücesisin. Düşmanlarının başı hep böyle kesilsin.”

Selim Şah Varka’yı kutladı:

“Aferin, yiğitlik dediğin bu kadar olur.”

Geceleyin herkes burca çıktı, büyük meşaleler yakıldı, şenlik düzenlendi.

Öte yanda düşmen askerlerinde hareketlenme başladı. Beyi, veziri, askeri, büyüğü, küçüğü herkes bir yerde toplandı.

“Şehir içinde şenlik var. Sebebi ne acaba? Şahın yanına gidelim, bunun aslını anlayalım.”

Otağa geldiklerinde şahın başının kesilmiş olduğunu gördüler; ne kadar eşya varsa orada bırakıp kaçmaya başladılar. Selim Şah’ın emriyle kapılar açıldı; kaçan ordunun bıraktığı eşyalar yağmalandı. Selim Şah çeşit çeşit kumaşları, eşyayı Varka’ya verdi. Varka dayısına:

“Dayı izin verirsen memleketime döneyim.”

“Oğlum buraya geldiğin günden beri vuruştun durdun; dinlenecek fırsatın olmadı. Artık hiç düşmanım kalmadı. Sana hizmet edemedim. Bir iki gün daha kal; zevk edelim safa sürelim. Hatta beş on gün iyice dinlen, seni sonra göndereyim.”

Varka dayısını kırmadı, bir süre daha kaldı.

Gelelim Şam iline.

Burada tacına tahtına yakışan bir hükümdar vardı; adı Melik Muhsin. O gün tahtına oturmuş, dünya güzellerinden söz açılmıştı. Herkes bir tarafın dilberinin özelliklerini

sayıyor, mecliste bulunanlar övgüleri işittikçe “pah, pah” diyorlardı. Buhara, Bulgar, Hitay, Çin, Maçın, Semerkand, Saray, Hint, Harez, Horasan, Irak, Rum, Şam güzelleri anlatılmıştı bir bir.

Muhsin Şah’ın bir taciri vardı. Ülkede onun mallarını işletir, değerlendirirdi. O da yeni gelmiş, şaha hediyeler getirmişti. Tacir herkesi dinledikten sonra söz istedi:

“Şahım, Mekke’de Beni Şeybe adında bir kabile var. Bu kabilenin iki reisi var; kardeş bunlar. Birinin adı Hümam, öbürü Hilal. Allah bu Hilal’e kız yerine adeta bir huri vermiş. Güzellikte dünyada eşi benzeri yoktur. Geceleyin evden çıkacak olsa, gökteki ayın yere indiğini sanırsın. Adı Gülşah olan bu dilber ancak sana layıktır.”

Tacir Gülşah’ın güzelliğini öyle bir anlattı ki Muhsin Şah daha görmeden kıza aşık oldu. Sordu tacire:

“Ben o kızı istesem bizi reddederler mi?”

Tacir:

“Şahım, kabul mü ederler red mi ederler, orasını bilemem ama güzellikte onun dengi yoktur.”

Melik Muhsin düşündü, taşındı bir karara vardı:

“Tacir kılığına gireyim, gidip kızı isteyeyim.” Öyle de yaptı. Cins cins kumaşlar, mücevherler, değerli eşyalar aldı. Bin kul, bin hizmetkâr, biner adet at, katır, deve, koyun, sığır, hazırlandı, yükler bağlandı, Şam’dan hareket edildi. Birkaç gün yolculuktan sonra çölde bir yer seçildi, orada konaklandı, yükler çözüldü. O bölgenin bir beyi vardı. Melik Muhsin ona öyle hediyeler verdi ki görenlerin ağzı açık kaldı. Bir iki gün sonra tekrar yükler bağlandı, yola çıkıldı. Böylece her kondukları yerde hediyeler saçıldı, yola devam edildi. Derken Melik Muhsin’in şöhreti her tarafa yayıldı. Beni Şeybe kabilesi de cömert, iyi huylu bir tüccarın o taraflara geldiği haberini aldı. Hilal atına binip, onu karşılamaya çıktı, kabile halkı da onun peşine takıldı. Muhsin izzet ikramla karşılandı, çadırlar kuruldu. Muhsin’in emriyle hazineler açıldı, mücevher saçıldı. Hilal bu bağışlarla zengindi, daha zengin oldu. Melik Muhsin kabiledede herkese hediye verdi. Hilal evine döndü, karısına:

“O taciri gördüm bugün. Sözü sohbeti hoş bir insan. Ahlaklı, kerem sahibi. Paranın altının gözünde değeri yok. Onun bağışları karşısında utandım doğrusu. Onun cömertliği karşısında hayran olmayan yok.”

Sonra bu konuk için bir çadır hazırladılar, Muhsin’i davet ettiler. Üç gün boyunca ağırladılar. Bu arada Muhsin Gülşah’ı istemek için bir iki kişi gönderdi. Onlara cevap verdi Hilal:

“Gidin, o tacire söyleyin. Bundan vazgeçsin. Ben kızımı kardeşimin oğluna vereceğim. Söz kesildi bir kere.”

Bu cevabı alınca Muhsin’in canına ateş düştü. Bir tepsi dolusu lal, yakut, zümrüt, inci, bir o kadar altın ile gümüş hazırlattı. “Bunu Hilal’e götürün. O yiğit yoksulluktan burayı terk edip gitmiş. Verecek bir şeyi olmadığı için utancından buralara gelemes. Ben yalnızım, kimsem yoktur. Malım, hazinem, mülküm çoktur. Beni oğulluğa kabul etsinler. Gece gündüz hizmetlerinde olayım. Ölüncüye kadar burada kalayım, deyin” dedi.

Mücevherler Hilal’e götürüldü. Hilal karısı Helal’e danıştı:

“Bugün o tacir Gülşah’ı istedi, ne dersin?”

Karısı:

“Görelim, bakalım; hoş yiğittir; kısmet olursa verelim.”

Hilal:

“Olmaz öyle şey! Biz onu Varka’ya verdik.”

Karısı:

“Hilal, Varka’nın işinden bıktık usandık. Beş parası yok, bu bir; ikincisi; gitti ama hala dönmedi. Kırk günde gelirim dedi, üstünden iki ay geçti, gelmedi. Varka’nın sözüne güvenilir mi? Dayısı ona bir şey vermez. O buraya gelmez dedim sana. Bırak Varka lafını; gel kızını şu tacire verelim.”

Hilal karısının sözlerini kabul etmedi. Karı koca bu meseleyi konuşurken içi mücevher dolu tepsiyi getirdiler, izin istediler. İçeri giren adamlar tepsiyi yere koyduktan sonra:

“Tacir bunu size gönderdi. Duacımızdır,” dediler ama Melik Muhsin’in adını söylemediler.

Tepsinin kapağı açılınca Hilal gözlerine inanamadı. Karısı mücevherleri görünce Varka’dan iyice soğudu.

Hilal cevap verdi:

“Ben kızımı aynı anda iki erkeğe vermem. Diyeceğim budur.”

Adamlar mücevher tepsisini orada bırakıp Muhsin’in yanına döndüler.

“Kızın babası razı olmuyor. Bu söze kızıyor. Ama annesi razıdır. “

Melik Muhsin ne yapacağını bilemedi. Bu sırada ona yaşlı bir kadın geldi. Bu kadın Hilal’in komşusuydu. Melik Muhsin bu kadına hediyeler verdi:

“Söyle bakalım ana, bu işi nasıl başarabilirsin?”

“Oğlum büyük bir bohça lazım. Küpeler, yüzükler, bilezikler, giysiler. Bunları doldur. Gülşah’ın babası hediyeleri görünce kızını sana vermeye meyleder, Varka’ya vermekten vazgeçer.”

Muhsin söylenen şeyleri hazırlattı. Yaşlı kadın bohçayı bağlayıp aldı.

“Oğlum, madem bana ana dedin, ben de bu işi senin için bitireceğim. Şimdi bunları götürüp, Hilal’in karısına vereceğim. Görünce kadının meyli olacak, sonra kocasını ikna edecek. Ardından Gülşah’ı sana nikâhlarlar, seni de bu üzüntüden kurtarırlar.”

Muhsin:

“Pekâlâ, haydi şimdi düş yola ana; anlat onlara; güzel cevaplar getir.”

Kadın bohçayı götürdü; Gülşah’ın annesi hediyeleri görünce kızını ona vermek istedi.

“Git şimdi tacire selam söyle. Kızı vermesi için babasına konuyu açacağım. Ben onu razı ederim. Hem o hem de Gülşah sevinir buna.”

Yaşlı kadın döndü geldi Muhsin’in yanına:

“Gülşah’ı sana verecekler.”

Gülşah’ın babası eve gelince karısı:

“Hilal, gel şu kızı tacire ver.”

Hilal:

“Allah’tan kork. Bu kız beşik kertmesi değil mi? Biz Gülşah’ı Varka’ya vermedik mi? Sen de biliyorsun, bu biçareler birbirlerini nasıl da severler. Neden bunların kanına susadın? İkisinin canından ne istiyorsun? Diyelim ki Varka’dan ayırdın; Gülşah’ı zulmedip buna verdin. Yarın hangi yüzle Allah’ın huzuruna çıkacaksın? Varka buraya geldiği zaman onun yüzüne nasıl bakacağız?”

Karısı:

Hilal, o iş kolay. Ben bir hile yaparım. Varka anlamaz bile.”

Hilal:

“Hatun, bu iş kolay olsa bile caiz olur mu hiç?”

Karısı:

“Tacir Gülşah’ı aldığı zaman memleketine götürecektir. Sonra biz bir koyun keselim. Bir iki gün yas tutalım, götürelim koyun ölüsünü mezara gömelim. Yas için kara giysiler giyelim. Varka gelince “Yârin canını feda etti. Sen Gülşah için çok yaşa. Biz bu yüzden karalar giydik,” diyelim. O da birkaç gün ağlar, sizler, Gülşah’ın aşkını unuttur. Ölenin ardından ölünmez ya!”

Ne yaptı ne etti, Hilal kocası Hilal’i böyle bir zulmü yapmaya ikna etti. Hilal ilkin yüz deve yükü kumaş ile eşya istedi. Muhsin bekletmeden gönderdi.

Bu sırada kız arkadaşları Gülşah’a haber verdi:

“Seni bu tacire verdiler.”

Gülşah:

“Vah, vah! Başıma neler geldi! Ansızın yârimi kaybettim. Ayrılık derdiyle boğuşurken bir de bu mu çıktı karşıma?”

Yüzünü tırmaladı, gözlerinden kanlı yaş akıttı, saçını başını yoldu.

“Allah’ım, talihimi karartma. Kimseyi benim gibi mahrum bırakma. Yârimin cemali olmayınca bu vücudumun bana faydası olmaz.”

Derken annesi girdi çeri, öfkeyle ağzına geleni söyledi, verdi veriştirdi. Kız arkadaşları Gülşah’ın başına toplandı, nasihat ettiler.

“Gül yüzlü Gülşah, ağlamayı bırak, sabret. Kaderin böyleymiş. Gözden uzak olan gönülden de uzak olur. Birkaç konak gittikten sonra Varka’yı unutursun.”

Gülşah çaresiz kalmıştı. Üç gün düğün yapıldıktan sonra Gülşah’ı tacir kılığındaki Melik Muhsin’e verdiler. Düğün bitince Muhsin onlara seslendi:

“Kızınızı bir tacirin aldığı sanmayın. Ey Beni Şeybe kabilesi! Ben tacir değil, Şam sultanıyım. Sarayımda sabah akşam kös vurulur. Taç taht sahibi Melik Muhsin benim. Ordum, her şeyim Şam’dadır. Ben bugün sizden izin istiyorum. Düğünümü saltanat tahtında yapacağım.”

“Ey Melik, hatır senindir. Al kızı, nerede istersen, düğününü yap.”

Melik Muhsin’in emriyle yükler bağlandı, yol hazırlığı yapıldı. Gülşah’ın bir arkadaşı vardı, aralarından su sızmaz, ser verir sır vermezdi. Gülşah ona:

“Bu yüzüğü al, sakla. Varka’nın yüzüğüdür. Buraya gelince verme ona; bak bakalım ne yapacak? Birkaç gün ağlayıp sızlayacak. Eğer aşkımın ateşiyle gece gündüz yanar, aşkı baskın çıkarsa, yüzüğü o zaman ona ver. Annemin hilesini de anlat ona. Hain olma, sana emanetimdir.”

Arkadaşı:

“Kurban olurum sana, ne dersen onu yaparım.”

Gülşah arkadaşıyla kucaklaşıp ağlaştıktan sonra çektiği ayrılık derdini bir şiirle dile getirdi.

Ben Gülşah kulun ey kadir Allah’ım

Ayrılık derdi çekmekten mahvoldum

Tasalanmakla geçti her günüm

Güldürmedi beni kara bahtım

Vay şu perişan ömrüme vay

Ah kara talihim elinden ah!

Kâh o sefil kâfir beni esir etti
Kâh bu şah zulmetti, yârimden ayırdı

Ne yapayım bin âlemin mülkünü
Onun olmazsa padişahlık tacı, külâhı

O olmazsa, şu canım olmasın
Güneş ile ay üstüme doğmasın

Varka'ya kavuşamayacaksam eğer
Ömür, makam mevki neyime yarar

Ben onunla görüyorum âlemi
Yar edinmem ben bana namahremi

Şah ile Gülşah atlara bindikten sonra babası Hilal üç konak mesafeye kadar gidip uğurladı. Şam'a yaklaştıklarında bütün emirler, vezirler karşılamaya çıktılar. Kösler, nefirler çalındı, şenlikler düzenlendi, şehir donatıldı. Muhsin tahtına geçtikten sonra düğün hazırlıkları başladı. On gün on gece düğün yapıldı. Nihayet Muhsin gerdeğe girdi; içeriyi boşalttılar. Baş başa kaldıklarında Muhsin Gülşah'ın ona iltifat edeceğini sandı. Oysa Gülşah ona bakmadı bile. Muhsin onunla hoşça vakit geçirmek için ayağa kalktığında Gülşah diz çöktü, hançerini çıkarıp göğsüne çevirdi ucunu:

“Zalim melik yerinde dur! Yaklaşma yanıma! Benim birlikte doğup büyüdüğüm yârim var. O hayattayken, paranın gücüyle zulmederek beni almaya kalkıştın. Şunu iyi belle; istersen yedi kıtanın şahı ol. Bu dünyada benim yârim Varka'dır; geri kalanı benim için yabancısıdır. O beni candan sever, ben de onu candan severim. Ben onun canıyım o da benim canım. Varka'dan başkasıyla yaşamak haramdır bana. Sabah akşam dilimde onun adı var. Varka dışında kimse beni kucaklayamaz. Bunu koy aklına. Üstüme gelme; vururum seni; vuramazsam öldürürüm kendimi. İnanmıyorsan hançerimin üstüne atarım kendimi.”

Hançerinin ucunu dikti, üstüne yıkılır gibi yaptı. Muhsin:

“Allah aşkına öldürme kendini! Kan dökme. Elimi çekeceğim senden. Düşmanların ölsün, sen çok yaşa. Madem siz birbirinizi seviyorsunuz, bundan böyle benim kız kardeşim ol, ama asla canına kastetme. Ben senin güzel yüzünü görmekle, tatlı sözlerini dinlemekle yetinirim.”

Gülşah:

“Padişahım, bundan böyle benim sohbet arkadaşım, hem demim ol, mutlu yaşa.”

Böylece Melik Muhsin ile Gülşah dostça yaşamaya başladı.

Şam’dan çok uzakta olan Yemen’de Varka dayısının yanında kısa bir süre kaldıktan sonra gitmek için izin istedi. Dayısı Anter’in eşyalarını Varka’ya vermişti. Bunun yanı sıra dört yüz deve yükü kumaş ile dört yüz hizmetkâr daha verdi. Yoldaş olması için iki bin kişilik bir kuvveti de yanına kattı. Varka’yı uğurladıktan sonra sarayına geri döndü.

Varka gece demedi gündüz demedi yol aldı; sonunda evlerine iki konak mesafeye yaklaştı. Yanındaki bin kişilik kuvveti Yemen’e geri gönderdikten sonra yola devam etti. Bir de baktı ki Beni Şeybe kabilesinde ki herkes kara giysilere bürünmüş. Orta yere seslendi Varka:

“Söylesenize nedir bu haliniz? Niçin karalara büründünüz?”

Hiç kimse bir şey demedi. Hilal’e haber verdiler.

“İşte Varka geldi. Sana sorusu var, ver bakalım cevabını.”

Hilal haberi alınca ağlaya ağlaya dışarı çıktı.

“Varka sen çok yaşa. Güzel Gülşah ömrüne doyamadan gitti. Artık Gülşah yok; ateşi canımızda, adı dilimizde kaldı. Biz o yüzden karalar giydik.”

Varka bu sözleri duyunca canına bir ateş düştü, kendini kaybetti, atından düşüp yere yığıldı kaldı. Yüzüne su serptiler, kendine gelir gibi oldu, sonra ah çekti, yine bayıldı. Ayıldığında ağlamaya başladı. Kadın erkek herkes başına toplandı, onunla birlikte ağlaştı. Neden sonra Varka:

Gülşah’ın mezarı nerede? Gösterin bana.”

Varka’yı koyunu gömdükleri yere götürdüler.

“İşte Gülşah’ın mezarı. Burada yatıyor o ay yüzlü.”

Varka hançerini çekti, orada kendinin öldürmek istedi. Yetişip hançeri elinden aldılar, bütün silahlarını da ondan uzaklaştırdılar. Sonra öğüt verdiler.

“Hüküm Allah’ın. Canı o verir, o alır. Çaresi yok. Kimin vadesi gelirse, o ölür. Tanrı’nın takdirine karışılmaz. Biz de nasıl olsa onun yanına varacağız.”

Varka verilen öğütleri dinlemiyor, mezarı kucaklayıp hür hüngür hüngür ağlıyordu. Bu arada halini şiire dökmüştü.

Bir derde düştüm ki dermanı yok

Öyle bir ayrılık ki bu sonu yok

Ne yapayım bu bedeni bundan sonra
Çünkü onun senin gibi canı yok

İnsanlar hangi ümitle yürür böyle
Niçin ölür de gizlenir mezara böyle

Yedi canlıdır o kim kendi yâri için
Mezarına kapanır, olmaz kurban

Âşık mı derim ben ona maşukunun
Girmez gözüne, olmaz konuğu onun

Kim sevgilisi olmadan isterse ölümsüzlük
O bir hayvandır, onda olmaz insanlık

Varka kabilesine seslendi:

“Beni Şeybe, beni kendi halime bırakın; gidin buradan! Aşığa öğüt vermenin faydası ne?”
Kabile fertleri bir süre daha ağlaştıktan sonra evlerine döndü.

Varka geceyi mezarın başında geçirdi. Sabah olunca develer evin önüne çöktürüldü, yükler eve taşındı. Hilal ile karısı bu kadar malı görünce, oynadıkları oyuna pişman oldular. Varka üç gün boyunca mezar başında ağladı, ne yemek yedi ne uyudu. Aradan kırk gün daha geçti, Varka'nın halinde bir değişiklik olmadı. Bir gece Varka mezarı kucaklamış ağlarken bir kız seslendi ona:

“Varka buraya gel; sana diyeceklerim var.”

Varka:

“Kızım, git işine, görüyorsun halimi: Ne diyeceksin bana? Benimle ne işin olabilir?”

Kız:

“Ağlama, gel buraya.”

Varka:

“Kızım, huri olsan, sana gönlüm kaymaz. Gülşah'ın aşkı gönlümden gitmez diyorum sana!”

Kız:

“İyi ya, gel, Gülşah'ın emanetini vereceğim.”

Bunu duyunca şaşırđı Varka. Kızın yanına gitti.

Kız:

“Yiğitler yiğidi! Bu mezarda bir koyun cesedi var. Gülşah ölmedi, onun yanağı solmadı. İnanmıyorsan, işte yüzüğü. Gülşah’ ı Şam sultanına verdiler. Hilal ile o para, ikbal düşkünü karısı Helal hile yaptı. Bir koyunu kesip buraya gömdüler.”

Varka kızın ayaklarına kapandı:

“Beni şad ettin, sevindirdin. Allah da sevindirsin seni.”

Kız:

“Ben şimdi gidiyorum. Sen de kalk, yârini bul.”

Kız gitti, Varka orada kaldı. Sabah olunca mezarı açtı, koyun cesedine rastladı. Çok sevindi gördüğüne. Koyun ölüsünü sürüyerek Hilal’ in evine getirdi, bıraktı. Amcasına:

“Amca bu ne iştir yahu? Sen hiç Allah’tan korkmaz mısın? Kızına nasıl yaparsın bunu? Hiç utanmaz mısın? Müslüman’dır diye iki erkeğe bir kız verdiniz. Hangi kitapta yazar bu? Ar namus kalmamış sizde. Cezanızı Allah versin, daha ne diyeyim?”

Hilal’in karısı da koyun cesedini gördü. İkisinin de yüzü yere düştü, dilleri tutuldu.

Varka gitti, silahlarını kuşandı, atına bindi, Şam yoluna çıktı. Yanına kimseyi almamış, sadece Allah’a sığınmıştı. Günlerce süren yolculuktan sonra Şam sınırına geldi. İkinci vaktiydi. Bir atlı seslendi ona:

“Hey, in atından aşağı! Atın mı kalsın başın mı kalsın? Yap tercihini.”

Varka:

“İkisi de lazım bana.”

Atlı:

“Aslanım laf dinle; atını, silahlarını bırak, yürü git hadi!”

Varka:

“Aklını başına devşir! Git başımdan, maval okuma bana. Her isteyene vereyim diye almadım silahları yanıma. At, zırh, savaş araç gereci yiğit adama aittir anladın mı? Kendine güvenen, gelsin alsın bunları alabilirse!”

Atlı:

“Sen güzellikle vermezsen, okum onları senden alır.”

Okuktan bir ok çıkarıp yaya taktı, nişan aldı, fırlattı. Varka onu savuşturdu; bu kez yayını çıkarttı, bir ok taktı. Karşısındaki ilk oku savuşturunca, ikinci oku taktı, fırlattı. Bu kez ok atlının göğsünden girdi, sırtından çıktı. O ölünce arkasından biri daha geldi; onu da öldürdü. Onun arkasından geleni de yere düşürdü. Meğer bunlar şaha isyan eden kırk

haramiymiş. Haramiler üç kişi ölünce korkuya kapıldılar, topluca Varka' ya saldırdılar. Varka da çekti kılıcını, biçmeye başladı onları. Otuz ikisinin işini bitirince kalanlar bir tarafa kaçıştı.

Varka on yedi yerinden ok yarası almış, çok kan kaybetmişti. At üstünde duracak gücü kalmayınca atın boynuna sımsıkı sarıldı, bir süre sonra da bayıldı. Akşam olmuştu, at onu bir yerlere götürüyordu. Sabaha doğru at bir ağaç dibine geldi; orada bir pınar vardı. Ot yemek için boynunu eğince Varka attan düşüverdi. At oradan uzaklaşmadı çünkü Varka dizgini koluna sarmıştı.

Melik Muhsin sabahları o taraflarda gezintiye çıkardı. O gün de beyleriyle oradan geçerken at önünde bir delikanlının yattığını gördü. Üstünde tüm silahları duruyordu ama kan revan içinde baygın yatıyordu. Melik Muhsin:

“ Bu delikanlının başına bir iş gelmiş. Bakın bakalım, durumu nasıl, bildirin bana.”

Birkaç kişi attan inip yaklaştığında hala nefes aldığını gördü. Şaha durumu anlattılar. Melik Muhsin:

“ Hemen bir cerrah çağırın, gelsin, bu delikanlıyı tedavi etsin.”

Yüzüne gülsuyu saçtılar. Varka kendine gelip gözlerini açınca başında halka olmuş atlılar gördü.

“ Nerdeyim ben? Bu atlılar da kim?”

Şah yanındakilere:

“ Sorun bakalım, ne gelmiş başına? Kimmiş?”

Sordular Varka' ya:

“ Delikanlı, kimsin? Nedir bu halin, anlat bize. Şam Sultanı Melik Muhsin soruyor, anlat haydi. Doğruyu söyle, ne geldi başına?”

Varka Şam sultanının başında olduğunu görünce düşündü içinden:

“ Beni tanıyacak olursa Şam sultanı bir yudum su vermez, başımızı keser.”

Sonra onlara hitaben:

“ Ben tacirim, Bağdatlıyım. Buradan geçerken kırk haramiler saldırdı üstüme. Ben de onlara hamle ettim. Çektim kılıcımı, otuz ikisini düşürdüm. Akşam olunca kalanı kaçtı. Mallarımı, kumaşlarımı da almışlar. İnanmazsanız gidin bakın, kesik başlarını görün. Ben çok ok yarası almıştım. Atımın boynuna sarıldım. Bayılmışım. Buraya nasıl geldiğimi hatırlamıyorum. Gözümü açtığımda kendimi burada buldum. Burası neresi, onu da bilmiyorum.”

Melik Muhsin şaşmış kalmıştı. Onca askerine rağmen haramileri yakalayamamıştı. “ Bu tacir olamaz; tam anlamıyla bir savaşçı,” diye düşündü. Varka ’ ya “ Garibe bu canım fedadır,” dedikten sonra cerraha emir verdi.

“ Ona iyi bakın. Şimdi sarayına götürün.”

Varka’yı oradan alıp saraya götürdüler. Boş bir odaya aldılar, yaralarını temizlediler, işi cerrahlara bıraktılar.

Varka’ nın tedavisi sürüyor, cerrahların biri geliyor biri gidiyordu. Böyle olunca ona da bol bol uyumak düştü.

O gün sabah gezintisinden dönen Melik Muhsin tahtına oturdu, kuşluk vaktine kadar devlet işleriyle ilgilendi. Sonra Gülşah’ın yanına geldi.

“ Gezinti yerinde bir ulu ağaç vardır. Bugün o ağacın dibinde bir delikanlı bulduk. Atından düşmüş; kan revan içinde baygın yatıyordu. On yedi yerinden yaralanmış. Ayılınca sordum ona nasıl yaralandığını. Tacir olduğunu söyledi. Haramiler bütün mallarını elinden almış. Haramilerle vuruşmuş. Onu saraya getirttim. Cerrahlara tedavisini yapmalarını, ona iyi bakmalarını söyledim. Varka aşkına getirdim onu; bakarsın iyileşir.”

Gülşah:

“ Eh, ben de Varka aşkına ona şerbet göndereyim. Kısmeti varsa, iyileşir, gözünü açar.”

Dadıya seslendi Gülşah:

“ Dadı, şu kadehi getir, şerbet doldur. Götür, o hastaya içir.”

Dadı şerbeti götürdü yaralıya, içirdi. Yaralı Varka şerbeti içtikçe ferahladı. Kırk gün süren tedavi sonunda eski sağlığına kavuştu.

Varka Gülşah’ ın o sarayda yaşadığını biliyordu. Melik Muhsin’ in sarayı olduğu için ihtiyatlı olmak zorundaydı. Öte yandan yüzüğü bir şekilde Gülşah’a ulaştırmalıydı. O sırada dadı girdi içeri, şerbet getirmişti. Şerbeti içti, rahatladı. Sonra dadıya:

“Dadı, benim senden bir ricam var. Lütfet, kırma beni. Allah her muradını versin.”

Dadı:

“ Söyle bakalım, rican neymiş. Elimden gelecek bir şeyse, yaparım.”

Varka:

“ bu yüzüğü götür, Gülşah’ a ver. Senden tek istediğim bu.”

Dadı:

“ Bak sen şu edepsiz! Melik Muhsin lütfetti, getirtti seni buraya. İyiliğe böyle mi karşılık vereceksin? Onun nimetini yedin, iyileştin. Duymamış olayım! Şahın kulağına gitmesin sakın!”

Varka dadının kötü zanna kapıldığını görünce, belideki kuşağı çözdü, onun önüne koydu.

“ Benim hakkımda yanlış düşündün! Ben öyle işler yapmam. Al bu kuşak da senin olsun. Bu yüzüğü yolda bana biri verdi. ‘ Al bunu, götür ona,’ dedi. Yüzüğü getirirken başıma kaza geldi. Yüzüğü ona götürmek bana düşmez. Sen götür. Görünce zaten ne yapacağını bilir. Zaten yüzüğü görünce sana çok şey verecektir. “

Dadı:

“ Tut ki götürmeyi kabul ettim. Peki, ben yüzüğü nasıl vereceğim ha, söylesene!”

Varka:

“ Gülşah ne içer?”

Dadı:

“ Hurmalı süt. Her gün bir bardak dolusu hurmalı süt.”

Varka:

“ Tamam, işte; yüzüğü bardağa koyarsın. Üstüne sütü doldurursun. Sütü içince dipteki yüzüğü görür, sana yüzüğün nereden geldiğini sorar. Sen de ‘ Bilmiyorum, belki burada hasta yatan o delikanlı şerbet içerken parmağından düşürmüştür,’ dersin. Gülşah çok sevinir, sana neler neler verir.”

Dadı Varka’ dan yüzüğü aldı, Gülşah’ ın yanına geldi. Bardağa yüzüğü koyup üstüne hurmalı sütü doldurdu, Gülşah’ a verdi. Gülşah sütü içince bardağın dibindeki yüzüğü gördü. Görmesiyle bir ah çekip yere yığılması bir oldu. Koşup geldiler; yüzüne gülsuyu serptiler. Kendine gelince dadıya:

“ Bu yüzük nereden geldi? Sahibi kim? Çabuk onu getir buraya, göreyim.”

Dadı:

“ Bilmiyorum; Allah aşkına üzme beni. Her gün bu şerbeti o hastaya götür demedin mi? Belki de şerbet içerken o biçarenin parmağından düşmüştür. Benim bir şeyden haberim yok; bunu kasıtlı olarak getirmiş değilim.”

Gülşah:

“ Vuslat kokuları geliyor. Dadı sen hiç üzülme. Sen bir hata yapmadın. Belki de hayırlı bir işe vesile oldun. Şimdi git, o delikanlıya söyle, kasrın önüne çıksın, yukarıya baksın. Onu göreyim, bu yüzüğü nerede bulduğunu sorayım.”

Dadı Varka’ nın yanına geldi:

“Kalk haydi, kasrın önüne çık. O yüzük aklını karıştırdı Gülşah’ ın. Kimmişsin, görsün seni.”

Varka tam anlamıyla sağlığına kavuşmuş, yüzünün rengi gelmişti. Dışarı çıktı, kasrın önünde durdu. Gülşah balkondan Varka’ nın yüzünü görünce orada kendini kaybetti, aşağı

düştü. Varka bir çırpıda yetişti, kızı tutup yavaşça yere koydu. Gülşah'ın başını dizine aldı, yüzünü yüzüne sürdü. İrem bağının gülünü koklayınca Varka da bayıldı.

Dadılar başlarına toplandı, bir ona bir buna gülsuyu serptiler. Biri ayılıyor, sevdiğinin yüzünü görünce bayılıyor, öbürü ayılıyor, aşkını görünce kendini kaybediyordu. Durum sultana bildirildi; hemen geldi Gülşah'ın yanına.

“ Neler oldu sana ? Bu delikanlı kimmiş; söyle bana.”

Gülşah:

“ Şahım, beni aşk esiri yapan kişidir bu. Canımın içindeki can budur; aşkı gönül tahtımın sultanıdır. Gönlümün huzuru, sevdiğim Varka işte budur. Bu olmazsa, bedenimde canım hiç olmasın.”

Padişah şad oldu, Tanrı'ya şükretti. Varka için de çok sevindi. Emir verdi, ikisini de içeri götürdüler, bir tahta oturtular. Şah da karşılıklarına geçti. Sofra kuruldu, sakiler şerbetleri taşıdı.

Padişah Gülşah'a:

“ Ben Varka' ya karşı mahcubum. Adını gizledi, bana söylemedi. Bu yüzden yeterince ona hizmet edemedim. ‘ Ben tacirim, adım Yahya, ’ dediği için hizmette kusur ettim.”

Gülşah:

“Şahım sizden utandığı için adını söylememiştir.”

Melik Muhsin:

“ Bugün iki şeye sevindim. Birincisi, bugün birbirinize kavuşmanız. İkincisi, artık ağlayıp inlemeni duymayacağım. Şükürler olsun, birbirinize kavuştuğunuzu gördüm. Burada mutluluk içinde yaşayın. Ben sizin hizmetinizde olurum. Her şey sizin olsun; yüzünüzü görmekle yetinirim.”

Varka ile Gülşah padişaha dualar etti. O gün yediler, içtiler. Akşam olunca padişah “ Ben gidiyorum, siz keyfinize bakın,” dedi.

Kasrın içinde hazeranlı bir bölme vardı. Şah kasırdan çıkıp o bölmeye geçti. Bunların aşkını ölçmek, sınamak istiyordu.

Varka ile Gülşah bu fikirden habersiz olarak kucaklaştılar, öpüşüp koklaştılar, sonra başlarından geçenleri birbirlerine anlattılar. Varka dayısını, Yemen' de yaptıklarını, Hilal' in hilesini, o kızın yüzüğü vermesini, ata binip Şam' a doğru yola çıkmasını, haramilerle vuruşmasını anlattı. Varka sözünü bitirince Gülşah annesinin, babasının yaptıklarını, Melik Muhsin'in adamlığını, iffetliliğini, hayırseverliğini dile getirdi.

Sonra yatakları serip yattılar. Onların arasındaki aşk şehvet ateşini söndürmüş, küllerini savurmuştu. İki de tepeden tırnağa can kesilmişti.

O gece Melik Muhsin sabaha kadar bunları gözlemiş, onların ne kadar temiz olduklarını anlamıştı. Bu yüzden içinden onları kutlamış, dua etmişti.

Sabah olunca Gülşah ile Varka kalktılar, yatağı yorganı topladılar, yüzlerini yıkayıp tahta geçtiler. Melik Muhsin gözlediği yerden çıktı, kasra dışarıdan girdi, aşıklara selam verdi. Onlar da şahın selamını alıp dua ettiler. Melik Muhsin tahtına oturduktan sonra hal hatır sordu, onlara birer hilkat verdikten sonra “ ata binin, birlikte hamama gidin,” dedi. Gittiler hamama, yıkanıp geldiler. Sofra kuruldu, yenildi içildi, kırk gün kırk gece düğün yapıldı. Padişah da kırk gün boyunca hazeranlı bölmeden izledi. Onların aşkının nefis isteklerine bulanmadığına, tertemiz bir aşk olduğuna kanaat getirdi, izlemeyi bıraktı. Aradan altı ay geçtikten sonra bir gün Varka Gülşah’ tan izin istedi:

“ Parlak ayım, artık izin ver gideyim.”

Gülşah ağladı, yalvardı:

“ Varka böyle deme, ayrılık ateşiyle canımı yakma. Beni terk edip gitme. Artık sabrım kalmadı, gözyaşlarıma acı.”

Varka Gülşah’ın hatırı için bir ay daha kaldı. Gülşah’ a:

“ Senin gönlün karışık. Ne yapalım, nasıl bir çare bulalım? Sen bu melikten ayrılamazsın. Şer’an onun karısısın. Şah lütfediyor, bizi aynı yatakta yatırıyor. O da bir beşerdir nihayet. Onun aklından neler geçtiğini kim bilir? Yüzümün suyuyla buradan gitsem iyi olacak. Çıkayım yola, kabilemi görüp yine geri geleyim.”

Gülşah:

“ Onun bizim hakkımızdaki düşüncesi değişmez. Sen yanlış düşünüyorsun.”

Varka:

“ Bana biraz süre tanı. Allah izin verirse, gidip döneceğim.”

Gülşah:

“ Ne olur, kırk gün daha kal!”

Varka kırk gün daha kaldı.

“Gülşah, hakkını helal et; kırk gün doldu; artık gidiyorum, hoşça kal.”

Bu sözleri duyan Gülşah ateşli bir ah çekti, oturduğu tahttan düşüp bayıldı. Varka eğildi, yüzünü yüzüne dayadı, gözlerinden hasret yaşı boşandı. Koştular şaha haber verdiler. !Gülşah ile Varka elden gidiyor!” dediler.

Padişah geldi, sordu Gülşah’a:

“Ne oldu sana yine?”

Gülşah:

“Şahım, Varka gidiyor. Ne olur gitmesine izin verme.”

Şah Varka'ya döndü.

“Aslanım, Burada ne eksigin var? Nereden çıktı yolculuk? Tacım, tahtım, saltanatım senindir. Vazgeç gitmekten; saygı göster bana.”

Varka:

“Muhterem şahım, cömertliğine diyecek söz yok. Mürüvvetin, eli açlığın Hat em'de bile yok. Cihan şahım, bana izin ver; kabilemi görüp geleyim.”

Melih Muhsin:

“Aklından geçenleri unut. Melik Muhsin'in canı kurban olsun sana. Sen oğlumsun, Gülşah da benim kız kardeşimdir. Boşayayım onu, nikâhlayayım sana. Şer'ı nikâh bu; böylece erin muradınıza.”

Varka gitmek, izin almak istedi; şah buna engel oldu. Sonunda yol hazırlığı yapıldı. Varka Gülşah'la kucaklaşıp vedalaştı. Atına bindi; yanına sadece bir kul aldı. Gülşah kasrın terasına çıktı, gözden kaybolana kadar onu kâtip etti.

Varka hem ağlıyor hem atını sürüyordu. O sırada bir atlı çıktı karşısına. Varka'nın ağladığını görünce:

“Yiğidim, derdin ne? Hastalıktan mı böyle inliyorsun? Ben hekimim, anlat derdini; elimden geleni yapayım.”

Varka:

“Hekimim; tut nabzımı; bedenimin ne halde olduğunu anla.”

Hekim Varka'nın bileğini tutup nabzına baktı; hastalığın teşhisini koydu.

“Seni iyice muayene ettim. Sen âşık olmuşsun, başka bir hastalığın yok.”

Varka:

“Peki, bunun ilacı ne?”

Hekim:

“Dostum, hiç durma; senin ilacın vuslattır. Allah yardımcın olsun.”

Varka yola devam etti. Kırdan güzel bir çayırılık gördü.

Atından indi; hizmetkâra:

“Çoktandır uyku gözümü haram oldu. Ben yatıp uyuyacağım. Sen atı otlatmaya götür.”

Hizmetkâr atı alıp çayırılığa götürdü. Varka orada secdeye kapandı, yalvardı Tanrı'ya:

Günde bin kez öleceğime bir kez öleyim
Beklemek bir değil, bin ölüm

Madem yârime kavuşamadım
Payidar olmasın fani ömrüm

Bu ayrılıkta al canımı
O güne kalsın yârimin vuslatı

He yapayım da gönlüm yatışsın
İki gözümün akan yaşı dinsin?

Canım, cihanım olmasın önsüz
Gecem, gündüzüm olmasın onsuz

İsa nefesli sevgilim günün birinde
Bir kez uğrarsa kabrime

Kalkıp sorayım: Sevgilim neredesin?
Yaktı, kül etti beni ayrılığın

Tanrım, biliyorsun, canımdaki nazenin sevgili odur. Ben bu cansız bedeni daha ne kadar taşıyacağım? Lütfedip kabul eyle benden bu canı. Bu bedeni terk edip burada toprağa teslim etmek daha iyi.

Sözlerini tamamladıktan sonra Varka canını Tanrı'ya teslim etti.

Hizmetkâr atı otlatıp getirince bir de ne görsün? Varka ruhunu teslim etmiş! Hüngür hüngür ağlamaya, üstünü başını paralamaya başladı. Bu arada karşıdan gelen iki atlı gördü. Ağlayarak yaklaştı yanlarına, selam verdi.

“Hele gelin, bana yardım edin. Efendim öldü, onu gömelim.”

“Egendin nerede? Ne oldu da öldü; önce onu görelim. Anlat meseleyi, sonra yardım edelim.”

Hizmetkâr:

“Benim efendim bir âşıktı. Maşukunun aşkına doyamadı. Varka'dır onun adı.”

İki atlı hizmetkâr ile geldi; mezarını kazıp defnettiler. Hizmetkâr sordu:

“Ne tarafa gidiyordunuz?”

“Şehre gidiyoruz? Hayırdır?”

“Öyleyse Allah rızası için Varka'nın ölüm haberini götürün. Ben onun kabrini terk edemem. Şehre vardığınızda Gülşah'ın kasrını bulun. Pencere altına gidin, doğrudan doğruya bildirmeyin. Aranızda konuşarak Gülşah'ın duymasını sağlayın.’Varka da filan yerde ruhunu teslim etti, deyin. Sözüünüzü duysun, sonra oradan ayrılın.”

Hizmetkâr kabrin başında kaldı. Atlılar şehre gitti, o kasrın önünde durdular. Aralarında konuşmaya başladılar.

“Eee, duydun mu haberi?” Ne haberi? “ Ne oldu ki?”

“Varka da kalmadı. Dünyasını değiştirdi; geride kaldı adı.”

Gülşah bu sözleri duyunca bir ah çekti.

“Ah kara bahtım ah! Şahımı kaybettim. Onsuz ne yaparım ben?”

Yüreğini yakan ateşle tahttan düştü, kendini kaybetti. Dadılar koştu, gülsuyu serptiler yüzüne. Kendine geldiğinde yine dövünmeye, saçını başını yolmaya başladı. Hemen Melik Muhsin'e haber verildi. Şah geldi yanına hızla:

“Ne oldu sana?”“Ne olsun şahım! Daha beter ne olsun? Varka ölmüş!”

“Belki düşman sözüdür, hemen inanıp kabul etme.”

“Şahım beni oraya götür. Görmezsem içim rahatlamayacak.”

Şahın emriyle mahfe hazırlandı. Gülşah mahfeye oturdu. Şah da beyleriyle birlikte at binip yola çıktılar. Şeyhi, fıkıhçısı, âlimi, herkes atlı veya yayan olarak Varka'nın kabrine gitti. Onun hizmetkârını buldular kabir başında. Efendisinin ölümüne ağlıyordu. Şahı görünce kalktı, şah önünde yere kapandıktan sonra:

“Allah size uzun ömür versin; Varka baki dünyaya gitti.”

Gülşah:“Şahım, Varka benim yârimdi. Ten içindeki canımdı. İzin ver, şu kul ile gideyim. Varka'nın kabrini göreyim. Kadınların âdetidir, ağlar, ölü için yas tutar. Bir süre Varka için ağlayayım.”

Melik Muhsin Gülşah'ın niyetini sezemediği için ona izin verdi. Gülşah o kul ile kabre gitti; şah beyleriyle geride kaldı.

Ey itikadı temiz âşık

Bu işte üstat oldun bana

Aşk yolunda ben mi geri kaldım

Güzel huylum, canını feda ettin

Yazık, dünyaya geldiğim anda
 Muratsızlık adı verilmiş bana!
 Felek ben zavallı aşığına
 Vermedi murat doyana kadar
 Dünyada bir an huzur bulmadım
 Keder yüzünden bir an şad olmadım
 Küçük yaşta munisin oldum
 Doğunca beşik kertmesi oldum
 Oldu mu beni burada bırakmak
 Beni yâd etmeden çekip gitmek?
 Yabancılar yanında bırakma beni
 Canım beni, kendine yabancı etme beni
 Birlikte ayak batık bu dünyaya
 Yoldaş olalım seninle o dünyada
 Burada yalnız bırakıp gitme beni
 Ey yiğitler şahı! Terk etme beni
 Ey bu aciz canıma munis olan
 Ey bana gönül verip gönül alan
 Kendi lütfunla cömertlik ettin
 Aşkımızın yolunda can bağışladın
 Kıvançtır bundan böyle ölmek bana
 Ardır sensiz hayatta kalmak bana

Sözlerini bitirdikten sonra belinden bir hançer çıkardı; kabzasını Varka'nın kabrine yerleştirdi, sivri ucunu yukarıda bıraktı. "Aşkın için Varkam," diyerek kendini hançerin üstüne attı. Varka'nın aşkı uğruna orada ruhunu teslim etti.

O anı gören Melik Muhsin bir ah çekti, attan düştü, dövünmeye başladı. Orada bulunanlar ağlaşarak yas tuttu. Sultan, Varka'nın kabrini açtırdı.

"Gülşah'ı onun kabrine koyun. Kollarını birbirlerinin boynuna dolayın, kucaklaşır halde bırakın. Sonra üstlerini örtün."

Şah'ın dedikleri yerine getirildi. Varka ile Gülşah'ın giysileri de yanlarına koyuldu.

Melik Muhsin orada bir saray yaptırdı. Bunu diğer beyler izledi. Zengini yoksulu orada kendine bir ev edindi. Varka ile Gülşah'ın kabri türbe haline dönüştü. Zamanla hacetler

kıblesi olarak anıldı. Kim bir hacet için oraya gelse, bir ev yaptırıp yerleşti. Bir daha geri dönmedi.

Gelelim Mustafa'nın mucizesine.

Âlemin iftihar kaynağı Muhammed Mustafa geze etmek için gelmişti o taraflara. Gazadan geri dönerken yolu o makama düşmüştü. Müjdeciler hemen Melik Muhsin'e haber verdiler. Melik bütün beyleriyle karşılamaya çıktı. Mustafa'nın önünde yere yüz sürdüler. Tanrı Resulünü üç gün sarayında konut etti, aşk ile hizmetinde bulundu. Mustafa, Melik Muhsin'e niçin karalar giydiğini sordu; o da Varka ile Gülşah'ın aşk hikâyesini anlattı. Peygamber:

“O iki âşık ölü değil, şehittir. Ey melik, kalk, gidelim onların kabrini ziyaret edelim.”

Ashap:

“Ya Resulullah, dua etsen de bunlar dirilse olmaz mı?”

Peygamber:

“Müslümanlar! Bunların ömrü bu kadardı. Siz gelin, bur cömertlik edin. Ömrünüzden istediğiniz kadarını bağışlayın. Ben de dua edeyim; dirilip kabirden çıksınlar.”

Ebubekir Sıddık:

“Ey Mustafa, senin güzel yüzünle âlem safa buluyor. Senin aşkına, ömrümün on yılını onlara bağışlıyorum.”

Ömer ile Osman da ömürlerinin onar yılını verdi. Tanrı aslanı Ali:

“Hak Resulüne feda olsun canım. Kalan ömrüm onların olsun; bir kerecik olsa da onların dirildiği görmek isterim.”

Bu sırada Tanrı Cebrail'e buyurdu. “Ali bana cömertlik gösterdi. İzzetim hakkı için onların ömrünü onlara bağışladım. İki aşığı da kırkar yıl ömür verdim. Bu haberi habibime ilet. Habibim dua etsin; ben de gereken yaparım...”

Cebrail, Tanrı'nın sözünü Mustafa'ya ilette. Mustafa yüzünü dergâha çevirdi. Dua etti.

“Rabbimiz, bunların ömrünü sen bağışla yine.”

Herkes amin deyince, Tanrı'nın kudretiyle kabir yarıldı, kucaklaşmış vaziyette yatan Varka ile Gülşah aynı şekilde ayağı kalktılar. Üstlerindeki toprağı silkeledikten sonra karşılarında nebilerin yücesini gördüler. Salâvat verip huzurda yüzlerini yere sürdüler. Sonra başlarını kaldırıp şahadet getirdiler. Melik Muhsin bunların yüzün görünce Mustafa'ya:

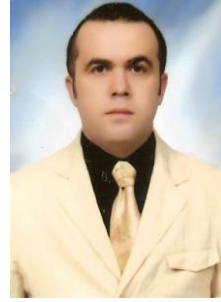
“Ey Tanrı'nın peygamberi! Bunların nikâhını kıyar mısınız?”

Muhammed Mustafa Gülşah'ı Varka'ya verdi. Nikâhlarını kıydı. İki âşık kırk yıl boyunca mutluluk içinde devran sürdü.(Prof. Dr. Mehmet Kanar, Yusuf-i Meddah, Varka ile Gülşah, İnceleme, Metin, Dizin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007, 520 sayfa)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : DOĞRU, Orhan
 Uyuğu : T.C. 38156014626
 Doğum tarihi ve yeri : 02.03.1971 Ordu
 Medeni hali : Evli
 Telefon : 0505 373 81 76
 Faks : 0 (312) 229 31 12
 E-mail : orhandogru1971@hotmail.com

Eğitim Derece

Yüksek lisans

Eğitim Birimi

Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

Mezuniyet tarihi

Devam Ediyor

Lisans

Gazi Üniversitesi/ Resim-İş Bölümü

1995

Lise

Ünye Lisesi

1987

İş Deneyimi

Yıl

1995-Halen

1995-Halen

Yer

Atölye Dosem

M.E. B

Görev

Yönetici (Sanat Eğitmeni)

Sanat Eğitmeni

Yabancı Dil

Almanca, İngilizce

Hobiler

Yüzme, Müzik, Kayakçılık, Fotoğrafçılık

GAZİ GELECEKTİR